

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 9 мая 1986 г. № 19 (3325) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Сёння — Дзень Перамогі

У пераможным, сорак пятым,
Вядома стала ўсёй Зямлі:
Савецкай Арміі салдаты
Народам волю здабылі.

Каб не палаць вайне-пажару,
Гвардзейцы памятнай парой
Кідалі змрочныя штандары
На Краснай плошчы векавой.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР аб скліканні Вярхоўнага Савета Беларускай ССР

Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларускай ССР пастанаўляе:
Склікаць трэцюю сесію Вярхоўнага Савета Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі адзінаццатага склікання 7 чэрвеня 1986 года ў горадзе Мінску.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Г. ТАРАЗЕВІЧ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

5 мая 1986 года, г. Мінск.

НА ГАСТРОЛЯХ ВІЛЬНЮСЦЫ

Лета яшчэ толькі на падыходзе, але ў тэатральным жыцці рэспублікі яно ўжо заявіла аб сабе. На змену «малым гастроліям» калектываў з розных гарадоў краіны, якія адбываліся на працягу некалькіх месяцаў, прыйшлі летнія. Іх адкрылі нашы сябры з братаў Літвы.

Дзяржаўны рускі драматычны тэатр Літоўскай ССР, які прыехаў у Мінск, у верасні сёлета года адзначае сваё саракагоддзе. Нягледзячы на даволі малады ўзрост, калектыву аматараў ужо значных творчых поспехаў. Сёння ён працуе пад кіраўніцтвам галоўнага рэжысёра, лаўрэата

Дзяржаўнай прэміі Літоўскай ССР І. Пятрова.

Гастрольная афіша тэатра багатая і разнастайная. Аб гэтым сведчаць і спектаклі, якія адбываліся ўжо на беларускай сцэне. Мінчане і госці сталіцы рэспублікі змаглі пазнаёміцца з такімі работамі тэатра, як «Барбора Радзілавічэ» Ю. Грушаса, «Мера за меру» У. Шэкспіра, «Удовін паравод» І. Грэнэва і П. Лунгіна, «Начныя забавы» В. Мярэжкі і іншымі.

Пасля выступленняў у Мінку вільнюсцы пазнаёміліся са сваімі лепшымі работамі гледачоў Віцебска.

К. ГЛУШЭНКА.

ПРА ЛАЎРЭАТАЎ ДЗЯРЖАЎНАЙ ПРЭМІІ СССР

Выдавецтва «Кніга» выпусціла ў свет даведнік «Удастоены Дзяржаўнай прэміі СССР», прысвечаны літаратарам, якія атрымалі гэтыя ўзнагароды ў 1967—1984 гады. Сярод іх і беларускія пісьменнікі.

Васіль Быкаў гаварыў пра свае кнігі: «Гэта паказ вайны такой, якой яна ёсць, — без прыкрас, без бахвальства, без лагіроўкі, паказ таго, што прайшоў сам...» Сваёй праўдзівасцю, шчырасцю прывабліваюць мільёны чытачоў апавесці «Сотнікаў», «Воўчя зграя», «Пайсці і не вярнуцца» і многія іншыя. А за апавесці «Абеліск» і «Дажджы да святання» В. Быкаў у 1974 годзе ўдастоены Дзяржаўнай прэміі СССР. Акрамя аналізу гэтых твораў, даведнік прапануе бібліяграфію твораў пісьменніка, а таксама нарысы крытыкаў аб творчасці В. Быкава.

Даведнік расказвае таксама пра кнігу вершаў «Дзе начуе жаваранак» народнага паэта Беларусі Пімена Панчанкі, якому прысуджана Дзяржаўная прэмія СССР у 1981 годзе. Рускамоўныя чытачы ў розных кутках нашай краіны ведаюць вершы нашага выдатнага паэта ў перакладах Я. Хелемскага, Б. Слуцкага, Н. Кісліка і іншых паэтаў.

Г. ХАБАЦЬЕУ.

ДЫПЛОМ ІМЯ АНДЭРСЕНА— ЭДЗІ АГНЯЦВЕТ

У дзіцячых пісьменнікаў свету ёсць узнагарода, атрымаць якую лічаць за гонар самяя вядомыя творцы. Гэта — Міжнародны ганаровы Дыплом імя Ханса Крысціяна Андэрсена. Прысуджаецца ён за найбольш яркія творы, што садзейнічаюць выхаванню дзяцей, фарміраванню іх багатага ўнутранага свету, адным словам, паказваюць маленства ва ўсёй яго непаўторнасці. Некалькі гадоў назад гэтай высокай узнагароды быў удастоены Васіль Вітка. І вось зноў радасная вестка прыйшла на беларускую зямлю — рашэннем Міжнароднага журы імя Ханса Крысціяна Андэрсена ганаровы дыплом Міжнароднага савета па дзіцячай і юнацкай літаратуры прысуджаны Эдзі Агняцвет.

Дыплом пісьменніка атрымала за новую кнігу «У двары алімпіада», але адначасова гэтай узнагародай і за ўсю яе творчасць для дзяцей, якая прадстаўлена такімі кніжамі, як «Мы сур'ёзныя, мы вясёлыя», «Доктар Смех», «Будзем сябраваць» і іншымі.

Эдзі Сямёнаўна ў гэтыя дні прымае віншаванні ад калег па перу і ад маленіх чытачоў. Першым павіншаваў Э. Агняцвет прэзідэнт савецкай нацыянальнай секцыі Ай-Бі-Уай С. Міхайлаў. Штоднёвік «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтых віншаванняў і бярэ ў лаўрэата Міжнароднага ганаровага дыплама імя Х. К. Андэрсена міні-інтэр'ю. Пытанне адно: як узнікае задума кніжкі «У двары алімпіада»?

— Па-першае, — гаворыць Эдзі Сямёнаўна, — хачу шчыра падзякаваць праз газету ўсім за цёплыя, сардэчныя віншаванні. Прысуджэнне Міжнароднага ганаровага дыплама імя Ханса Крысціяна Андэрсена з'яўляецца не толькі ацэнкай майёй творчасці, але і прызнаннем заслуг усёй сучаснай беларускай дзіцячай літаратуры, якая нарыстаецца вялікай папулярнасцю не толькі ў рэспубліцы, але і далёка за яе межамі. Што тычыцца непасрэдна зборніка «У двары алімпіада», дык мне хацелася стварыць

кампазіцыйна цэласную кнігу пра дзяцей свайго двара, іх клопаты, захапленні, мары і жаданні.

Свет дзяцей вельмі разнастайны і шматгранны, паказаць яго — значыць паказаць дзяцей такімі, якімі яны ёсць на самай справе. Менавіта да гэтага я і імкнулася ў такіх вершах, як «Духавы аркестр», «Камандзіроўка», «Мае браты», «Мы пераехалі». У іх усё ўзята, як кажуць, з прыроды.

Нядаўна давялося сустрапацца з чытачамі ў Мінскай абласной дзіцячай бібліятэцы імя Янкі Маўра. Школьнікі задавалі шмат пытанняў. Цікавіліся таксама, як з'явіўся верш «Чаму ў трыдзеці Мароз?» Расказала, як выяжджаючы за горад, бачыла шмат паперы на зямлі, пакалечаных дрэўцаў. Душой абуралася. Хацелася, каб дзеці зразумелі, што зямлі таксама баліць і неабходна берагчы кожны яе куцін, кожнае дрэўца. Нават самыя малыя павінны шанаваць і берагчы нашы радасці зямлі. Таму і паказала ў вершы дзеда Мароза далёка не традыцыйнага.

А верш «Духавы аркестр» напісаў так. У мяне часта бываў суседскі хлопчык Ягорка, які тады вучыўся ў першай музычнай школе. Ён і запрасіў мяне на канцерс духавых аркестраў, дзе іхні аркестр заняў першае месца.

У кніжцы «У двары алімпіада», — працягае Э. Агняцвет, — ёсць і раздзел «Рукі сяброў». Пераклала тых паэтаў, каго больш люблю, чыя творчасць асабліва блізкай майёй душой. Сярод іх — Сяргей Міхайлаў, Ояр Вацыевіч, Багдан Чалы, Юліян Тувім і іншыя. Хацелася нека пашырыць гарызонты дзяцей свайго двара.

Увогуле, — кажа ў заключэнне паэтэса, — я вельмі хачу, каб дзеці майго двара, якія з'яўляюцца часцінкай дзяцей усёй нашай планеты Зямля, ніколі не ведалі жахаў вайны. Каб яны раслі людзьмі дружбы і міру.

А. ВІШНЕУСКІ.

ЛЕПШЫЯ КНІГІ КОНТРПРАПАГАНДЫСЦКАЙ ТЭМАТЫКІ

Дзяржкамвыд БССР, праўленне Саюза пісьменнікаў БССР і праўленне Саюза журналістаў рэспублікі разгледзелі вынікі рэспубліканскага конкурсу на лепшую кнігу контрпрапагандысцкай тэматыкі за 1985 год.

Першую прэмію вырашана не прысуджаць. Другую прэмію атрымае А. Урбан за кнігу «Бон: паміж мінулым і будучым», выпушчаную выдавецтвам «Беларусь». Трэцію прэмію адзначаны: У. Карызна — зборнік паэзіі «Расколіна на Звоне Свабоды» («Юнацтва»), П. Місько — апавесць «Грот афаліны» («Юнацтва») і А. Байчораў — «Неаналаніялізм і міжнародны тэразызм» («Універсітэцкае»).

Н. ВІКТОРЫН.

ДЗЕЙСНА ПРАПАГАНДУЮЦЬ КНІГУ

Раз у месяц аматары мастацкага слова г. Вілейкі збіраюцца ў лекцыйнай зале гарадскога Дома культуры. Тут праходзяць заняткі народнага ўніверсітэта «Кніга ў нашым жыцці». Кнігалюбам прычатыны лекцыі «Сумесная работа бібліятэк і арганізацый аматараў кнігалюбаў па стварэнні клубаў аматараў кнігі, літаратурных аб'яднанняў», «Формы і метады арганізацыі адпачынку працоўных, якія вынікаюць з пастановы ЦК КПСС «Аб палепшэнні выкарыстання клубных устаноў і спартыўных збудаванняў», «Выхаваўчая роля

бібліятэк і мастацкай літаратуры ў барацьбе з п'янствам і алкагалізмам» і іншыя.

У горадзе стала традыцыйнай арганізоўваць сустрэчы з пісьменнікамі, членамі мясцовага літаратурнага аб'яднання, рабіць агляды кніжных навінак. Наладжаны абмен вопытам па прапагандзе і распаўсюджванні літаратуры, праводзяцца кансультацыі, арганізоўваюцца кніжныя выстаўкі.

Такія народныя ўніверсітэты працуюць і ў іншых раёнах Міншчыны.

К. ВАЛЮШЭНКАУ.

ЗАПРАШАЛА СВЯТА ДРУКУ

Слаўны святамі май! Сонечнымі, урачыстымі, вясёлымі! Першынство сярод іх трымаюць Дзень Міжнароднай салідарнасці працоўных і Дзень Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Іншыя ж больш сціплыя, бадай што рабочыя, як, напрыклад, Дзень друку, які штогод у краіне адзначаецца 5 мая. Але і ён сёлета быў адметны. Прынамсі, у сталіцы рэспублікі было вырашана Дзень друку адзначыць тэатрызуванымі святам у дзіцячым парку культуры і адпачынку імя Горкага.

І вось ужо з раніцы 3 мая на цэнтральнай алеі парку з'явіліся маляўнічыя, з густам аформленыя стэнды. Дзесяткі стэндаў, якія расказваюць пра рэспубліканскія, маладзёжныя, піонерскія газеты, абласную «Мінскую праўду» і гарадскую «Вячэрні Мінск», знаёмяць з дзейнасцю часопісаў. На адным са стэндаў было адведзена месца і «ЛіМу». Асобна размясціліся кіёскі выдавецтваў, у якіх можна было набыць не толькі кнігі, якія выйшлі з друку сёлета ці раней, але і зрабіць заказы па тэматычных планах наступнага года.

Наведваць парк, пабываць на свяце запрашалі маляўнічыя плакаты, а таксама мільённы жыхар Мінска Алег Басью, Паўтарамільённы жыхар Дзіма Барыскін, праўда, яшчэ на руках у маці ўсміхаўся нечому аднаму яму вядомаму, але і яго не магла не радаваць усеагульная ўвага.

На плошчы Касманаўтаў, што ля цэнтральнага ўваходу ў парк, адбылося адкрыццё свята. Да прысутных звяртаецца старшыня праўлення Саюза журналістаў БССР, рэдактар газеты «Звязда» А. Тоўсцін. Ён называе лічбы, якія красамоўна сведчаць аб тым, наколькі савецкая прэса аўтарытэтная ўплывае на сэрцы і розумы людзей. Толькі ў нашай рэспубліцы выдаецца 212 газет разавым тыражом звыш 4,5 мільёна экзэмпляраў, выхо-

дзіць 107 часопісаў і выданняў часопіснага тыпу, працуе 10 выдавецтваў, якія летась выпусцілі 1 588 назваў кніг і брашур агульным тыражом звыш 60 мільёнаў экзэмпляраў.

Сіла савецкага друку ў тым, што ён у сваёй дзейнасці пастаянна абнаўляецца на антыў рабочых і сельскіх карэспандэнтаў, сярод якіх перадавікі сацыялістычнага саборніцтва і наватары вытворчасці. Адзін з іх — стругальшчык завода аўтаматычных ліній, заслужаны рацыяналізатар БССР Л. Патаповіч — звяртаючыся да прысутных, гаворыць, як вось ужо на працягу трыццаці гадоў падтрымлівае сувязь з газетамі, з'яўляючыся рабарам, адзначае, што менавіта прэса заўсёды дапамагала і дапамагае пераўтварыць у жыццё самыя смелыя рацыяналізатарскія прапановы.

Справу старэйшых журналістаў працягваюць маладыя работнікі друку. Большасць іх у рэдакцыі газет, часопісаў, у выдавецтвы прыходзяць са сцен Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. Студэнтка факультэта журналістыкі І. Сушкевіч запэўнівае прысутных, што маладая змена, вучачыся ў ветэранаў савецкага друку, авалодваючы азамі прафесійнага майстэрства, гатова прыняць з іх рук творчую эстафету.

Гучаць задушэўныя народныя мелодыі. Гэта выступаюць самадзейныя артысты, удзельнікі вядомага не толькі ў рэспубліцы, але і далёка за яе межамі ансамбля «Крупіцкія музыкі» калгаса «Новы быт» Мінскага раёна. Канцэрт прадаўжаюць замежныя студэнты, якія навучаюцца ў БДУ імя У. І. Леніна. Змястоўнымі праграмамі радуюць мінчан і гасцей беларускай сталіцы інструментальны ансамбль Палаца культуры Белсаўпрофа, ансамбль «Лявоніха» Мінскага транснага завода імя У. І. Леніна, іншыя самадзейныя калектывы. Прыхільнікі ж паэзіі сабралі-

Уступным словам свята адкрывае старшыня праўлення Саюза журналістаў БССР А. А. Тоўсцін.

Выступае ансамбль «Крупіцкія музыкі».

ся ля помніка Максіму Горкаму. Адбыліся сустрэчы з членамі літаратурных аб'яднанняў шматтыражні «Трактор», газет «Знамя юности» і «Чырвоная змена», «Узлёт», што працуе пры БДУ імя У. І. Леніна. На вясёлай хвалі дыялог з аматарамі літаратуры вялі супрацоўнікі часопіса «Вожык», а таксама журналісты і няштатныя аўтары, якія рыхтуюць штоднёвыя выпускі сатыры і гумару газеты «Знамя юности», «Пятніца».

Кожны, хто прыйшоў у гэты дзень у парк, знайшоў заняткам

па душы. На адкрытых пляцоўках, а таксама ў вестыбюлі крытага катка працавалі выстаўкі мастацкай і дакументальнай фатаграфіі, была арганізавана экспазіцыя дзіцячага малюнка. На стадыёне праходзілі саборніцтвы, праводзіліся спартыўныя гульні. А яшчэ можна было набыць шматлікія вырабы народных умельцаў — вёўсе гандаль гліннянымі свісцёлкамі, вырабамі ткацтва, саломкапляцення.

У гэты дзень журналісты ўсплалі кветкі да помніка У. І. Леніну на плошчы, якая носіць

імя правадыра, да помніка-абеліска на плошчы Перамогі, мемарыяльнага знака «Звязды», што ў гады барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі выходзіла ў падполлі.

На ўрачыстым адкрыцці свята прысутнічалі загадчык аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ С. Я. Паўлаў, сакратар Мінскага абкома КПБ А. І. Жыльскі, сакратар Мінскага гаркома КПБ П. К. Краўчанка, кіраўнікі сроднаў масавай інфармацыі рэспублікі, прадстаўнікі грамадскасці.

НАШ КАР.

СУЧАСНІК — БУЙНЫМ ПЛАНАМ

3 VI з'езда кінематографістаў Беларусі

Крылатая лінгвістычная фраза «з усіх мастацтваў для нас важнейшым з'яўляецца кіно» сёння, бадай, не менш актуальная, чым тады, калі была сказана — на заранку саветскага кінематографа. І вялікі экран, і малы, тэлевізійны, штодзённа збіраюць многамільённую аўдыторыю, што накладвае на стваральніку фільмаў асаблівае адказнасць. Аб гэтым гаварылі ўдзельнікі VI з'езда кінематографістаў БССР, які праходзіў 5—6 мая ў Мінску.

У Доме кіно сабраліся сцэнарысты, рэжысёры, апэратары, акцёры, кінакрытыкі, каб падвесці вынікі прайшоўшай пасля папярэдняга з'езда творчай пяцігодкі, вызначыць галоўныя шляхі развіцця беларускага кінематографа ў святле рашэнняў XXVII з'езда КПСС.

Пад апладысментамі прысутных ў прэзідыум падымаюцца таварышы М. М. Слюнькоў, М. В. Кавалёў, Г. Г. Барташэвіч, А. Т. Кузьмін, вядомыя майстры экрану, дэлегацыя Саюза кінематографістаў СССР на чале з сакратаром праўлення, народным артыстам СССР У. В. Санавым, прадстаўнікі дэлегацый саюзных рэспублік, кіраўнікі творчых саюзаў Беларусі, прадстаўнікі грамадскасці, дзеячы культуры і мастацтва, партыйныя і саветскія работнікі.

Аднадушна выбіраецца ганаровы прэзідыум у складзе Палітбюро ЦК КПСС.

Фарміруюцца рабочыя органы з'езда: сакратарыят, рэдакцыйная і мандатная камісія. Зацвярджаецца наступны парадак дня: справаздача праўлення Саюза кінематографістаў БССР, справаздача рэвізійнай камісія, выбары новага складу праўлення Саюза кінематографістаў БССР і рэвізійнай камісія, выбары дэлегатаў на V Усеаюны з'езд кінематографістаў.

Са справаздачнай дакладам выступілі першы сакратар праўлення Саюза кінематографістаў БССР А. Карпаў.

Справаздачны даклад рэвізійнай камісія зрабіў яе старшыня В. Арлоў.

У пару радыкальных пераўтварэнняў ва ўсіх сферах нашай грамадства павінны абнаўляцца формы, метады работы і ідэалагічных інстытутаў, да якіх належыць кінематограф, сказаў у справаздачным дакладзе першы сакратар праўлення Саюза кінематографістаў БССР А. Карпаў. Каб з гонарам выканаць вызначаныя партыйныя задачы, майстрам экрану неабходна ў сваіх творах ярка і вобразна адлюстроўваць сацыяльна-эканамічныя пераўтварэнні ў грамадстве, глыбока асэнсоўваць сучасныя падзеі, ніколі і ні ў чым не адступаючы ад праўды — яна сутнасць сапраўднага мастацтва.

Іменна з гэтых пазіцый дакладчык падрабязна разгледзеў створаныя за мінулыя пяцігоддзе работы беларускіх кінадакументалістаў. Павышэнне грамадскага іх гучання, адзначыў ён, сёння як ніколі з'яўляецца важным. Але выкананне задачы магчыма толькі пры ўмове, калі фільмы будуць закранаць вялікія і важныя сацыяльныя праблемы. Другая абавязковая ўмова — высокі мастацкі ўзровень і выразнасць кінамоў. Толькі такія стужкі вызначаюць грамадскую значнасць дакументалістыкі. Такія фільмы, на жаль, здымаецца яшчэ мала. Вось адна з асноўных прычын таго, што дакументальныя карціны сёння, за невялікім выключэннем, карыстаюцца вельмі скромным поспехам у глядачоў.

Калі крытычна глянуць на многія кіламетры плёнкі, адзнятай у аб'яднанні «Летапіс», то не проста разгледзець ся-

род іх сапраўды наватарскія работы. Рэдкія яшчэ фільмы, у якіх аўтары смела адмаўляюцца ад простага і лёгкага шляху — ілюстрацыйнасці, а па-бавяому, па-партыйнаму ўрываюцца ў жыццё, зорка і смела выяўляючы ўсё, што перашкаджае грамадству рухацца наперад. А сучаснаму ж глядачу не падабаюцца і старамодная кінамова, і тая самая ілюстрацыйнасць — найбольш распаўсюджаны недахопы.

Вучыцца беларускім кінадакументалістам ёсць у каго. Да статкова ўспомніць, што цыкла В. Дашука «Я з забітай вёскі», «У вайны не жаночы твар» удастоены Дзяржаўнай прэміі СССР за 1985 год. Фільмы выйшлі, як кажуць, своечасова — іх чакаў саветскі кінематограф. Пасля шматлікіх стужак, створаных за сорок пасляваенных гадоў на аснове ваеннай хронікі, яны сталі свежым струменем, своеасаблівым палыбленым поглядам саміх удзельнікаў баёў на падзеі, што ўжо адышлі ў гісторыю. Расказы гэтыя яркія і пераканаўчыя, а чым далей, тым больш каштоўнымі становяцца сведчанні відавочцаў і ўдзельнікаў вайны. Не ў вонкавых эфектах, а ў вывучэнні ўнутранага свету чалавека, поўнага адначасова сілы і слабасці, прастаты і велічы — вартасць фільма.

Пэўны стэрэатып мыслення «прычэсванне» і «прыгладжанне», юбілейныя настроі — гэтыя недахопы, супраць якіх партыя павяла рашучую і бескампрамісную барацьбу, уласцівы, чаго граху таіць, і кінематографу. Канчаткова зжыць іх — першачарговая задача, працягваю дакладчык. Не сакрэт, што глядач, асабліва малады, скептычна адварочваецца ад «парадных» стужак. Выпускаючы на экран такую прадукцыю, мы здаём свае ідэалагічныя пазіцыі, а ўтвораны вакуум у гэтым выпадку запўняе зарубежны «шырспажыў», нізкапробныя, а часта і проста шкодныя відэастужкі і відэакасеты. Гэтыя акалічнасці, як і тое, што глядач за апошнія гады прыметна «памаладзеў», у практычнай дзейнасці ўлічваюцца не заўсёды. За справаздачны перыяд «Летапіс» зняў толькі некалькі стужак, звернутых непасрэдна да моладзі, закранаючы хвалюючыя яе праблемы. А тое, што праблем гэтых многа, прычым праблем цікавых і для шырокага глядача, можна пераканацца, пагартушы камсамольскія газеты і часопісы. Так што прастор для творчай дзейнасці тут сапраўды бязмежны.

Што ж, у аб'яднанні няма рэжысёраў, здольных з экрану весці шырокую размову з моладдзю? Гэтага нельга сцвярджаць. Ёсць рэжысёры, творчыя почырк і вастрыня погляду якіх сведчаць аб тым, што задача ім пад сілу. Але яны бяруцца за іншыя тэмы, абыходзячы тую, якая патрабуе хутчэйшага вырашэння.

Дакладчык адзначыў прыметныя поспехі ў стварэнні фільмаў аб спорце. У апошнія гады беларускія стужкі гэтай тэматыкі ўдастоены многіх прызюў усеаюных кінафестываляў, з поспехам прайшлі па экраны і на міжнародных аглядах.

Кінадакументалісты і раней ахвотна і часта звярталіся да вытворчай тэмы. Зняты даволі ўдачныя стужкі аб эксперыменце ў лёгкай прамысловасці, аб шырокім укараненні брыгаднага падраду ў будаўніцтве і ў вёсцы, аб прагрэсіўных метадах у будіндуэры рэспублікі, аб удзеле беларускіх спецыялістаў у асваенні Сібіры. Камера «заўважае» практычна

ўсе важныя народнагаспадарчыя праблемы, што ставіць час. Але далёка не заўсёды ў цэнтры ўвагі — галоўны аб'ект даследавання любога мастацтва — чалавек. Недататкова глыбока і пераканаўча паказваецца, якія яго маральныя прынцыпы, яго жыццёвыя ідэалы, мэты. Думаецца ў сувязі з гэтым, працягваю прамоўца, дакументальнаму кіно ў дванадцатай пяцігодцы трэба надаць не колькаснае, а якаснае паскарэнне.

Ёсць у беларускім кінематографі і практычна няходжаная сцэжкі. У першую чаргу, гэта барацьба з рознымі негатывнымі з'явамі ў нашым грамадстве сродкамі сатыры. У рэдзю рэспублік ужо даўно створаны кіначасопісы па тыпу надзвычай папулярнага «Фітыля». Напэўна, варта і нам узяцца за распрацоўку гэтай тэматыкі, паспрабаваць сябе ў ігравых і дакументальных сатырычных сюжэтах.

Затым дакладчык ахарактарызаваў работу творчага аб'яднання «Тэлефільм». Было адзначана, што большасць створаных тут дакументальных стужак — карціны, якія ўзнімаюць важныя праблемы сённяшняга дня. У якасці прыкладу называліся «Бацькоўскі дом» С. Алексіевіч і В. Шавялевіча — аб міграцыі ў вёсцы, аб маральнай адказнасці чалавека перад бацькоўскім домам, «Усяму пачатак» І. Заяц і В. Бокуна — аб беражлівых адносінках да зямлі, «Прыцягненне вады» Б. Казанова і В. Жыгалкі — аб захаванні некранутасці беларускіх азёр.

Разам з тым у дакладзе адзначалася, што ў мастакоў тэлебачання яшчэ няма рэзерваў. А паскорыць іх творчы рост дапамагае актыўна працуючая секцыя тэлебачання Саюза кінематографістаў БССР, якая рэгулярна праводзіць шмат карысных і цікавых мерапрыемстваў як рэспубліканскага, так і занальнага характару.

За мінулыя пяцігоддзе створана 27 стужак для вялікага экрану і 29 тэлевізійных мастацкіх фільмаў. Дзяржаўнай прэміі СССР удастоена карціна «Людзі на балоце», галоўныя прызы Маскоўскага міжнароднага і Алма-Ацінскага ўсеаюнага кінафестываляў атрымалі стваральнікі фільма «Ідзі і глядзі», прызамі і дыпломамі адзначаны «Белыя росы», «Чужая вотчына», «Ветразі майго дзяцінства», «Іван», «Радуніца», «Рыжы, сумленны, улюбёны», рад іншых стужак.

За гэтымі поспехамі стаяць розныя па ўзросту і мастацкаму майстэрству рэжысёры — В. Тураў і І. Дабралюбаў, В. Нікіфараў і Б. Сцяпаню, В. Рубінчык і М. Пташук, В. Рыбараў і Л. Нячаеў.

І ўсё ж, калі строга спытаць, ці створан за гэты час у беларускім кіно вобраз сучасніка, які пакарыў бы сэрцы мільёнаў глядачоў неардынарнасцю асобы, маральнай сілай, — словам, сапраўдны герой нашага часу, то наўрад ці на гэта пытанне можна адказаць сцвярджальна. Хто-ніхто з рэжысёраў так і не дачакаўся «свайго» сцэнарыя, камусьці не хапіла таленту, каб зняць, хтосьці, не вытрымаўшы барацьбы за сапраўднае майстэрства, пачаў задавальняцца меншым.

Калі з меркай сённяшняга дня падысці да стужак, створаных за пяць гадоў, то нават пры самым скромным падліку каля палавіны прыйдзеца аднесці ў разрад сярэдніх і слабых. А калі пацікавіцца вынікамі пракату нашых фільмаў у

кінасетцы краіны, то атрымаем карціну яшчэ больш сумную. Два дзесяткі фільмаў нашай студыі не акупілі нават затраты на вытворчасць і пракат.

І слабым сучаснем можа быць той факт, што сёння стра-та аўдыторыі — агульная бяда кінематографа. Сучасны глядач — чалавек, які прывік рабіць самастойны выбар. І калі ён аддае перавагу «Танцору дыска» перад нашым «Сярэднім» фільмам, кінематографісту ёсць над чым задумацца. Ці не адносіцца да нас сказанае Л. Талстым: «Прыручэнне людзей да таго, што падобна на мастацтва, адвучае іх ад разумення сапраўднага мастацтва».

Практыка, вопыт мінулага даказалі, што ідэйна-мастацкі ўзровень кінамастацтва вызначаецца ў першую чаргу ўзроўнем яго рэжысуры. У рэспубліцы ж, на жаль, многія гады не ўдзялялася належнай увагі выхаванню рэжысёрскіх кадраў, а гэта не магло не адбіцца адмоўна на развіцці беларускага кіно. Час мяняецца, але нас працягвае трывожыць малавыразнае аблічча маладой рэжысуры.

Калі мы хочам мець надзейную змену, неабходна дабіцца таго, каб малады пастаноўшчык выходзіў на свой першы фільм толькі з сапраўды цікавым сцэнарыем, які дапамог бы раскрыць таленту дэбютанта, а студыі і глядачу зрабіць вывад — хто перад намі: сапраўдны мастак або выпадковы спадарожнік, якому, пакуль не позна, трэба мяняць прафесію.

У апошнія гады рабіліся спробы актыўнага прыцягнення беларускіх пісьменнікаў і драматургаў да работы ў кіно. Наўраўдзены конкурс «Наш сучаснік», у якім удзельнічала звыш пяцідзесяці літаратараў. Тады студыя атрымала пяць сцэнарыяў, якія ўжо экранізаваны. Праведзен таксама конкурс на лепшы літаратурны сцэнарыі для дзядей і юнацтва — у ім удзельнічалі беларускія пісьменнікі, якія пішуць на гэтыя тэмы. Вынік, праўда, аказаўся менш плённым, чым чакалася. Але для студыі важныя не толькі колькасць набытых сцэнарыяў, але і адкрыццё новых аўтараў.

Практыку правядзення конкурсаў вырашана прадоўжыць. У гэтым годзе праводзіцца новы агляд сцэнарыяў пад дэвізам «Герой і час». Выклікае толькі шкадаванне, што ўсе нашы конкурсы не вельмі зацікавілі вядучых майстроў слова. У нечым тут вінавата секцыя драматургіі. Думаецца, ёй трэба часцей ісці па шляху індывідуальнай работы з аўтарамі. Больш актыўнасці неабходна праяўляць і самім рэжысёрам. Напэўна, трэба часцей праводзіць творчыя семінары, практыкаваць сустрэчы ў Доме кіно, на якія запрашаць вядучых драматургаў.

Мы яшчэ раз заклікаем нашых літаратараў аб'яднаць намаганні, сказаў далей дакладчык. Прыход пісьменнікаў у кінематограф дапаможа ўзняць яго ўзровень і паспяхова вырашаць задачы, якія ставіць партыя перад работнікамі мастацтва. Але ёсць і перашкоды, якія стрымліваюць прыток пісьменніцкіх сіл — гэта адміністраванне, складаная сістэма зацвярджэння сцэнарыя. Вельмі многа розных інстанцый праходзіць сцэнарыі, асабліва маладога аўтара. У выніку рэжысёр атрымлівае «правільны», усіх задавальняючы, але ўжо зусім безаблічны твор, па якому здымаецца такі ж безаблічны фільм.

Вырашыць жа сцэнарную

проблему проста: трэба ліквідаваць многаступенчатую бюракратычную лесвіцу, больш дэвяраць аўтару і тым, хто будзе непасрэдна працаваць над карцінай.

У Палітычным дакладзе ЦК КПСС XXVII з'езду партыі прама гаворыцца аб неабходнасці павышэння ролі творчых саюзаў у сістэме сацыялістычнага самакіравання, сказаў у заключэнне дакладчык. Партыя патрабуе рашучага абнаўлення метадаў іх дзейнасці, большай самастойнасці. Неабходна ажыццявіць самую атмасферу ў арганізацыях, надаць ёй большую крытычнасць і самакрытычнасць. Зусім відавочна таксама, што саюз павінен больш актыўна і дзейсна кіраваць творчым працэсам.

У эканоміцы і культуры наскокам дэб'юта нічога нельга — з гэтай лінгвістычнай цытатай пачаў выступленне ў спрэчках кінарэжысёр І. Дабралюбаў. Ён павёў размову аб станаўленні на студыі маладога рэжысёра, які толькі што прыйшоў з Усеаюнага дзяржаўнага інстытута кінематографіі. Дэбютанта, лічыць прамоўца, трэба беражчы гэтак жа, як садоўнік беражэ першы парастак.

На нашых вачах адбываецца цуд, працягваю прамоўца, на раджаецца новы від кінамастацтва — беларуская мультыплікацыя. У справядным жа дакладзе аб ім сказана між іншым, хоць усе мы разумеем, як многа залежыць ад беражлівых адносін да «нованароджанага». Большасць нашых калег заняла пазіцыю не зацікаўленага ўдзельніка падзей, а лабачнага назіральніка. Для мастака — чалавека нераўнадушнага гэта не самая лепшая пазіцыя.

Далей прамоўца гаварыў аб праблемах кінакрытыкі.

Месцу і ролі музыкі ў кіно прысвяціў сваё выступленне кампазітар С. Картэс. У апошні час, адзначыў ён, на студыі пачалі працаваць многія кампазітары. Але маладыя музыканты, на жаль, прыцягваюцца да стварэння карцін рэдка. Рэжысёру прасцей запусціць ужо вопытнага кампазітара, няхай нават менш таленавітага, але дакладна ведаючага, які чарговы штамп патрэбен для той або іншай сцэны. Так закрываецца дарога для многіх самабытных майстроў, глядач пазбаўляецца магчымасці чуць цікавую, наватарскую музыку. Расшырыць кола аўтараў, а таксама вырашыць многія іншыя праблемы, на думку прамоўцы, мог бы сумесны семінар Саюза кампазітараў і Саюза кінематографістаў рэспублікі, які неабходна як мага хутчэй склікаць.

Беларускае кінамастацтва даўно ўжо ў даўгу перад гісторыка-рэвалюцыйнай тэмай наогул і гісторыка-біяграфічнымі фільмамі ў прыватнасці, сказаў у сваім выступленні рэжысёр Ю. Цвяткоў. І калі дакументалісты час ад часу звярталіся да гэтай тэмы, то ігравы кінематограф закранае яе вельмі рэдка. Мы памятаем, якое шырокае прызнанне атрымаў фільм «Масква — Генуя», зняты ў 1964 годзе. Толькі праз дзесяць гадоў паявілася наступная падобная карціна «Хлеб пахне парохам». «Запомнім гэты дзень», «Крушэнне імперыі», «Рудабельская рэспубліка» — вось, бадай, і ўвесь пералік. Пяць фільмаў — за больш чым 20 гадоў. Ці не малавата?

Сённяшняму глядачу, асабліва маладому, проста неабходна ярка і вобразна, з максімальнай дакладнасцю паказаць панараму нашай рэвалюцыі, расказаць аб людзях, якія яе (Заканчэнне на стар. 4).

СУЧАСНІК — БУЙНЫМ ПЛАНАМ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3). здзяйснялі. А асоб, дастойных экраннага ўвасаблення, у гісторыі нашай рэспублікі няма. Думаецца, да іх яшчэ зверне позірк кінематограф, перад героямі Кастрычніка мы ў вялікім даўгу.

Беларускай кінадакументалістыцы мінулае пяцігодка прынесла нямала творчых удач, адзначыў рэжысёр В. Дашук. На многіх аўтарытэтных конкурсах і фестывалях атрымана каля чатырох дзесяткаў розных узнагарод. Але сёння трэба думаць не аб мінулых заслугах, а аб тым, як апусціць шлагбаум перад пустапарожнімі, недакучліва павучальнымі, нізкапробнымі фільмамі, якія ўсё яшчэ нярэдка.

Часам становіцца сорамна і за аўтараў, і за іх карціны, таму што ў іх няма ні болю, ні думкі, ёсць толькі схема, а разважанні аб жыцці падмяняюцца параднымі фанфарамі, як быццам няма вострых праблем, няма памылак і хібаў. Нашаму кінематографу даўно пара зняць ружовыя фільтры з аб'ектываў сваіх камер. Нам трэба заўсёды памятаць, што дакументальнае кіно, як і любое мастацтва, — гэта ў першую чаргу даследаванне жыцця, духоўнага свету чалавека, яго характару, яго думак і імкненняў.

Аб неабходнасці ўсталявання на кінастудыі выключна творчай атмасферы, абстаноўкі добразычлівасці і сяброўскай увагі да таварышаў па мастацтву, стварэння ўмоў для канструктыўнага і справядлівага аналізу работы аўтараў фільма гаварыў рэжысёр Ю. Марухін.

Кінадраматург Ф. Коней спыніўся на праблеме планавання ў сцэнарнай справе, практыцы дапрацоўкі і выпраўлення прапанаваных твораў. Ён адзначыў, што жорсткая задазненасць тэм будучых фільмаў часта служыць прадпасылкай паўлення яўна шэрых работ. Мы, гаварыў прамоўца, самі сябе нярэдка падманваем, лічачы, што адклікнуліся на важныя патрабаванні часу, узялі як быццам сур'ёзную тэму. А вось аб галоўным — мастацкім узроўні фільма — размова ідзе ў апошнюю чаргу. Напрыклад, так многа і так аднастайна паказвалі чалавека ля станка, што адбілі ў моладзі цікавасць да тэмы працы.

Калі ў цэнтры расказу цікавыя людзі, праблемы прыйдуць самі. Каб на пытанне, пра што фільм, можна было пачуць: «Пра дзівоўнага чалавека. Пазнаўшы яго, я многае ў жыцці зразумеў». А мы часта чуем: «Аб праблеме сельскага будаўніцтва, аб укараненні новай тэхналогіі на камбінаце» і г. д.

І яшчэ. Вельмі ад многіх залежыць лёс сцэнарыя. Да таго ж гэтыя многія паміж сабой не заўсёды ладзяць. Уявіце пісьменніка, які сядзіць за пісьмовым сталом, а за яго спінай прыладзілася чалавек дзесяць і ўразнабой актыўна падказваюць, што і як пісаць. У такім становішчы знаходзіцца сённяшні сцэнарыст. Таму секцыя кінадраматургіі прапануе стварыць камісію, у якую ўваходзілі б аўтарытэтных рэжысёры і драматургі. Размова аб публічнасці: нельга, каб хтосьці цішком вырашаў лёс мастацкіх твораў.

Кінарэжысёр У. Арлоў прысвяціў сваё выступленне аналізу работы аб'яднання тэлевізійных фільмаў.

Кінакрытык В. Нячай у сваім выступленні аналізавала асноўныя тэндэнцыі развіцця беларускага кіно. Яна падкрэсліла, што доўгія гады, нягледзячы на поспехі, аб «Беларусьфільме» існавала ўстойлівая думка як аб студый і сярэдняга ўзроўню. Сёння гэта становішча змянілася, прыметны рэзкі творчы ўздым. Але побач з карцінамі сапраўды добрымі яшчэ доволі паўнаводны паток сярэдніх, а часам і шэрых стужак.

Аб праблемах развіцця беларускага мультыплікацыйнага кіно гаварыў мастацкі кіраўнік аб'яднання мультфільмаў А. Белавусаў. Ён расказаў аб укараненні ў аб'яднанні прычэпаў брыгаднага падраду, які дапамог скараціць час вытворчасці карцін, з'эканомяць немалыя сродкі. Прычым усе стужкі атрымалі першую катэгорыю. На жаль, гэты карысны вопыт іншым калектывам студыі пакуль што чамусьці не рэкамендуецца, адзначыў прамоўца, відаць, тыя, хто павінен адказваць за яго пашырэнне, чакаюць спецыяльных указанняў з Масквы. У «падрадных» адносіны павінны быць уцягнуты, акрамя работнікаў вытворчасці, і іншыя стваральнікі фільма — рэдактары, кампазітары.

Галоўны інжынер «Беларусьфільма» В. Шанько, гаворачы аб тэхнічным стане абсталявання кінастудыі, прапанаваў правесці рэканструкцыю цэхаў і павільёнаў.

Кінематографісты ў вялікім даўгу перад партыяй і дзяржавай. Мы забяспечаны ўсім неабходным для стварэння высокамастацкіх твораў, сказаў дырэктар «Беларусьфільма» Г. Губскі, а вось аддаць пакуль што недастаткова — мала стужак, якія па сапраўдному зацікавілі б гледача глыбокім зместам, актыўнай жыццёвай пазіцыяй герояў, вострымі ўзнімаемых праблем. Мы адвыклі

сродкамі кіно гаварыць толькі праўду, глядзець у вочы рэальным фактам, навучыліся пазбягаць вострых праблем жыцця і не заўважылі, як пракраліся ў кінематографічнае асяроддзе настроі самазаспакоенасці, эгаізму, творчага дыктату.

Сур'ёзная праблема, якая часта паўстае перад акцёрамі і вельмі балюча імі пераносіцца, — незанятасць у перыяд паміж здымкамі. Доўгія паўзы наносзяць артысту маральную траўму, зніжаюцца яго прафесіянальны ўзровень, падкрэсліла артыстка тэатра і кіно Л. Румянцава. Яна падрабязна спынілася на рабоце тэатра-студый кінаакцёра. У яго рэпертуары, на яе думку, мала занята маладых акцёраў, а пры адборы п'ес не ўлічваецца колькасць састаў трупы і спецыфіка асноўнага занятка акцёраў. Спектаклі ставяцца з вялікай колькасцю дзеючых асоб, пры гэтым у многіх выпадках падбіраецца толькі адзін састаў, што перашкаджае ўдзелу акцёраў у кіназдымках.

Пытанні пераемнасці творчых пакаленняў, станаўлення ўчарашніх дэбютантаў закрануў кінааператар Ю. Плюшчаў.

Мастак Я. Ігнацьёў, які выступіў затым, гаварыў аб удаканаленні тэхнічнай базы кінастудыі. Калі студыя будавалася, яна была разлічана на выпуск чатырох мастацкіх фільмаў у год, але сёння іх выпускаецца значна больш, хоць памяшканні і абсталяванне застаюцца ранейшымі. Гэта не можа не адбівацца на якасці кінапрадукцыі.

Лічу, што перабудова нашай справы, сказаў рэжысёр В. Рубінчык, павінна перш за ўсё азначаць адмову ад так званай двойной бухгалтэрыі. Хоціце называць «патрэбнымі» яўна няўдачныя фільмы. Пара строга патрабаваць з тых, хто актуальнасцю тэмы спрабуе прыкрыць уласную прафесіянальную няздольнасць.

Сваё выступленне старшыня Дзяржкіно БССР У. Мацвееў прысвяціў праблемам удасканалення майстэрства мастакоў экранна, выхаванню маладой змены, паколькі гэта — найбольш слабыя, уразлівыя, на яго думку, месцы ў дзейнасці творчага саюза. Без адпаведнай падрыхтоўкі кадраў, без прытоку новых, свежых сіл ніяк не пераадолець стаўшага намячацца зніжэння сярэдняга ўзроўню беларускай кінапрадукцыі. Праведзены аналіз паказаў — прыметна «пастарэлі» асноўныя кадры творчых прафесій як у ігравым, так і ў дакументальным кіно — сённяшнія вядучыя майстры былі вядучымі і дзесяць гадоў назад. За справаздачны перыяд дэбютавалі толькі 12 чалавек, і, на жаль,

як творчыя індывідуальнасці яны сябе не праявілі, створаныя імі фільмы не сталі ні мастацкімі адкрыццямі, ні грамадскімі з'явамі.

Затым выступіў сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін.

Кінематографісты рэспублікі да свайго шостага з'езда прыйшлі з прыметным творчым задаем, сказаў ён. За апошнія пяць гадоў створана некалькі па сапраўдному значных фільмаў. Прыемна, што ў далейшай распрацоўцы тэмы Вялікай Айчыннай вайны нашы кінематографісты заявілі сябе такім жа пераканаўчым, праўдзівым раскрыццём вытокаў нашай Перамогі, як зрабілі гэта В. Быкаў у прозе, М. Савіцкі — у жывапісе, Я. Глебаў — у музыцы, А. Макаёнак і А. Дударэў — у драматургіі, А. Адамовіч і С. Алексіевіч — у мастацкай публіцыстыцы, рад іншых вядомых дзеячаў літаратуры і мастацтва Беларусі.

Аднак агульны ўзровень літаратуры і мастацтва вызначаюць не толькі творы-лідэры. У Палітычным дакладзе ЦК КПСС XXVII з'езду партыі адзначана, што справядлівыя нараканні выклікае нізкі ўзровень некаторых літаратурных твораў, тэлепраграм, кінафільмаў, якія характарызуюцца не толькі адсутнасцю ідэйнай і эстэтычнай сталасці, але і элементарнага густу. Нізкапробныя фільмы дэзарыентуюць гледача, прывучаюць да безгустоўнасці, бяздумнасці, наносзяць шкоду ідэйна-маральнаму і эстэтычнаму выхаванню працоўных, асабліва моладзі, паколькі не развіваюць, а прытупляюць у яе патрэбнасць у сапраўдным мастацтве.

На папярэднім і цяперашнім з'ездзе кінематографістаў многа гаварылася аб тым, што нашаму кіно рэдка спадарожнічаюць удачы ў экранным адлюстраванні сучаснай тэмы, у паказе перамен, якія адбываюцца ў эканоміцы, сацыяльным і духоўным развіцці рэспублікі і краіны. Аб гэтым і цяпер прагучала нямала стальных думак, аналітычных разважанняў. Але галоўнае сёння заключаецца ў тым, каб адказаць на пытанне — як па-новаму вырашаць наспеўшыя задачы. Як з прывычнага, традыцыйнага атрымаць патрэбныя ўрокі і пры аперы на набыты вопыт дасягнуць мнагакратнага паляпшэння справы.

Гатовага адказу на гэтыя пытанні, вядома, няма. Відаць, пачынаць трэба ў напрамку таго, што робіць уся наша партыя, увесь савецкі народ, які прыняў рашэнні з'езда як кіраўніцтва да дзеяння, узяўшыся за крутую, у радзе выпадкаў рэвалюцыйную па свайму характары перабудову работы.

Ключ да перабудовы нашага кінематографа, працягваў А. Т. Кузьмін, думаецца, трэба шукаць перш за ўсё ў асобе мастака, у яго ідэйнай сталасці,

прафесіянальнай і агульнай культуры, у яго адчуванні часу, у разуменні ім сваёй персанальнай адказнасці за вырашэнне актуальных праблем сучаснасці. Размова ідзе аб псіхалагічнай перабудове кожнага чалавека, які ўдзельнічае ў стварэнні фільмаў, на работу на мяжы сваіх здольнасцей і сіл.

Толькі пераадолеўшы пачуццё самазаспакоенасці, бар'еры завышаных самаацэнак, мы зможам сумленна паглядзець на зробленае, знайсці тыя рэзервы, якія дапамогуць нам, у адпаведнасці з патрабаваннямі часу, працаваць лепш. Ні адзін мастак не рушыць наперад, калі не ўнікнуе ў сутнасць, не авалодае сапраўды бяспечным ідэйна-тэарэтычным і палітычным капіталам, які змяшчаецца ў Палітычным дакладзе, новай рэдакцыі Праграмы партыі, іншых дакументах з'езда.

Аб неабходнасці часцей прыцягваць маладых акцёраў да здымак у кіно гаварыла заслужаная артыстка рэспублікі Т. Мархель. Кінакрытык Е. Бондарава прысвяціла сваё выступленне сацыяльнай значнасці творчасці і адказнасці работнікаў кіно перад гледачом. Гэтыя ж пытанні закранулі сакратары праўлення Саюза кінематографістаў БССР В. Нікіфараў і А. Красінскі, рэжысёр І. Вейняровіч. Дырэктар фільма А. Крукоўскі гаварыў аб паляпшэнні работы арганізатараў вытворчасці. Рэжысёр В. Тураў, галоўны рэжысёр тэатра-студый кінаакцёра Б. Луцэнка, рэжысёр М. Пташук і іншыя ўзялі рад актуальных праблем развіцця беларускага кінематографа.

Удзельніца з'езда вітаў, пажадаў ім новых творчых дасягненняў сакратар праўлення Саюза кінематографістаў СССР, народны артыст СССР У. Санаеў.

З'езд прыняў рэзалюцыю, у якой вызначаны магістральныя напрамкі творчай дзейнасці майстроў экранна рэспублікі па выкананню рашэнняў XXVII з'езда КПСС.

З вялікім уздымам удзельнікі з'езда прынялі прывітаннае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту КПСС.

Выбраны новы састаў праўлення Саюза кінематографістаў БССР і рэвізійнай камісіі, а таксама дэлегаты на Пяты Усеагульны з'езд кінематографістаў.

Абдыўса арганізацыйны пленум новага саставу праўлення СК БССР. Першым сакратаром праўлення выбран В. Нікіфараў, сакратарамі — В. Дашук, І. Дабралюбаў, Я. Ігнацьёў, А. Красінскі, В. Рыбараў, В. Тураў.

На першым пасяджэнні рэвізійнай камісіі Саюза кінематографістаў яе старшынёй выбран В. Арлоў.

БЕЛТА.

НА ЗЯМЛІ, ШТО З МАЛЕНСТВА СВАЯ

Чалавеку часцей за ўсё хочацца пабываць там, дзе яго вытокі, адкуль пачалася дарога ў вялікі і неабсяжны свет. Такой важнай мясцінай для вядомага празаіка Анатоля Кудраўца з'яўляецца Клічаўскі раён. Найперш вёска Аколіца, дзе нарадзіўся, Вірнаўна, у сямігодцы якой настаўніцаў пасля заканчэння Слуцкага педагагічнага вучылішча. І астатнія мясціны таксама блізкія і знаёмыя, сродна, як кажуць, уздоўж і ўпоперак. Недалёк там, на Клічаўшчыне, праходзіць сцежкі-дарожкі і Ігната Сцяпанавіча Валшчэтка — героя самага значнага твора пісьменніка «Сачыненне на вольную тэму».

Таму так часта і цягне Анатоля Паўлавіча на зямлю, што з маленства свая. На гэты раз у дарогу сабраўся не адзін, а з калегамі па пляру Галінай Васілеўскай, Алесем Жуком. Віктарам Карамазавым. Было нямала цікавых сустрэч з землякамі. Змястоўная гаворка адбылася

ў Клічаўскім районе партыі, у якой прыняў удзел першы сакратар Клічаўскага РК КПБ М. А. Сінькевіч.

У мясцовым саўгасе-тэхнікуме адбыўся літаратурны вечар. Навучэнцы, выкладчыкі навучальнай установы з задавальненнем слухалі пісьменнікаў, якіх добра ведаюць па шматлі-

ніх творах, што карыстаюцца нязменнай папулярнасцю.

Потым дарога прывяла гасцей у славуцкі Усакінскія лясы. Цяпер тут мемарыяльная зона, а ў гады Вялікай Айчыннай вайны знаходзіліся Магілёўскі падпольны абком партыі і некалькі падпольных райкомаў. Літаратары і тыя, хто суправаджаў іх, агляделі ад-

ноўленыя партызанскія збудаванні, пакланіліся студні, з якой бралі ваду народныя мсціўцы.

Назапашана нямала ўражанняў. І, магчыма, праз пэўны час, знаёмчыся з новымі творамі А. Кудраўца, мы, чытачы, пазнаем у героях воблікі землякоў пісьменніка.

І. АХРЭМАУ.

КНИГАПІС

БАЯВІЯ ДАРОГІ Апавадніні. На рускай мове. Складальнікі А. Капілаў і Л. Пронша. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1985.

Калектыўныя зборнікі, прысвечаныя мужнасці савецкіх воінаў у барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі і сённяшніх салдат, што прадаўжаюць ратныя справы сваіх бацькоў, у выдавецтвах рэспублікі выходзілі неаднаразова. Чарговая кніжка «Баявыя дарогі» працягвае папярэднія выданні. У яе ўвайшлі апавадніні вядомых беларускіх пісьменнікаў, а таксама журналістаў. Зборнік тэматычна складаецца з двух раздзелаў.

«У гоме гарачых атак» — вяртанне ў незабытыя гады Вялікай Айчыннай вайны. Чытачы пазнаёмяцца з апаваднінямі «Эстафета» В. Быкава, «Адзін дзень» Я. Брыля, «Андрыя Глазуноў» І. Новікава, «Гаданне на абручальных кольцах» І. Чыгрынава, «Мне трэба ехаць» Л. Арабей, «Сям'я маёра» А. Махнач, «Трубачыста» Б. Сачанкі, «Бацечка» У. Паўлава, «На пастой...» Л. Проншы, «Мачы» А. Шапкова і іншымі творами.

У другім раздзеле «Ян бацькі на вайне» ў той ці іншай ступені раскрываюцца мірныя будні савецкіх салдат і афіцэраў, гаворыцца аб высокіх маральных якасцях нашых сучаснікаў. З апаваднінямі выступаюць А. Капілаў «Гэты дзень Перамогі», А. Сулянаў «Хадзілі за сёмай неба», А. Жук «Сінія незямныя агні», А. Дударэў «Буханка хлеба», М. Кругавы «Дрэва жыцця», В. Хомчанка «Начная разведка».

У кнізе прадстаўлена творчасць трыццаці аднаго аўтара. Творы беларускіх пісьменнікаў пераклалі А. Астроўскі, Э. Карпачоў, Р. Веташкіна, Т. Мартыненка, А. Часнакова. Пасля слоў «Аб мужнасці, аб доблесці, аб славе» напісаў былы камандуючы войскамі Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі генерал арміі Я. Іваноўскі, які, у прыватнасці, зазначае: «Думаю, што гэтая кніга не заледзіць на паліцах бібліятэк. Яе будуць чытаць салдаты, сяржанты, прапаршчыкі, афіцэры і генералы, члены сем'яў ваеннаслужачых, сівыя ветэраны, наша цудоўная моладзь. Кніга будзе садзейнічаць выхаванню асабовага складу узброеных абаронцаў краіны, навучэнцаў моладзі — будучых узброеных абаронцаў нашай дарагой Радзімы!».

С. ПАЛЯШЧУК.

Мікола Жылініскі

ЖЫВЫЯ
КРЫНІЦЫ

нармысы

М. ЖЫЛІНСКІ. Жывыя крыніцы. Нармысы. Серыя «Рэспубліка. Час. Людзі». Мінск. «Мастацкая літаратура», 1985.

Змест кнігі нарысаў Міколы Жылінскага склаў два творы. У першым «Застаюся жыць» аўтар звяртаецца да падзей мінулай вайны, каб перакінуць з іх мост у дзень сённяшні. Раскрываецца складаны, цікавы лёс Аляксандра Андрэвіча Жыткова, які ў баі страціў абедзве нагі, але не зламаў духам, здолеў у мірны час знайсці сваё месца ў жыцці.

Нармысы «Жывыя крыніцы» мае падзаглавак «Блкіт аднаго лета». На гэты раз М. Жылініскі расказвае пра жыццё ўскі Дабравольца, што на Свіслаччыне, сваіх землякоў, гаворыць аб тым, як жыць у працоўнай адукацыі людзі, уносяць свой уклад у выкананне Харчовай праграмы СССР.

В. ЗАКРЭЗСКИ.

ЧЫТАЮЧЫ НЕ РАЗ і не два апошнім часам пра тое, што самы прыкметны ўклад у сучасную ўсесаюзную літаратуру ўносіць менавіта наша «ваенная» проза (у літоўцаў, маўляў, псіхалагічная, у грузінаў—філасафічная і г. д. і да т. п.), якая выказала ўсяму чалавецтву самую глыбокую ісціну пра жыццё і чалавека, міжволі пачынаеш думаць: «А хіба ж дала нам «ваенная» проза «Новую зямлю» і «Людзей на балоне»? Хіба трэба шмат даказваць, што праўда жыцця ў мастацкім творы—гэта найперш мастацкая праўда? А яна ж кожны раз унікальная, яе нельга ні паўтарыць, ні «пераўзвесці». Хіба трэба шмат даказваць, што ў гісторыі сусветнай культуры мастацтва ў тым, каб гаворачы пра самае страшнае і балючае, не столькі напамінаць пра смерць, колькі дадуць чалавека да жыцця, ачышчаць і ўзвышаць яго.

І як бы яно ні было, колькі б мы ні гаварылі пра боль і памяць, без якіх—з чым жа тут спрачацца?—чалавек перастае быць чалавекам, «ваенная» літаратура паступова, але няёмка становіцца літаратурай гістарычнай.

Чытаеш «ваенныя» творы нашых маладых, нават самых здольных, і бачыш, што гэта, кажучы словамі Ю. Бондарава, «адлюстраванне адлюстраванага адлюстравання», «белетрыстыка ад белетрыстыкі».

А вось тое, што робяць некаторыя нашы пісьменнікі,

«— А ці ты расказала пра свайго бацьку? — звярнулася Ніна Аляксандраўна да мамы. Не, Марыя Пятроўна не крычала яшчэ аднаго п'якучага болю. А тая трагедыя адбылася за паўгода да нарнай экспедыцыі ў лютым 1943 года.

Тут жа, у Росіцы, жыла вялікая сям'я Пятра Шутка, бацькі Марыі Пятроўны. Дар'я — яго жонка, Ганна — нявестка, Мікалай — сын (брат Марыі Пятроўны), у іх двое дзяцей: Шура — дзевяць гадоў, Тома — сем. І жылі тут бабуля з дзядулем, дапамагалі ўнукаў гадаваць. Шутко Пётр да вайны служыў лесніком, быў сваім чалавекам у партызан. Па нейкаму даносу, а, можа, і высачылі партызана, у двор Пятра Шутка аднойчы наляцела аблава...»

Хай мне даруецца—ніякага п'якучага болю я тут не адчуваю, бо не магу нават даўмецца, хто тут ёсць хто.

Адбываецца на такіх ста-

звера, хай сабе і нешматлікімі, але ж нашымі вырадкамі, не асабліва ўрушыць срэцы многіх нашых акселератаў, тых, для каго вайна—гэта ўжо «столькі кіно».

Нам, на кім вайна пакінула свае страшныя сляды, дастаткова любога напаміну, каб стала балюча і страшна. І тлумачыць нам, што ядзерная вайна будзе канцом свету і роду чалавечага, доўга не трэба. Не трэба тут нейкай «звышлітаратуры», не трэба клікушнічаць!

Але як бы мы ні хвалілі саміх сябе, хіба ж няма ўжо для нашай «ваеннай» прозы такой вострай праблемы:

«— Гасцявала нядаўна ў мяне ўнучка, — казала далей Марыя Данатаўна. — Глядзім гэта мы па тэлевізары фільм. Паназаваюць вайну, эсэсаўцаў з аўчарнікамі. Я аж калачуся, слёзы набягаюць, а ўнучка, глядзячы на мяне, пытаецца: «Бабуля, а чаго ты плачаш? Гэта ж столькі кіно...» — «Во, як атрымаецца», — падумалася мне. Кіно... Але тое, што мы перажылі, гэта ж праўда!»

Як жа данесці гэтую праўду да тых, для каго гэта ўжо калі «не столькі кіно», то ва ўскім выпадку, далёкая гісторыя? І ў імя чаго несці гэтую праўду?

Да канца дзён нашых нам будзе балюча ўспамінаць пра ўсё тое.

Але ж мы маем права, каб нашы дзеці ганарыліся намі, глядзячы «кіно» пра тыя страшныя гады, якія, аднак, былі гадамі найвышэйшага духоўнага ўзлёту савецкага чалавека, нашых народаў.

У тым і цуд сапраўднага мастацтва, што яно здольна ўрушыць самыя інертныя душы. І як жа важна часцей напамінаць усяму свету пра нашу мужнасць, пра нашу годнасць, пра нашу «скрытую» цэльна патрыятызму, якая аказалася той сілай, што ўсё-такі перамагла страшную сілу нелюдзяў. Пра сілу нашай чалавечнасці, выхаваную стародзямі, і пра сілу нашай салідарнасці, нашай аднасці, інтэрнацыянальнага братэрства, выхаваных усяго толькі двума дзесяцігоддзямі савецкага ладу жыцця пры ўсёй складанасці і драматызме тых двух дзесяцігоддзяў.

І хай сабе апалагеты нейкай «новай меры праўдзівасці» грэблівя крываць губы ад такіх «не новых ісцін», хай сабе той, хто, кажучы словамі Пісарова, думае, што «кожнае яго слова твораць цуд і здабывае з каменя нашай закасласці жывую ваду плённых ідэй і высокіх парыванняў», лічыць мяне дурнем, які застаўся далёка заду ад прагрэсу ў нашай сучаснай літаратуры.

Нікога не збіраюся хапаць ні за штрыфлі пінжака на горда выстаўленых уперад груздзях тых, хто лічыць, што менавіта ён сказаў усю праўду пра свой народ, ні за крысо плашча тых, хто думае, што бязьць наперадзе прагрэсу і каму цесна ў рамках нацыянальнай традыцыі.

Але чытаеш у іншага пра «чэсна і паўнакроўна рэалізаваную мастацкую мажлівасць» паказаць праз вайну зараджэнне канфліктаў, якія «вайною вырашаныя» і якія ёй народжаны і пакінуты нам у «праклятую спадчыну», каб мы «не забываліся, і думалі, думалі...» і сапраўды думаем: «Ды кажы ты, чалавеча, не закайся, не бойся — пра што ж нам усё-такі не забывацца, пра што нам «думаць, думаць...»? Партыя адкрыта і шчыра гаворыць з народам, а нам пра ўсё нешта таямнічае намякаюць...»

Дык вось які нюанс дае мне права гаварыць у поўны голас і пра такую сціплую кнігу, як «Браніслава».

Калі табе замест шматпакутнага, але жужага і разумнага народа часам з нейкай незразумела істэрычна-хваравітай зацятасцю паказваюць натоўпы нейкіх, мякка кажучы, непрыватных чалавечкаў, ты пачы-

(Заканчэнне на стар. 6—7).

Чытацкі гзённік пісьменніка

Генадзь ШУПЕНЬКА

НЕЗНІШЧАЛЬНАЯ
СІЛА ЖЫЦЦЯ

туры застаюцца менавіта тыя творы, з якіх паўстае перад усім светам «субстанцыянальнае жыццё» народа (Бялінскі), якое можа выявіцца толькі ў арыгінальным і шматгранным нацыянальным характары, у самабытнасці якога заўсёды ёсць і агульначалавечае?».

Гэта па-першае.

А па-другое, нашы бясконцыя сцвярдзэнні, якія прэтэндуецца на статус найноўшай тэорыі, аб «новай меры праўдзівасці ў паказе чалавека на вайне» выклікаюць, зноў жа, найноўшыя думкі: «Чым жа вышэйшая «мера праўдзівасці» сучаснай «ваеннай» прозы ў адносінах да лірыкі ваенных гадоў Пятруся Броўкі, Аркадзі Куляшова, Пімена Панчанкі, Максіма Танка? Чым пераўзыходзіць яго факт мастацтва нават самыя лепшыя «ваенныя» аповесці і тым больш нашы раманы пэзму Аркадзі Куляшова «Сцяг брыгады»?».

Адказаў на такія пытанні ў нашай крытыцы не пачуеш. Яна не апускаецца да нейкіх там мастацкіх доказаў, да аналізу бясконцага мноства вобразных счэпленняў у творы. Яна толькі абвешчае, як апырны факт, небывалую глыбіню і нечуваную вышыню твораў нашых некалькіх аўтараў. І тым не менш чамусьці прагне нейкай невядомай пакуль што ў свеце «звышлітаратуры» менавіта ў «ваеннай» прозе.

Дзівячыся з гэтых нейкіх хваравіта-апантаных «месіянскіх» заклікаў да нейкай міфічнай «звышлітаратуры» і да не менш таямнічай «спредельной» праўды, сутнасць якой, зрэшты, зводзіцца да банальнай «своеасаблівай публіцыстычнасці», у аснове якой нейкі незразумелы «эмацыянальны выбух», успамінаю словы А. Твардоўскага, які ён сказаў яшчэ ў 1942 годзе, пра чытаўшы «Сцяг брыгады» А. Куляшова: «...Але справа тут не ў адной назізне матэрыялу, а ў тым асаблівым пачуцці, якое ўвогуле прыходзіць, калі рысы блізкай нам рэчаіснасці мы бачым праўдзіва ператворанымі сродкамі паэтычнага слова. Вядома, што якая б цяжкая і горкая сама па сабе ні была гэтая рэчаіснасць, мы, бачачы яе раптам ахопленай і замацаванай у формах мастацтва, адчуваем задавальненне, нават радасць, якую прыносіць усякае пазнанне».

На тэмпераментныя воклічы аб нейкім цудадзейным «эмацыянальным выбуху» ў т. зв. «звышлітаратуры» ўжо дадзены спакойныя адказы: прыз-

біраючы і фіксуючы балючыя ўспаміны ўдзельнікаў вайны, якіх з кожным годам, месяцам, днём усё меншае і меншае, заслугувае нашай самай шчырай удзячнасці і падтрымкі.

Сваю новую кнігу «Браніслава» (выдаецца «Юнацтва», 1985 год) Сяргей Панізік назваў дакументальнай аповецю.

Думаю, што гэта ніякая не аповець.

Умельства ладзіць фразу і канструюваць сюжэт не менш важныя для дакументальнай прозы, чым для самай-найсамай інтымна-лірычнай ці фантастычнай.

Не хацелася б паўтараць банальныя ісціны, але выкладанне нейкіх фактаў у мастацкім творы—гэта не сродак павадамлення аб нейкім рэальным становішчы спраў з мэтай замены гэтага становішча. Яно, гэтае выкладанне, павінна стаць сюжэтам, мастацкай рэальнасцю, вобразам чалавека ў пэўных абставінах. Мова і сюжэт ператвараюць нейкае наша навадамленне ў мастацкае апавадненне («сповеставанне»).

Што да мовы «Браніславы» С. Панізіка, то на многіх старонках кнігі адчуваеш, што напісана яна паэтам, які ўмее слухаць голас народа і ўзнавіць яго ў словы дакладным і пераканаўчым. А вось што да сюжэта і кампазіцыі, то адразу вымушаны сказаць, што тут у аўтара проста відэаочныя пралікі, якія намнога аслабляюць тое эмацыянальнае ўздзеянне, тое душэўнае ўрушэнне, якое кніга з такім балючым і адначасна гаючым жыццёвым матэрыялам магла б выклікаць.

Мяркуюце самі. Вось пад канец кнігі мне, чытачу, расказваюць пра лёс яшчэ аднаго вязня Саласпілса са шматпакутнай і гераічнай Асвейшчыны—Шутко Тамары Мікалаеўны. Перада мною ўжо прайшло жыццё многіх такіх пакутнікаў, паказаных у жыццё непасрэдных чалавечых «жэстах», ва ўражлівых сцэнах-эпізодах. Аўтар, які на працягу васьмі гадоў абхадзіў усе куточки так змардаванай Асвейшчыны, што і да гэтага часу невыносна глядзець на яе незагойныя раны, слухае і перадае чарговую споведзь цудам уцалелых сем'яў—не згарэл у роднай хаце, засталіся жывыя, прайшоўшы праз жахі шматлікіх «фабрык смерці». Паслухаем жа, як нам расказваюць пра гэты пакутлівы лёс:

ронках нешта нахштат таго, што адбывалася з субседніцамі Святлана Алексіевіч: на магнітафоннай стужцы—непаўторныя чалавечыя галасы, з якіх чуеш вялікую трагедыю народа і адначасна яго душэўную і духоўную веліч, а ў асабістых запісах пра перажытае гэтых жа людзей—нешта казённае, сумнае і нецікавае. Прыгадаем хоць бы ўнікальную нават сярод гэтых непасрэдных чалавечых лёсаў гісторыю жыцця ў гады вайны санітруктара танкавага батальёна Ніны Якаўлеўны Вішнеўскай.

І як жа многа гавораць нашаму сэрцу і розуму сапраўды жывыя, «нескарэкціраваныя» галасы. Ну хоць бы вось такое з кнігі С. Панізіка: «...У сенцах заплакалі Шура з Томай. Загаласлі абое. Трэба ж, што тады мне запомнілася — Шура слязамі давіцца: «Ну, хоць бы мой тата застаўся...». І Тома плача: «А хоць бы мая мама засталася...»

Кніга С. Панізіка «Браніслава»—яшчэ адно сведчанне таго, як шмат у такіх кнігах залежыць ад маштабу асобы іх аўтараў, ад іх пісьменніцкага вопыту.

Думаю, што вопыту прайска найперш не стае ў гэтай кнізе Панізіку-паэту, і найбольш яе хіба—кампазіцыйная нязладжанасць. Бясконцае нязнаменне кароценькіх жыццёвых гісторый пад канец проста стамляе, і многія жывыя твары не ажылі пад пяром пісьменніка, адышлі ў нябыт.

Пра гэта мушу сказаць з усёй адказнасцю, бо кніга, відаць, будзе мець працяг, ды і хочацца думаць, што і другія сумленныя і ўражлівыя з маладзейшых пісьменнікаў, для якіх дарагая гістарычная памяць народа, знойдуць у сабе душэўныя сілы, каб сказаць сваё арыгінальнае слова ў гэтым сапраўды нялёгкім жанры, тэарэтычнае азначэнне даць якому вельмі няпроста.

«Браніслава»—вядома ж, не нейкі там «раман-араторыя». Калі гаварыць пра яе як пра звычайную аповець, то прэтэнзіі да яе будуць самыя сур'езныя. Кніга гэтая ўвогуле была б бледным ценем нашых слаўных дакументальных кніг і многа гаварыць пра яе не было б вялікай патрэбы, калі б не адзін... нюанс.

Паведамленнем яшчэ нейкіх новых фактаў пра жахі канцлягераў, пра татальнае вынішчэнне нашага народа фашысцкім звяр'ём і тымі, хто страшней за самага лютага

ПЭўНА Ж. Алесь Письмякоў, апрача сяброў дзяцінства, меў на ўвазе і сваіх таварышаў, аўтараў першых кніг, калі з ценем лёгкага жалю прамовіў у адным са сваіх вершаў:

Спаўдацца бжым да прыроды,
Ачышчацца бжым ад мань.
Мы апошнія з нашага роду,
Каму сняцца вясковыя сны.

Гэтыя радкі ў пэўным сэнсе вызначальныя для пакалення маладых паэтаў і празаікаў, што паспрабавалі атайбавацца ў літаратурным цягнуку ў цяперашні 80-ыя. Так, нам яшчэ сняцца вясковыя ці местачковыя сны, і яны жывяць нашыя паэтычныя вобразы. Ды паўчыце сваёй выключнасці (мы ж апошнія!), зразуметае ў гарадскіх кватэрах звужана-асабіста, можа надаць нашым вобразам і звычайнай слоўнай лёгкаважкасці.

Таму з заклапочаным настроем пачалі мы чытаць першую кнігу Хрысціны Лялькі «Дарога пад гару», бо і Хрысціна належыць да пакалення, творчы пачатак якога выспявае пад зоркай «апошніх вясковых сноў».

Усе апавяданні ў кнізе, не беручы ў разлік хіба што юнацкую навелку «Блізка вясна», маюць шыльчынню тэматычную еднасць. Вонкава яны не новыя для нас, бо ўсё пра тую ж вёску, а тэма вёскі, можа, нават празмерна выяўляецца і ў 80-ыя гады ў беларускай прозе. Ну ды гэта не ў дакор нашай літаратуры, для якой, вядома, тэма вёскі спадчынная, тым больш не ў дакор Х. Лялькі, бо яна ў традыцыйным тэматычным рэчышчы знайшла сваю эстэтычную хвалю. Вобраз чалавечага болю, што непакоіць пісьменніцу, не разводзіць тою хвалай, а па-мастацку тактоўна асветлены ёю на старонках кнігі «Дарога пад гару».

Амаль у кожнай герайні

Х. Лялькі. Дарога пад гару. Апавяданні. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1985.

Х. Лялькі, кажучы мовай паэзіі, «па непазбыўным непазбыўны жалю». Амілья з апавядання «Груган», як і Марцэля з аднайменнай навелы, не ў стане пазбавіцца той балючай непазбыўнасці, бо гэта іхняе жыццё. Светлае воблака каханя і маладосці незваротна праплыло і ўсё лепшае з ім таксама. Тое, лепшае, вяртаецца на сконе дзён толькі ў неспакойных думках. Але няма тут роспачы, няма крыўды на людзей за свой няўдалы жаночы лёс.

лесе заблудзіцца не навіна, як кажучы, тае жыццё... Але калі лес — гэта жыццё, і калі твой лёс пазначаны ў людской памяці чорнай плямай — ці магчыма выйсце? І ці пазбыўны ў такім выпадку боль душы? Магчыма, час і спагадныя людзі дапамогуць забыцца на боль і ў жыцці з'явіцца выратавальная сцэжка, калі віна толькі адна. Ды віна не адна. І Уладакава пагібель абцяжарыла сумленне, бо ніхто іншы, а яна, Антоля, не запаліла ў

ця. Не ўнікла тае стандартнасці і Х. Лялькі. Відавочна, што мала тлумачыць сцэну забойства толькі тым, што стары Хадовіч іграў на скрыпцы нешта вельмі невясёлае, што выклікала гнеў Уладака. Ратуе апавяданне тое, што Уладак у ім другарадны герой. Антоля ж — характар па-мастацку пэўны ва ўсіх сваіх праявах.

Мы далёкія ад сцвярдзення, што героі Х. Лялькі аднолькавыя, што жыццёвыя іх каардынаты строга акрэслены. Не, гэ-

маўляе Сцяпану: «Ты забыў, пэўна, што бярэзнічак калгасны, а значыць я рубяў і рубяць буду». Бачыце як, раз калгасны, не чый-небудзь уласны, значыць, можна нішчыць, цешыць сваю дробную карысць. І так яно здараецца часта і вакол нас, і ў нашай душы — тое, што не прызнаём сваім, бязлітасна вынішчаем.

Калі ў гэтым апавяданні супрацьстаяне хараста і антыхараста мае сваё дакладнае размежаванне, то ў «Белых брадах» сітуацыя больш складаная. Малады трактарыст Сашка апынуўся паміж двума праўдамі. Жорсткай і эгаістычнай праўдай Міколы Бруха і безабароннай, можна сказаць, паэтычнай, праўдай старой Люці. Ці вагаецца Сашка пры выбары? Так, вагаецца. Бо не так лёгка спрачацца з Брухам, з ягонай праўдай. Ён жа працуе, выконвае норму, хоць і пакідае на пракосе вялікія чубы травы. Сашку трактар дапамог адрамантаваць, хоць і грубавата, але спрыяе яго сяброўству са сваёй дачкой Тоняй. А за трактар і яшчэ за якія «паслугі» нявольны Сашка павінен гнуцца перад «вопытным спецыялістам» Міколам Брухам, павінен бегаць у краму па віно. Але пісьменніца не пакідае свайго маладога героя аднаго, побач з'яўляецца добрая Люця. І такім чынам выбар зроблены. Сашка выбірае паэтычную праўду Люці.

Уражання на ўсё жыццё светлым і разам з тым такім горкім першым каханнем, жыцьцём самотна Гелька Камарыха з навелы «Лёгка хлеба» і задуменны, негаваркі Фэлька... Фэлька заможны гаспадар, капейку за так не змарнуе. Камарыха ж нядбаліца, на смех людзям гармонік купіла, каб самай вучыцца граць. Немудрагелісты жыццёвы расклад іхніх паводзін. І раптам Фэлька ў сваім чарговым рэйсе на базар глядзіць з воза на ранішнія не-

ТУГА ПА СВЯТОЧНАЙ ПРЫЗВЫЧАЕНАСЦІ

Нават Амільяна люблюбасць да Зені не вынесена вонкі, а заціята-схаваная, пэўная толькі ў сваім асабістым разуменні. Амілья і Марцэля, кожная па-свойму, нагадваюць жанчын з вядомага апавядання Анатоля Кудраўца «Марута і Зіна». У іхніх характарах тая ж усёдавальнасць свету, тая ж клопаты і прага ўласнага шчасця, той жа паўчыцёвы драматызм. Толькі ў Кудраўца ён выяўлены больш унутрана і ўведзены ў поле канкрэтных стылявых прыёмаў, а ў Лялькі разгорнуты па ўсёй плошчы апавядання і вынесены ў фабульную актыўнае гучанне. Як, дарэчы, і ў апавяданні «Цыба».

Гэта, магчыма, самае рэалістычнае апавяданне Х. Лялькі, калі разумець рэалізм, як вобразнае мысленне, заснаванае на непрадбачнасці жыццёвых абставін. Непрадбачнасць жыццёвага надае мастацкаму вобразу, праз які сама адлюстроўваецца, дадатковае сэнсавое асвятленне. З такога боку гледжаня прачытаем першы сказ апавядання: «Антоля адчула, што заблудзілася». Вядома, што ў

патрэбны час печ, не папярэдзіла мужа пра небяспеку. Таму фінал апавядання трагічны. Антоля, спакутаная нядобрыймі думкамі, памірае.

Сцэна смерці ў жыцце мае вялікае эмацыянальнае ўздзеянне. Да самага жніва ляжаць мёртвай Антолі ў збажыне, і высокае, густое жыта будзе яшчэ доўга хаваць яе ад людзей.

Мы ведаем, і пісьменніца сваім апавяданнем сцвердзіла, што лёс несправядлівы да Антолі. Але ж непрадбачная жорсткасць існуе ў жыцці, і ў тым увесь драматызм, што праз тую жорсткасць пакутуюць і сумленныя людзі.

Не хочацца лішне папракаць Х. Лялькі за спроччаны падыход да вобраза Уладака, але скажам, што паводзіны ягоня ў сцэне забойства Хадовічаў нам падаліся не абрунтаванымі. Чаму пачаў Уладак страляць? Толькі таму, што паліцай, ці таму, што быў п'яны? Дарэчы, у нас за чатыры пасляваенныя дзесяцігоддзі выпрацаваўся стандартны вобраз вечно п'янага здрадніка-палі-

та вельмі розныя людзі, і клопаты ў кожнага свае «асабістыя» і боль таксама свой «асабісты». Вось Ульяна з апавядання «Пах мурагу» — для вонкава цывілізаванай свядомасці дзіўнаватая кабетка. Але для аўтара гэта надзіва высакародны чалавек з балючай душой. Кожнага ранку Ульяна паліць у печы, корміць сваю Саколку, што чакае ў хляве, пагрукваючы рагамі ў загноеную сцяну. І вось калі тае Саколка няма, то парушаецца святочная прызвычаенасць жыцця. Нават грошы не цешаць. Тады і пачынае балець душа, і яна прагне ранейшай прызвычаенасці.

А вось Сцяпан Забела з апавядання «Бярэзнік на загонах». Для Сцяпана святочная прызвычаенасць парушылася з першай кінутай долу бярозай, што спілаваў абыякавы да хараста Гэнька. Гэнька — рацыяналіст, чалавек хворы на адсутнасць не чаго-небудзь, а менавіта чалавечнасці. Мы згодны лічыць, што чалавечнасць не адмаўляе рацыяналізму толькі ў сістэме падпарадкавання прынцыпам маралі. Гэнька ж нахабна пра-

У ПАДАРУНАК ДЗЕЦЯМ

На паліцах кнігарань з'явілася прыгожая кніжачка з паэтычнаю назваю «У бары грыбы бяры». Аўтар гэтай кніжкі Юрка Голуб. Свае вершы паэт упершыню адрасуе дзецям дашкольнага ўзросту. І гэты дэбют можна лічыць удалым як

Ю. Голуб. У бары грыбы бяры. Вершы. Для дашкольнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1986.

для аўтара, так прыемным і для юных чытачоў.

У зборнік «У бары грыбы бяры» увайшло няшмат вершаў, але кожны з іх мае цікавы змест, адкрывае ў знаёмым нешта арыгінальнае. Паэт расказвае пра цікавыя эпизоды з жыцця вясковых і гарадскіх дзяцей, уважліва і глыбока пранікае ў дзіцячую псіхалогію. Таму размовы і справы яго маленькіх герояў не выглядаюць надуманымі. Напрыклад, маленькая Ксеня вельмі здзівіла-

ся, калі ўбачыла, што ў алены на галаве вырасла дрэва (верш «Выпадак у запарку»). Але

Сашу — хлапчуку відней —
Растлумачыў строга:
— Вы прыгледзьцеся пільней!

То не дрэва — рогі!

Верш «Каток» чытаецца на адным дыханні: весела, задорна, рытмічна. Чытачы нібы імчаць разам з хлапчукамі на «іскрамётных каньках з блішчастай сталі» па слізкім катку.

У вершах «Шпак» і «Вечарова дзедаў сад» паэт расказвае

пра вясёлую птушку вясны — шпака.

Пра сабаку Грандзіка, трохі з гумарам, ідзе гаворка ў наступным аднайменным вершы. Велізарны, віслаухі сабака Грандзік ніколі не ўмее стамляцца, ён нават «атрымаў сабе заданне: статак ён пасе на лузе».

У вершы «Парад» Юрка Голуб ужывае аманімічную рыфму, рыфмуюцца словы-аманімы, якія гучаць аднолькава, але маюць розны сэнс:

У песень звонкі лёт.
Для іх адна ПАРАДА:
Ляціце з году ў год
Ва ўсіх радах ПАРАДА!

Гэтая рыфма часта сустракаецца ў фальклору, і ў гэтым вершы яна стварыла своеасаблівы мастацкі каларыт.

Пра лес у народзе кажучы, што ён вясною весяліць, летам халадзіць, восенню жывіць, а зімою сагравае. Ды і няма на свеце паэта, які не прысвяціў лясной прыгажосці свае творы. У любую часіну года лес чаруе людзей сваім характам і ба-

НЕЗНІШЧАЛЬНАЯ СІЛА ЖЫЦЦЯ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

наеш думаць: «Як жа яны, гэтыя, вартыя хіба толькі жалю, людзі перамаглі такога страшнага, такога лютага, такога невымерна моцнага ворага?»

На шчасце, ёсць і такая літаратура, якая і не пнецца быць нейкай там «звышлітаратурай», а з вялікім болам, але і з не меншай любоўю, сумленна і шчыра, праўдзіва і часам даволі пераканаўча гаворыць пра тое спрадвечнае — пра чалавечнасць, пра дабрыню, пра нашу чалавечую еднасць, пра братэрства людское, пра «вытокі любові, мужнасці, незнішчальнай сілы жыцця» (С. Пазнік).

З такіх сціпых старонак прыадкрываецца нам, кажучы словамі В. Быкава, «глыбінная сутнасць народнага подзвігу».

Але ж як данесці ўсё гэта да тых, хто не перажыў, дзякаваць богу, такое, як зрабіць, каб не было такога ўражання, якое было некалі ў Тургенева ад некаторых вельмі ж папулярных кніг: «Літаратурай нясе ад іх літаратуры...»?

У кнігах такога характару, думаецца мне, трэба проста з максімальнай дакладнасцю падаваць жывыя галасы, не «аблітаратурваць» іх.

Прыслухаемся ж хоць бы да некаторых галасоў.

«Адна жанчына прызналася, што цяжарная. Думала, што, можа, і яе выпусцяць. Тады карні падшоў да яе, пашчупаў: ці праўду сказала. Яе адразу ж вывелі з хаты і разам з маім бацькам і братам на вуголле кінулі: пастройна ўжо дагарала.

Маладзейшых пакалілі, астатніх гналі паліць. Ад жанчын адбіралі дзяцей, перадавалі іх бабуркам, каб з імі разам адправіць у агонь. Асірацелыя маткі ад гора валасы на галаве вырывалі. Потым у такой пакутніцы пена з рота пойдзе, і яна памірае.»

Ці вось яшчэ:

«У Саласпілсе я прабывала 5 тыдняў. Хто не помніць той лані... Аднаго разу страшнік узлез на нейкае ўзвышэнне, у касцюме, пры гальштукі і здэкліва крыкнуў нам: «Гаспада, раздзявайцеся!»

Хто гэта будзе раздзявацца, вось так, пры ўсіх? А стражнік: «Мы з вамі яшчэ як з людзьмі абрачаемся!»

Пасля той «лані» тое сутан адсталі ў загарадках, дзяцей трымаючы на руках. Гэта так мы іхні «нранцін» праходзілі...»

А як жа забыцца пра такое:

«Калі падышла мая чарга, донтар вырваў Аню з рук. Пры гэтым донтар уваткнуў мне ў руку іголку, і калі набраў поўную шклянку трыбуку, адпусціў мяне і стаў выбіраць кроў у майі сястрычкі. Я стала крычаць і плакаць. Немец паглядзеў на нас і нешта сказаў, а салдат, які стаў побач, расмяўся і сказаў па-руску: «Господин врач говорит, чтобы не плакали, девочка все равно умрет, а так от нее хоть как-нибудь польза будет». Потом праз дзень нас зноў павялі да донтара і зноў браці кроў. У хуткасці Аня памерла.»

Але ж як усё-такі некаторыя выжылі? Адкуль браліся сілы?

Думаю, найлепш на гэта адказала Лідзія Лігер:

«Тым, хто сёння запытаецца: «Як вы засталіся ў жывых?», хачу адказаць: «Няма больш надзейнай падтрымкі, чым плячо сябра. У час пададзенай рука сябра, бывае, робіць тое, што называецца дзівам.»

Толькі некалькі фактаў.

Вось што напісала аўтару кнігі Параднік Надзея Іосіфаўна з Ленінграда: «...Як ні дзіўна, веру ў жыццё мне вярнулі ў Саласпілсе. Там былі людзі, якія нам гаварылі, што трэба з усіх сіл трымацца і што рускія ўсё роўна прыйдуць.»

Знясіленых адпраўлялі ў смяротны барак, адкуль ужо не было вяртання. І латышы хаваюць яе, непрытомную, на верхніх нарах, аддаюць свае апошнія сухары, а пасля «ад смерці ратаваў» Грызэз Паўлс са станцыі Кегумс...»

А вось што расказвала Ніна

Паўлаўна Высоцкая. У Равенсбруку яе ратавалі чэшкі. Ляжала яна пад матрацам на трэцім паверсе нараў і «не дыхала, каб аўчарка не ўчула, калі па барак праходзілі наглядчыкі.

— Аднаго разу я была ў крэматорыі... Нехта спыніў транспарце, які рухаўся ў душагубку. Адна мінута мне да смерці аставалася...»

Ужо тое, што нехта ўсё-такі кідаў у вагоны знясіленым людзям снег, пра многае гаворыць.

Не, не таму выжываў чалавек, што ператвараўся ў тупую, раўнадушна-цярплівую скаціну, а таму, што вакол яго ўсё-такі ў пераважнай большасці былі людзі...

Колькі проста дзівосных фактаў пра чалавечую годнасць, пра самапавагу, пра адчуванне сябе менавіта савецкім чалавечкам. 29 снежня 1943 года настаўніка Ліпаўку Яфіма Трафімавіча арыштавалі і толькі 29 красавіка 1945 года ён выйшаў на волю, але зборг сваю партыйную кандыдацкую кніжку. А Мароз Валянціна Восіпаўна з Росіцы «нават праз славетную ланю ў Саласпілсе, калі голай па снезе трэба было бегчы не адну сотню метраў, пранесла адразу некалькі дакументаў: пашпарт, камсамольскі білет, здымкі родных, сярод якіх фота брата-чырвонаармейца.»

А хіба ж забудзеш таго бязыменага волата-нямка, які

прыбег у адну з вёсак пад час карнай экспедыцыі з аблокам нямецкай вінтоўкі ў рубок, у абгарэлай вопратцы. Сапраўды, відаць, не адзін карнік папаліўся жыццём, калі яму ўдалося вырвацца з акружанага падпаленага хлева.

Не, не так сабе шалеў і зярэў вораг на Асвейшчыне. 14175 чалавек былі вывезены ў рабства, амаль усе яны прайшлі праз Саласпілс — так рэагавалі акупанты на сілу ўдараў народных месціўцаў. А ўдары былі адчувальныя. Толькі партызаны брыгады імя Фрунзе, якой камандавалі І. К. Захараў і М. М. Кузьмін, за два гады (1942—1944) знішчылі некалькі тысяч гітлераўцаў, адзін пералік славетных месціўцаў занаў бы шмат месца — пра іх добра сказана ў кнігах «Вайна ў краі азёр» І. Захарава, «У суровыя дні» І. Мандрыка, «Выбух на досвітку» С. Аслэзава і інш.

Не-адолеўшы партызан, фашысты сталі вынішчаць мірнае насельніцтва.

І балючая, пакутлівая памяць нямногіх уцалелых ахвяр, зафіксаваная ў гэтай кнізе, — гэта наш няскончаны суд над фашызмам. Але кніжка гэтая ў сваёй асноўнай танальнасці, у сваім пафасе — гімн братэрству савецкіх людзей, дружбе беларускага і латышкага народаў.

Аўтар кнігі кратка напамінае нам пра сумесныя гіста-

Пятру Рунцу — 75

4 мая праўленне СП БССР павіншавала з юбілеем пісьменніка Пятра Рунца:

«Дарагі Пятро Мікалаевіч! Мы, Вашы калегі па перу, шчыра віншуем Вас, вядомага пісьменніка, з 75-годдзем з дня нараджэння.

Вы, пасля заканчэння ў 1930 годзе педагагічных курсаў, некалькі год настаўнічалі ў вёска Глінішчы і Сяліба Бярэзінскага раёна. У 1940 г. скончылі Камуністычны інстытут журналістыкі імя С. М. Кірава ў Мінску, і ўвосень былі прызваны ў Чырвоную Армію. У часе Вялікай Айчыннай вайны змагаліся з ворагамі на тэрыторыі Літвы, на Волгаўскім і Сталінградскім франтах. Двойчы паранены.

Пасля дэмабілізацыі працавалі ў эвакуацыйным горадку і ў рэдакцыі новазуніцкай газеты «Большевицкая сталь». У 1946—1953 гг. — загадчык аддзела рэдакцыі газеты «Піянер Беларусі», у 1953—1962 гг. — літсупрацоўнік часопіса «Бярозка», некалькі гадоў да выхаду на пенсію працавалі на Беларускім радыё.

Першае апавяданне апублікавалі ў эвакацыйным горадку назад. На Вашым творчым рахунку кнігі: «Юныя змагары», «Уясновыя дні», «Бярозавы конь», «Гітсава маска», «Канец казкі», «Заламаны ражок», «Вясёлыя здарэнні», «Важнае заданне», «Белы васілёк», «Незвычайны збор», «Добрая ду-

ша», «Незвычайны наведвальнік», апавесці «Алешка-верхалаз», «Аб чым шэпчацца аер», брашура пра Яну Маўра «Чалавек з крылатай фантазіяй».

Вашы творы вызначаюцца смелым палётам думкі, умелым бачыць жыццё, расказаць аб ім проста і хвалююча. Вы разумееце душу дзіцяці, яе вялікі і складаны свет, вучыце юных дабра, справядлівасці, любові да роднай зямлі.

Разам з Я. Маўрам Вы правялі вялікую работу па арганізацыі і выпуску кнігі «Ніколі не забудзем», якую напісалі дзеці — сведкі і удзельнікі мінулай вайны.

Унеслі Вы свой уклад і ў справу перакладу твораў пісьменнікаў братніх рэспублік на беларускую мову. Прымаеце Вы і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці пісьменніцкай арганізацыі.

Жадаем Вам, дарагі Пятро Мікалаевіч, добрага здароўя, новых творчых поспехаў, шчасця.

«Літаратура і мастацтва» дэдуцаеца да гэтых цёплых пажаданняў.

КАБ ДЗЯЛІЦЦА З ЛЮДЗЬМІ ДАБРЫНЁЙ

Сустрэчы з пісьменнікамі, якія адбываюцца ў маленстве, помняцца доўга, хоць яны часцей за ўсё — завочныя. Сустрэчы з кніжкамі, з героямі яго твораў, з тым, што аднойчы пастукалася табе ў сэрца, усхвалявала, узрушыла нечым і засталася ў ім.

Імя пісьменніка Пятра Рунца таксама адтуль, з далёкіх дзён маленства. З яго кніжкамі «У веснавыя дні», «Гітсава маска», са шматлікімі апавяданнямі, якія даходзілі ў нашу школьную высковую бібліятэку, з часопісам «Бярозка», з тымі цёплымі, добразычлівымі лістамі, якія атрымліваў я з той жа самай «Бярозкі», куды адважыўся быць даслаць некалькі сваіх першых спроб пера. А потым, калі ўжо прыехаў на вучобу ў Мінск, адбылася сустрэча ў рэдакцыі. Я, прызнаюся, нават крышчачку разгубіўся ад той непасрэднасці, шчырасці і задушынасці, што нібыта выпраменьвалася з яго душы, з яго цёплых вачэй. Ён трымаўся проста, сціпла, размаўляў з табою, як з роўным, ніколі не падкрэсліваючы сваёй узроставай перавагі. Як сапраўдны педагог са сваім вучнем, са сваім малодшым сябрам. Як чалавек, які паспеў пабачыць, перажыць на сваім шляху нямяла горкіх часін, вайнам-танкістам зведзеў пекла баёў, горыч незваротных страт, быў двойчы цяжка паранены ў жорсткіх, кровапралітных баях. Як пісьменнік, які паспеў ужо нешта зрабіць для роднай літаратуры, мае немалы жыццёвы і творчы вопыт.

Потым было шмат такіх сустрэч, сяброўскіх гутарак. І ў рэдакцыі часопіса «Бярозка», дзе апошнія два дзесяці гадоў ужо мне выпала весці аддзел літаратуры і мастацтва, на пісьменніцкіх сходах, а то і проста на вуліцы. І тое самае першае ўражанне засталася такім жа, як і было. А гэта — уражанне ад знаёмства, ад сустрэчы з душэўным старэйшым таварышам, калегам, які ўмеў і ўмеў па-чалавечы шчы-

ра і сонечна радавацца тваёй творчай удачы, твайму поспеху, і гэтак жа спачуваць табе ў сумныя часіны жыцця, дзяліцца з табою сваёй дабрывнёй і сардэчнасцю.

Шмат кніжак для дзяцей напісаў Пятро Мікалаевіч Рунца. Гэта зборнікі апавесцей і апавяданняў «Бярозавы конь», «Канец казкі», «Заламаны ражок», «Вясёлыя здарэнні», «Алешка-верхалаз», «Перасталіся», «Аб чым шэпчацца аер», «Важнае заданне», «Белы васілёк», «Добрая душа», «Незвычайны збор» і іншыя. Ім жа напісаны біяграфічны нарыс «Чалавек з фантазіяй», у якой пісьменнік раскажаў пра свае сустрэчы з класікам беларускай дзіцячай літаратуры Янкам Маўрам. Няма твораў Пятра Рунца ўвайшло ў літаратурныя чытанкі і хрэстаматы для школьнікаў, перакладзена на мовы іншых народаў Савецкага Саюза.

Але ёсць у творчай біяграфіі Пятра Мікалаевіча кніга, якая асабліва блізкая і дарагая не толькі яму, але, напэўна, і ўсім нам. Гэта — «Ніколі не забудзем». Кніга-помнік мужнасці і гераізму беларускіх дзяцей у гады Вялікай Айчыннай вайны, іх пакутам і выпрабаванням, кніга-дакумент, якую напісалі самі дзеці, удзельнікі тых незабыўных падзей, кніга, з якой на ўвесь свет бачна, што такое вайна, што такое фашызм.

Два гады, з красавіка 1946 і па май 1948 года, па заданні ЦК камсамола рэспублікі і рэдакцыі газеты «Піянер Беларусі» Пятро Мікалаевіч Рунца працаваў над гэтай незвычайнай і ўнікальнай кнігай: ездзіў у камандзіроўкі, сустракаўся з яе будучымі героямі, як кажуць, на месцы, запісваў іх хвалюючыя ўспаміны, займаўся апрацоўкай тых шматлікіх матэрыялаў, што паступалі ад дзяцей у рэдакцыю «Піянера Беларусі». Разам з

Янкам Маўрам, які быў прызначаны рэдактарам гэтага зборніка, адбіраў для яго старонак усё самае лепшае з запісанага і апрацаванага.

Выход кнігі «Ніколі не забудзем» гораца вітаў народны паэт Беларусі Якуб Колас. Яна ўразіла і ўзрушыла яго да глыбіні душы. Ён напісаў прадмову да яе, у якой адзначыў: «Напісаная нашымі дзецьмі кніга аб вайне павінна стаць здабыткам не толькі чытачоў Савецкай Беларусі, — яна вартая таго, каб яе перакласці на мовы іншых народаў Савецкага Саюза».

Збылося жаданне народнага песняра: кніга «Ніколі не забудзем» даўно выйшла за межы рэспублікі, знайшла свайго чытача ў Расіі, на Украіне, у Малдавіі, Казахстане, Кіргізіі, Татарыі, Кара-Калпакіі, выдавалася на іспанскай, венгерскай і японскай мовах. Толькі ў Мінску яна вытрымала 11 выданняў, яе тыраж у нас набліжаецца да мільёна экзэмпляраў.

Ідуць гады. Пятру Мікалаевічу Рунцу ўжо споўнілася 75. Узрост даволі сталы. Але ж, як і раней, нястомна працуе над новымі творамі, ахвотна ходзіць на сустрэчы з юнымі чытачамі, гэтак жа заклапочана цікавіцца іх жыццём, як і раней, не саромеецца і не лянуецца зайсці ў ЦК камсамола Беларусі, каб даведацца, пакуць з вуснаў дасведчаных людзей, якія праблемы найбольш хвалююць іх, а таксама сённяшніх хлопчыкаў і дзяўчынак, каб потым напісаць на патрэбную тэму і гэтым самым хоць трохі дапамагчы вырашыць тую ці іншую праблему.

Ён імкнецца ісці ў нагу з часам, быць сярод тых, для каго піша. І пажадаем жа, каб на гэтым шляху ў Пятра Мікалаевіча было яшчэ шмат цудоўных вяснаў, радасных сустрэч са сваімі сябрамі — і юнымі, і сталымі.

Мікола ЧАРНЫЎСКІ.

ба і адчувае, што «ніяк не можа налюбавацца ўсім гэтым, нацешыцца, наглядзецца на ўсё».

Хрысціна Лялько адлюстроўвае тугу людскую па святочнай прызычанасці традыцыйнымі сродкамі. Пісьменніца схільная да строгай экспрэсіі, дакладнага літаратурнага пісьма, рэалістычнага малюнка. Але ў апавяданні «За ноччу рання» нам бачацца новыя фармальныя магчымасці, выкарыстоўваючы якія, Х. Лялько ў сваёй новай кнізе можа здзейсніць пэўныя эстэтычныя эфекты. Што ж гэта за магчымасці? Возьмем увядзены ў апавяданне дзейсны матыў ночы. Ноч, як жывая істота, насоўваецца на Андрукову хату, на яго распачынае думкі. Ноч у апавяданні, нібыта нейкі дадатковы незвычайны вобраз. Ноч гэтая не што іншае, як другое аблічча Андрука, яго двойнік, праз які паказана дваістасць чалавечы характару, хістанні і няпэўнасць у час выпрабаванняў. Сам прыём гэты літаратурна-абжыты, але ў творчай практыцы Х. Лялько ён дарэчы і не выклікае адчування таннай запавычанасці, бо ў аснове сваёй апавяданне ўсё ж рэалістычнае.

Х. Лялько амаль не піша пра сваіх равеснікаў. А калі яны і з'явіліся ў кнізе, то, на першы погляд, з прычыны творчай выпадковасці. І характары іхнія пададаны контурна, замалёвава-благотна, таму не маюць патрэбнага мастацкага аб'ёму. Гэта датычыць самаўпэненага Анатоля і крыху разгубленай у сваёй наўнай рамантычнасці Вікі, а таксама інфантальнага паэта Алеся Заполіча. Усе яны з апавядання «Блізка вясна». І Яська Мамонаў з пазычнага абразка «Касцы» — постаць інертная ў сваёй бяздзейнай любасці да прыроды. Мы нічога не ведаем пра ягоны ўзрост, але прымаем Яську за квольнага юнака, бо

нават качыны вывадак ён памужчынку не здолеў абараніць ад хамаватага Вінуся. Толькі адзін Сашка, малады трактарыст, спадабаўся нам расшучасцю.

Вядома, няма ніякай эстэтычнай загані ў тым, што маладая пісьменніца з большай душэўнай цеплынёй і творчай тактоўнасцю піша пра людзей стагалага веку. Адсюль не вынікае, што жыве яна не сваім жыццём і карыстаецца чужым матэрыялам. Трэба разумець усё гэта, як імкненне да свайго «ўзроставага» матэрыялу, імкненне зразумець жыццё, каб пасля, пішучы пра сваіх аднагодкаў, пазбавіцца замалёвава-благотна і вынайсці патрэбны мастацкі аб'ём.

У эсе «Канваліі», што завяршае кнігу, Х. Лялько пераказвае тлумачыць, чаму ёй хочацца малываць вобразы людзей менавіта старэйшага веку: «Маё ўяўленне малывала адно і тое ж, то быў вобраз пажылой кабеты, сялянкі... Яна ўвасобіла ўсё лепшае, што было ў маёй і яшчэ ў нечай бабулі, што жыло ў нашых мацярыках, і што гены перадалі і нам таксама, і што мы насілі ў сабе, хаваючы ад самых сябе, баючыся як-небудзь праявіць гэта, не разумеючы, што на гэтым і трымаецца яшчэ свет і ўсё лепшае, што ёсць у свеце».

Працывагане — не толькі адказ Віктару, з ягоным халаднавата-пераборлівым густам і спрошчаным разуменнем сучаснасці ў мастацтве, гэта яшчэ і погляд аўтара, эстэтычная праграма кнігі «Дарога пад гару».

Хрысціна Лялько — прызак з тонкім стылявым слыхам і зайздросным жанравым адчуваннем апавядальнай формы. І разуменне сваёй выключнасці ў сэнсе «апошніх сноў» скарыстана ў яе першай кнізе дастаткова ўпэўнена і эстэтычна зграбна.

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК.

гаццем. І верш, які даў назву кніжцы Юркі Голуба «У барыгрыбы бярэ», пераносіць чытачоў у асенні, грыбны і шумлівы бор:

На паляне і ў лагу,
у кожнай баравіне
(Заручыцца я магу)
Быць грыбы павінны.
Грыб жа мае свой убор
З шапнай наляровай,
Над грыбамі шэпча бор,
Поруч з ім дуброва...

Гэты верш выходзіць у дзяцей любоў да прыроды і адначасова напамінае ім пра неаб-

ходнасць беражлівых адносін да яе.

Што датычыць верша «Малюнак», дык ён, на нашу думку, не атрымаўся. Аўтар проста зарыфмаваў дзевяць радкоў, не ставячы перад сабою мэты: што цікавае і карыснае возьмуць з гэтага верша юныя чытачы?

Але ў цэлым можна сказаць, што першая кніжка Юркі Голуба для дзяцей атрымалася.

Сяргей ЧЫГРЫН.

рычныя шляхі нашых народаў. Па-латышску сусед — сабрыс, ад якога, як бачым, і сапраўды зусім недалёка да нашага сабяр. У кнізе прыведзена многа фактаў нашага добрага суседства і сяброўства. Адзін з найбольш фактаў, што Яну Райні-ужо той факт, што Яну Райні-ужо, класіку латышскай літаратуры, у дзяцінстве спяваў беларускія песні дзядзька Нядзвецкі, гаворыць нашай душы пра многае.

І якая прыгожая чалавечая душа свеціцца ў гэтых вось некалькіх словах самой Кцярыны Іванаўны Руткоўскай:

«Узялі мы коўдру, паліточка (можа, яны маленькія?) і паехалі. Бачым: стаць у траіх. І біркі на шыю павешаны... Калі мы вярнуліся дамоў, суседня убачыла нас і перахрысцілася. А я і кажу: «Можа, і не збяднеем»».

Колькі было складанасцей і пасля вайны, калі бацькі знаходзілі дзяцей, а тыя іх не пазнавалі, і гаспадары давалі прытулак і бацькам, — шчаслівым і ў той жа час няшчасным — каб родныя людзі прывыклі адно да аднаго.

Хіба ж не заслужылі яны, тыя добрыя душы, нашай вечнай удзячнасці? Хіба ж і не ў гэтым была наша непераможная сіла? Хіба ж марныя намаганні Сяргея Панізіна, які столькі гадоў збірае доказы такога чалавечыга высакародства?

Збалелая памяць нашага народа-пакутніка. Якія ж, аднак, бяскрыўдныя кленічы тых, хто прайшоў праз гэтае пекла на зямлі — праз Саласпілс, Маўтхаўзен, Майданэк — «Каб ім свет быў нямілы», «Каб яны ў труне перавярнуліся...»

Мы ўсё помнім, нічога не забыліся...

Але пра цеплыню чалавечнасці, пра сілу братэрства, пра неўміручую сілу жыцця думаем найперш, чытаючы такія кнігі.

«ТЭАТРАЛЬНЫ МІНСК» № 3

Адкрываюць нумар праграмы спектакляў рэспубліканскіх тэатраў.

Друкуецца перадавы артыкул, прысвечаны 40-годдзю тэатральнага аб'яднання Беларусі — «Беларуска тэатральнае аб'яднанне».

Пад рубрыкай «Творчы партрэт» — матэрыялы В. Сакалова («Зорыны сатыры»), Л. Балынінай («Пяцьдзесят пяць год на

сцэне»), К. Кузняцовай («З купалаўскай акадэміі»), Т. Гаробчанкі («Я — прыхільнік псіхалагічнага тэатра»), А. Піліпенкі («Оперны хор і яго кіраўнік»), І. Глушакова («Талент і майстэрства»).

Да 100-годдзя з дня нараджэння З. Бядулі — артыкул В. Шымановіч «Эмітрон Бядулі і беларускі тэатр», да 90-годдзя з дня нараджэння К. Саннікава

— публікацыя У. Няфёда «Выдатны майстар нацыянальнай сцэны», памяці У. Маланкіна прысвечана выступленне Д. Дзідзьюкаса — «Настаўнік».

Друкуецца рэцэнзія А. Марціновіча на кніжку У. Мехава «Сустрэчы ў радыёстудыі» — «Дыялог — жанр ёмісты».

Мар'ян ДУКСА

Вячэрняе

Як велічна гэта:
прыўзняцца над цёплай
травой

і ў бездань сусвету
адразу нырнуць з галавою.

Чаромхаю млечнасць
зазьяе на зорных загонах.
І блізняка вечнасць
успыхне ў вачах утрапёных.

Глядзі, ды не ўгледзець
дно самай глыбокай
крыніцы...

А сэрца вярэдзіць
густы халадок таямніцы.

Адчай не маленькі.
Ды вера іскрыцца,
як крэмень:
галактыкі нейкай
застукае сэрца праз цемень.

Удоўжкі, ушыркі
гасцінны сусвет і спакойны...
Якая фальшыўка —
надзея на «зорныя войны»!

Бязглуздая мэта.
Разажыш—у думкі
не ўлазіць:
над нашай планетай
дракон наваўлены—лазер!
Ракету развее
у попел, калі загарыцца...
Зямныя пігмеі,
знайшлі вы чым сонцу
хваляцца!

Ах, вось дык рэклама—
трубіць пра зямныя сутычкі!
У нябесную браму
праносіць пяхорныя звычкі.

Якое блюзнэрства—
не людзям прыслужаць —
нябыту...
І злосць, і шаленства
пускаць на зямную арбіту.

Смаргонь

Хоць і была ты
гарадком малым,
заўжды служыла спраўна
перамозе.
Для ворага
становішчам сваім
ты—як валун шматтонны
на дарозе.
Які адроз
падаваў свой знак
драпежнаму напышліваму
зброду:

«Мяне ты
і не аб'едзеш проста так
і разам з тым
не пераскочыш сходу...
Па тракту не разгонішся,
калі
свінцовы вецер секане
з кювета»...
Цябе прышэльцы з Захаду
клялі

і ў першую сусветную,
і ў гэту.
Хацелі бачыць сцёртаю
з зямлі,
каб ні адной ні вуліцы,
ні хаты.
Цябе з такою лютасцю
дзяўблі
прамой наводкай
танкі і гарматы!
Калі ж чужынец
праз цябе наўпрост
дадому шпарыў без сцягоў,
магла ты—
жывая—тузаць
за ягоны хвост,
павыскулены ўвесь
рукой расплаты.

Кар'ер

Супермагутны МАЗ.
Чырвона-жоўты зрэз.

ВІНШУЕМ

Мікалаю
КРУГАВЫХ—60

Пісьменніку-франтавіку Мікалаю Кругавых 12 мая споўніцца 60 год. Саюз пісьменнікаў шчыра віншуе яго з юбілеем:

«Дарагі Мікалаі Патровіч!

Сардэчна віншуем Вас, нашага калегу па працы, вядомага пісьменніка, з Вашым 60-годдзем.

Вы нарадзіліся 12 мая 1926 года ў сяле Сярэдні Ягарлык Цалінскага раёна Растоўскай вобласці ў сялянскай сям'і, падлеткам у грозным 41-м пачалі працаваць учотчыкам у калгасе. У 1943 годзе былі прызваны ў Чырвоную Армію, прымалі ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне.

Службе ва Узброеных Сілах Вы аддалі многія гады, прайшоўшы ўсе прыступкі малодшага камандзіра. Армія, яе ратныя справы сталі асноўнымі тэмамі Вашай творчасці, з мужнявай абаронцы Радзімы — любімымі героямі.

Вы скончылі Вышэйшыя літаратурныя курсы ў Маскве, былі членам сцэнарнай калегіі кінастудыі «Беларусьфільм». У 1948 годзе ўступілі ў члены КПСС.

У 1962 годзе выйшаў у свет раман «Чесць ярма не прыемлет», які прынёс Вам шырокую вядомасць. У ім праўдзіва паказана барацьба савецкіх людзей супраць фашысцкага нашэсця. Пасля Вы напісалі раманы «Где не ідуць тишины», «Дорога в мужество», апавесці «Не ради славы», «Ленькина удача», «Звезды во мгле», «Юрка — сын командира». По апошній апавесці зняты мастацкі фільм, які адзначаны прэміяй Камітэта дзяржаўнай бяспекі СССР. Вы аўтар тасамы і сцэнарыя (разам з Ф. Коневым) фільма «Абочына», пастаўленага ў 1978 годзе.

Шмат увагі аддавалі і аддаеце Вы грамадскай рабоце. Былі сакратаром партбюро Саюза пісьменнікаў, дэпутатам Мінскага раённага Савета народных дэпутатаў, з'яўляецеся актыўным членам камісіі па ваенна-мастацкай літаратуры і ваенна-шэфскай рабоце.

Вашы баявыя і працоўныя справы адзначаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені, многімі медалямі, Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

У нашым шматгранным жыцці бераце Вы тэмы для сваіх твораў. Вашы героі — людзі актыўныя, няўрымслівыя. Яны заўсёды зараджаны на дабро, на пошук. Яны такія ж, як і ў аўтар — Вы, дарагі Мікалаі Патровіч.

Зычым Вам моцнага здароўя, вялікага асабістага шчасця, новых цікавых кніг.

Штотыднёвік далажэцца да гэтых цёплых слоў.

ГАЗОУКА МІРГАЛА, дрыготкае полымля слаба асвятляла пакой. Нічога не бачыла бабка Волька, шыла навобмацак, але ўсё ж шыла, каб не пакрыўдзіць унука. Ведала, што робіць непатрэбную работу: у поле Антосіка не возьмеш — шэць гадкоў хлопчыку, які з яго памочнік.

— Вера даўно спіць. Кладзіся і ты, дзіцятка.

— Нітка канчаецца. Давай уцягну, — прапануе сваю дапамогу Антосік.

Так ён і паслухаецца. Увесь у бацьку, настырны.

— Не дарэмна кружыць, як варанне, відаць — партызаны ў Заброддзе вярнуліся. Чакай сына.

Салдат у вёсцы пакуль не было, стараста і паліцэйскі зніклі з вечара і прападалі недзе да самай раніцы. Ноччу сталі паяўляцца партызаны, усё больш свае, вясковыя, заходзілі і да яе з прывітаннем ад сына.

— А дзе ж Ігнат? Ці мо дарогу дадому забыў?

— Хутка прыйдзе, цётка Волька, няма часу яму цяпер.

Вольцы здавалася, што да падманнай цішыні прыслухоўваюцца нават хаты, насьцярожана паглядваючы сваімі вачамі-вокнамі на прасёлкавыя дарогі, што цягнуліся аднекуль здалёк.

Цераз агарод прайшла ў садзік, да староў, дажываючай век грушы. Трохі ўбаку тоўпіліся шумлівія вішанькі, што былі пасаджаны гады за два да вайны Васілём, старэйшым сынам. Не ведаў тады Васіль, што увесь свой век будучы шумець гэтыя вішанькі над яго галавой...

Пад грушай бабка Волька апусцілася на замшлы камень-валун, пачала рукамі пагорачак зямлі.

Мікалаі КРУГАВЫХ

АПАВЯДАННЕ

Як у тумане, яна ледзьве распазнавала віхростую, даўно не стрыжаную гадоўку ўнука, а ён, зіркасты, як бачыш удзеў нітку праз ігольнае вушка, уклаў іголку ў бабчыны пальцы.

— Яшчэ доўга?

— Палпечнік прышыю, і годзе...

Далёка, над Заброддзеўскім лесам, гулі самалёты. Ужо тыдзень вісяць яны над тым лесам, над дарогамі, што вялі да яго. З'явіцца чалавек у полі — б'юць з кулямётаў, ні араць не даюць, ні сеяць. На сваіх сотках людзі працуюць ноччу, але ці шмат зробіш уночы. Яны вунь з Любай Калядзіч да золку прамучыліся, а ўзаралі — раззлаваўшыся, перэплюнуць можна. Але хоць гэта, а ўсё ж узаралі, дзякаваць богу, і Кузьме Кропельку дзякуй! Што без Кузьмы і рабілі б? Без нагі, а мужык! Каня недзе дастаў, саху. І дзе толькі тая сошка столькі часу праляжала на шчасце бедным? «Пакліч Любу, цётка Волька, — трэба ўзраць соткі. Заўтра ноччу пасееш, а маё поле ўзаруць — зойдуць і табе заадно пабарануюць».

Добры чалавек Кузьма Кропелька, пашкадаваў сірот...

— Бабка!..

Яна выцерла пальцам вочы і стала спрытна мітульгаць іголкай.

Самалёты ўсё лятаюць... У першы дзень, калі яны закружылі над лесам, Кузьма, убачыўшы яе ў двары, сказаў, насьцярожана аглядаючыся:

— Ну, цётка Волька, хавайце багацце, не іначай карнікі хутка заявцяца.

— Цьфу, цьфу на ўсё разам, у мяне багацце — душа ў целе ды яшчэ вось унукі... Што, чуткі такія пайшлі, га?

Праводзіўшы гасцей, доўга стаяла за хатай, глядзела, як ідуць хлопцы ў бок лесу, і кожны раз неспакойна было на сэрцы: раптам, пакуль яны былі ў вёсцы, немцы ці паліцаі зрабілі засаду. І толькі пераканаўшыся і прыкінуўшы па часе, што хлопцы даўно ў лесе, а навокал па-ранейшаму ціха, вярталася, заспакоеная, у двор.

Пазамінулай ноччу прыязджалі на дзвюх фурманках. Дзвалася пра гэта досвіткам ад Кузьмы. Не давяраючы драўлянай назе, ён увайшоў у яе двор, абавіраючыся на мыліцу, скінуў ля парога з пляча клунак.

— Бяры, цётка Волька, на пасеў. Партызаны паклапаціліся...

Божа ж ты мой, цэлага паўмеха адборнага жыта! Не шкадуючы мукі, што яшчэ трохі заставалася, яна адрозу звярнула дзецям зацірку, спякла пірог з макамаво радасці было!

Дашыла нэрэшце торбачку.

— Кладзіся, унучак. Я цябе пабуджу пасля. Вера даўно спіць. Кладзіся...

Накрыла дзяцей старэнькай коўдрай. Адышоўшы да дзвярэй, убачыла сябе ў люстэрку, умазаным над прыпечкам. Гэтка ж чысцюла была, любіла, каб і ў хаце, і ў двары, і на ёй самой усё ззяла. Нават ля печкі не магла стаяць непрыбранай, нібы ўвесь свет кожную хвіліну на яе глядзіць... Паставіць чыгун і ў люстэрка — зіркі Проста — смех і грэх, а на душы прыемна...

Уздыхнула і выйшла ў двор. Месяц толькі-толькі пачынаў узыходзіць над Заброддзеўскім лесам. Самалёты нэрэшце зніклі, не рвалі душы, над сямом дрэмала чышняя. Хавваючыся за дрэвамі, яшчэ па-летняму пышнымі, туліліся да зямлі хаты. Дзе-нідзе ў вокнах нясмела мігцеў слабы месячны водбліск, і бабцы

— Зноў, сыноч, приходзілі партызаны. Ігнацік пляменнікам гасцінца прыслаў, цукру па грудачцы. Антось са сваім адрозу расправіўся, — ён у нас на ўсё спрытны, увесь як ты, а Верачка да абеду грызла, як мышанятка. Ты пра дзяцей не хвалойся, сыноч: і здаровыя, і накормленыя, і пры доглядзе...

Тут падумала, што сказала няпраўду — усё больш на стала бульба з гурком ды расолам, не вельмі гэтага пад'ясі, ды толькі сыну навошта пра тое ведаць.

— Дык вось, значыцца, — накормленыя пакуль і пры доглядзе. Да мяне часта прыбягае Люба Калядзіч, памятаеш Аляксею Любу? Дапамагае, як свая. Добрую дзяўчыну прыгледзеў Ігнацік...

Да самых каленяў апусцілася галава бабкі Волькі. Плечы і спіна стылі, паясніца ж грэлася ад грушы — у сухім целе дрэва яшчэ захавалася дзённае цяпло. Гэтая груша расла і старылася разам з ёй... Ні Юзік Касценіч, ні Лявон Ткачук не садзілі грушу на мяжы, дрэва было самасейкай, але калі з'явіліся грушы, кожны пачаў лічыць яе сваёй. Да гэтага жылі ў згодзе, добрымі суседзямі, а тут... Пайшла згрызота з любога выпадку. У такіх хвіліны ў сям'і Ткачукоў толькі Антось моўчкі і загадкава пасміхаўся, пакусаючы бялявы малады вус, а ў Касценічаў Волька, калі бацька і маці пачыналі вельмі ўжо заўзята клікаць на галовы суседзяў розныя божныя кары, не вытрымлівала, не баючыся, што пацягаюць яе за чорныя косы:

— Такое на людзей! Лепш той пярун на гэтую няшчасную грушу!

Прыкідвалася дзеўка, але не магла яна прызнацца бацьку-маці, што не ёй бы клікаць на тую грушу гнеў перуноў, што даўно — ой, як даўно! — цалуе-галубіць яе пад той грушай Антось...

Зацята-мёртвы час
з глыбняў уваскрэс.

Шчымымі халадок.
Няўцямы пах густы.
Не дышаеш знарок,
як дыхаюць пласты.

Не адгадаць ніяк,
што нам нясуць яны.
У самы твар—скразняк
з самотнай даўніны.

Сырой зямлі агул,
што апусціўся ў сон,
нібы даносіць гул
былых трывожных дзён,

былых сялянскіх стрэх
неўтаймаваны чад,
чужы, варожы смех,
тутэйшых сцен набэз,

трубы паходнай зык,
вячысты кліч буслоў,
і пераможны ўскрык,
і песню родных слоў,

святло надзей з-пад крыл,
з-пад самых розных ног
Айчыны горкі пыл
і дым усіх эпох.

Лясныя дарогі

Апетыя сойкаю і берасцянкай,
вы сёння ўліліся
ў машыны прагрэс.
Вы—памяць,
вы—рэха сялянскай фурманкі,
што з нейкай турботаю
ехала ў лес.
Вас так назбіралася многа.
Вякамі
вы нешта шукалі
ў былым гушчары,
злучыўшы сасоннікі

з беззянкамі,
ныраючы з пахкіх кустоў
у бары.
Вы—сведчанне веры,
памкнення, гарэння
і квольных надзей
зацярушаны след.

І ўсе
вузлаватыя вашы карэнні —
як быццам былога
кашчавы хрыбет.
Турэцкімі сцежкамі
вы зараз сталі
да ягад, крыніц,
партызанскіх сцяжын.
Чаборам духмяным
пазарасталі,
грыбы выбягаюць
з былых каляін.
Глухія маршруты
дзядоў-земляробаў
праз вецер і шчэбет,
праз сонца і золь.

І вашы бярозкі,
і вашы калдобы
прыносяць здалёку
мне радасць і боль.

Вы толькі фон,
вы толькі музыканты,
а значыць, лёс
нічым не асаблівы...
Скажыце,
радавыя аркестранты:
вам не бывае
крыўдна і тужліва?
Настрой у вас
не бурыцца дашчэнт—
чужога ўзлёту
сцішаныя сведкі,
калі грымяць—
не вам!—
апладысменты,
ляцяць на сцэну—
зноў не вам жа!—
кветкі?

Натхненне ваша шчырае
забыта,
як і забыты
гулкіх флейт напевы.
Статысты вы.
Прыстаўленая свiта,
вы—цень
пышнавалосай каралевы.
Здаецца,
што і вы навідавоку,
ды людзі вас не бачаць
лімаволі.
Усё жыццё
трымацца трэба збоку
і драму не рабіць
з маленькай ролі.
Ад гледачоў
не просіце падачкі,
захопленыя сціплымi смыкамі.
Хоць слыны голас
спешчанай спявачкі
кальшаце
уласнымі рукамі.

Што рабілася ў Ткачукоў, калі Антось
папрасіў бацьку паслаць сватоў да Кас-
ценічаў!

— Вы бачылі, з кім уздумаў парадні-
ца? Не бываць таму!..

— Ну, калі не бываць, я зраблю па-
свойму. Дзяліце хоць да другога пато-
пу тую грушу. Каб на яе ліха, каб у яе
карэнні павысыхалі!..

Бацька адсцябаў Антосю пугай, але сва-
тоў да Касценічаў усё ж паслаў, бо тут
ужо яна, Волька, паказала характар:

— Калі не за Антосю, то ні за кога.
Уцяку куды вочы глядзяць! Смакчыце
ўвесь век свае кіслыя грушы!..

Вяселле было шчодрое, з гармонікам,
з цымбаламі, кларнеціста запрасілі зда-
лёк, за дваццаць вёрст, але і ў самы раз-
гар вяселля не-не ды і засмучаўся твар
то Лявона Ткачука, то Юзіка Касцеініча,
і — вочы б не глядзелі на тую грушу —
цягнуліся сваты за лішняй чаркай.

— Лявон, спілуем, каб яе качкі!..
— Спілуем, Юзік, адно слова, спілу-
ем!

Але, відаць, вушы бабам для таго і
дадзены, каб лавіць, якую там халеру
плятуць мужыкі, затуманіўшы розум. Па-
спейшы ўжо забыцца на старыя крыўды,
маці маладых ужо не маглі нахваліцца
адна адной. Ох, і перапала ж і Лявону,
і Юзіку, кожнаму ад сваіх жонак і ад
абодвух разам! Грушы заставалася жыць.

Чаго толькі не бачыла, не чула яна на
сваім вяку... Гады адных узнімалі над
зямлёй, другіх клалі ў зямлю. Ужо ха-
дзіў па двары, распраўіўшы плечы, Ва-
дзіў, такі ж гожа, як і бацька ў маладос-
ці; чула груша, як спяваў Васіль песні
для той дзяўчыны, што жыла праз два
двары, потым чула шабятанне ўжо Ва-
сіліных дзяцей. Бачыла, як неслі на мо-
сілі старога Антосю, глухла ад стогнаў
сівай бабкі Волькі, калі расстралілі па-
сілі маці Васіліных дзяцей, бачыла гру-
ша, як моўчкі глытала слёзы старая
Волька Юзікава, праводзіўшы ў парты-
заны апошняга сына... А цяпер вось —
засохла... Можна б і спілаваць на дрывы,
ды бяда, пілаваць няма каму!..

Галава зусім апусцілася на калені, і
бабка Волька здрыганулася: прыйшла ж
яна сюды зусім не для таго, каб успамі-
наць перажытае. Паглядзеўшы на па-
жоўклы месяц, што ўзняўся над Заброд-
дзёўскім лесам, яна паспешліва стала
казаць, нібы баялася, што не паспее.

— Сеяць іду, сыноку, на тых сотках, што
ў полі, зерня мне цяпер хопіць! А яшчэ,
кажучы, зноў прыйдуць фашысты, мала
ім крыўлі... Калі ж гэта скончыцца? Каб
дажджом зямлю не размывала, ветрам
не сушыла, ужо даўно б уся наша зям-
ля чырвонай ад крыві была. Божа ж мой,
Божа!..

І зноў задумалася — прыйшло на па-
мяць, як Васіль увайшоў у родную хату,
уцёкшы з палону год назад,—аброслы,
знясілены, у разбітых апорках. Усяго
толькі гадзіну і пасядзеў з ёю, пераку-
сіў, чым магла пачаставаць, хутка пера-
апрагнуўся, паглядзіў па галоўках сонных
дзетак і пайшоў у бок лесу.

А ранаіца яго прывезлі. Спыніліся на-
супраць яе хаты, крайняй у вёсцы, нібы
ведалі, што далей ехаць не трэба, скі-
нулі мёртвага з брычкі. Сагналі фашыс-
ты ўсю вёску—глядзіце, пазнавайце, ад-
соль у лес ішоў партызан.

Ляжаў Васіль у пыльнай прыдарожнай
траве. Адна рука адкінута, другая пры-
ціснутая да грудзей, там, дзе рудая
кроў на кашулі... «Мой сын, забівайце і
мяне!» — крычала душою, а ўголос не
даў крыкнуць Кузьма Кропелька:

— Стрываі, цётка Волька, унукаў па-
шкадуі. Сцяпі, маці!..

Людзі праходзілі адзін за адным, і яна,
спатыкаючыся, таксама прайшла міма і
сказала, як усе:

— Не бачыла, не ведаю.

— Ды што вы нас пытаеце? — крык-
нуў Кузьма. — Мо гэтага чалавека пан
стараста бачыў дзе? Мо ён скажа?

Пан стараста ведаў, якімі трапнымі бы-
ваюць партызанскія кулі. Добра, што
дзяцей не дадумаліся прыгнаць!..

Немцы патрабавалі закапаць Васіля
тут жа, пры дарозе. Ночку Кузьма і не-
знаёмыя хлопцы, відаць, партызаны,
прывеслі труну, выкапалі магілу ў садзе,
пад грушай. Моўчкі стаялі ўбаку, пакуль
яна развітвалася з сынам, не прыспеш-
валі, не трывожылі яе. І толькі тады, ка-
лі пабудзілі золак рэдка дзе ўчалелыя
на вёсцы пеўні, апусцілі хлопцы труну ў
магілу, і тут яна адхіліла іх:

— Я сама.
Жменю за жменю кідала яна зямлю
ў яму, засыпала, нібы баялася, што сы-
ну і цяпер будзе балюча.

З тае пары стала хадзіць да яго, як
да жывога, з усялякай бядой і радасцю,
бывала, нават чула голас сына, і ніхто не
змог бы пераканаць яе, што ёй гэта па-
далася.

Па вуліцы прагрукатала фурманка.
Бабка Волька спахапілася, заўважыла:
месяц узняўся ўжо высока, Кузьма па-
ехаў у поле.

— Я, значыцца, пасею, а Кузьмовы
дзяўчаты забарануюць. Ты пра нас не
хваляйся, сыноку. Свет не без добрых
людзей!..

Уздыхнула і накіравалася ў двор, пры-
кладваючы рукі да заняўшай паясніцы.
Ля калодзежа спынілася перавесці ды-
ханне. Вось толькі, здаецца, учора гэта
было: Васіль — стройны, высокі — вы-
мае з калодзежа вядзерца. Ігнацік кры-
ху большы, чым цяпер Антось, — пыта-
ецца ў яго:

— А чаму гэта ланцужок з калаўрота
ўсё ў вадзе ды ў вадзе, а ніколі не
ржаве?

— Таму, што вада ў калодзежы заўсё-
ды чыстая.

— А чаму заўсёды чыстая?

— А таму, што людзі заўсёды п'юць
яе і хваляць. А пап'юць — скажучы:
«Дзякуй вам, добрыя людзі! Каб хлеб у
вас вадзіўся — не выводзіўся, каб ва-
дзічка заўсёды была халоднай і чыстай».

Бабка Волька правяла рукой па шур-
патым зрубам калодзежа, дакранулася да
таго самага ланцужка, пра які некалі
даўным-даўно вялі размову сыны, і, зноў
уздыхнуўшы, схавалася ў сенцах. Да вер-
ху насыпала зернем прыгатаваны з ве-
чара кошык. Нехта бразнуў брамкай, за-
бег у двор. Люба!..

— Цётка Воля, у нас хлопцы з лесу
былі... Вось... Ад Ігнаціка... Соль тут... —
нейкім няцвёрдым голасам вымавіла Лю-
ба. — Ну, я пайду, некалі мне, цётка Во-
ля. — Падаралася назад і раптам, як пад-
ламаная, хіснулася, апусціла рукі на пле-
чы бабкі Волькі і заплакала горка, ня-
ўцешна.

— Ігнацік!..

Ногі падламаліся. Нехта моцны пад-
трымаў дзяўчыну пад рукі, сказаў глуха
і раздражнёна:

— Э-эх... Ну, прасілі ж!..

Сама бабка Волька ўвайшла ў хату ці
ўвялі? Перад вачыма трапяткі, жоўты
агеньчык газоўкі, а па сценах — чорныя
цені. Жоўтае і чорнае, як у тумане, і ад-
некуль з таго туману ледзьве чутнае б'е
ў сэрца, як абухом:

— ...два тыдні назад, за Сожам!..

— Маніш, хлопец! Няможна гэтак са
мною, старою... адзін ён у мяне... Ты
зманіў... пажартаваў!..

— Не, маці!.. У Барках, вёрст сорок
адсюль!..

Яна асунулася, павалілася грудзьмі на
стол, упілася пазногцямі ў дошкі. Хло-
пец яшчэ нешта сказаў, доўга гаварыў,
ля дзвярэй плакала нявеста Ігнаціка, ця-
пер — была нявеста. А ў яе ўжо і пла-
каць не хапала сіл, толькі шаптала, усё
шаптала адзервянелымі непаслухмянымі
губамі:

— Божа ж ты мой, божа, як далёка...
гэта ж так далёка!..

Яна не памятала, як праводзіла парты-
зана і Любу, відаць, усё ж такі право-
дзіла, самі не майглі пайсці, — памята-
ла, як зноў увайшла ў хату, толькі рап-
там адчула спіною востры вушак дзвя-
рэй, а перад вачамі стаяла смерць.

— Прыйшла, — як не сваім голасам
прашаптала бабка Волька. — Бач, якая
спрытная!.. А мне яшчэ жыта... пасеяць
трэба!..

У гэты момант бабка Волька адчула
боль у локцях. Цяжка паднялася. Неш-
та загрымела, звалілася.

— Бабка, ужо ідзеш?
— Спі, унучак, спі...
— На, бабка, торбу.

...Ля сваіх сотак яна пастаяла, пера-
хрысцілася на бледны месяц і, няцвёрда
ступіўшы на ворыва, пайшла, узмахваю-
чы рукою справа налева, справа налева.
І ўнучак — за ёю.

— Ба-а-бка, навошта ты ў маю торбу
пяску насыпала?

Дзіця... Не разумее, што занятак яму
дала, а не работу.

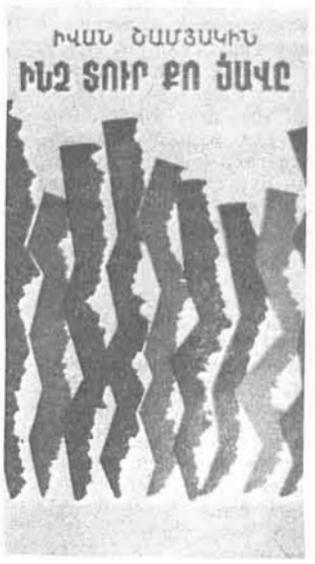
— Гэтак трэба, унучак!.. Мы, бывала,
з дзедам Антосем... ён сее, а я ззаду
пясочкам, каб зярнятка прыбілася, каб
вераб'і яго не здзяўблі.

Плыў над лесам месяц і здаваўся зя-
лёным, а то і зусім чорным. Глядзецца на
яго было балюча і цяжка, і не хацелася
глядзецца — там над лесам, пад месяцам
зноў раўлі самалёты. Ногі падламалі-
ся, галава бабкі Волькі — непаслухмяная,
цяжкая — усё хілілася да грудзей, а по-
тым паднімалася: Антосік забягаў напе-
рад, і бабка Волька, счычкі за ім, ста-
ралася пераканаць сябе, што сілы ў яе
яшчэ засталіся. Проста старая яна, а Ан-
тосік бяжыць, бо ножкі маладыя.

Плыў над лесам чорна-зялёны месяц,
ішла па полі журботная і высокая жан-
чына, сеяла ў зямлю шаматкія і нябач-
ныя зерні — справа налева, справа нале-
ва, і то адстаючы, то вырываючыся на-
перад, па-гаспадарску тупаў побач з ёй
зусім яшчэ маленькі чалавек, якому
доўга, ой, як доўга трэба расці і яшчэ
даўжэй — жыць!..

Пераклала з рускай
Татьяна МАРТЫНЕНКА.

КНИГАПИС

为君分忧

І. ШАМЯКІН. Вазьму твой боль. Раман.
На армянскай мове. Ерэван, «Советскан
грох», 1984.

І. ШАМЯКІН. Вазьму твой боль. Раман.
На кітайскай мове. Хуаньскае народнае
выдавецтва, 1984.

Раман Івана Шамякіна «Вазьму твой
боль» працягвае дарогу да чытачоў.
Пацвярджанне таму — два чарговыя пе-
раклады. Адзін з іх зроблены ў Арменіі,
другі — у Кітаі.

С. ЛЯМЕСКА.

ВЫДААННЕ ЗАВЕРШАНА

Падпісчыкі атрымалі чацвёрты, за-
ключны том Збору твораў народнага
пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленін-
скай прэміі Васіля Быкава, які выдавец-
тва «Молодая гвардия» пачало летась.
Змест кнігі склаў апавесць «Знак бя-
ды», апавяданні, а таксама публіцы-
стычныя артыкулы.

У папярэдніх тамах змешчаны апаве-
сці «Жураўліны крык», «Трэцяя ракета»,
«Альпійская балада», «Дажыць да сві-
таня», «Яго батальён», «Сотнікаў»,
«Воўчач зграя», «Пайсці і не вярнуцца»
і іншыя. Рускамоўны чытач атрымаў
магчымасць для шырокага знаёмства з
творчасцю слыннага майстра прозы.

Е. ДРОМІН.

І. Лучанок. Ёсць адзіны крытэрыі ацэнкі працы кампазітара — грамадскае прызнанне. Гэты крытэрыі, а таксама задачы, пастаўлены перад дзеячамі мастацтва XXVII з'ездам КПСС і VII з'ездам савецкіх кампазітараў, абавязваюць нас да прынцыповай размовы. Прапаную абмеркаваць мастацкі ўзровень новых твораў, што прагучалі ў фестывальных канцэртах, стан выканаўчай культуры. Пагаворыць аб праблеме «музыка і слухач»...

У. Скараходаў. Ёсць яшчэ і пытанні арганізацыі фестывалю. Магу сказаць, што ў МК БССР прынята цвёрдае рашэнне: прадаўжаць традыцыю, праводзіць «Мінскую вясну» штогод і паказваць у праграмах цікавыя набыты беларускіх кампазітараў. Магчыма, гэта будзе свята музыкі пэўнага жанру — форма фестывалю можа мяняцца. Галоўнае, адбор твораў для выканання мае быць больш пільным і строгім. Хіба ўсё, што пішуць нашы кампазітары, павінна гучаць шырока, прапаноўвацца слухачам? Міністэрства культуры і прэзідыум праўлення СК БССР будуць праслухоўваць новыя творы патрабавальна, загадзя адбіраць тое, што можа быць карысна для музычна-эстэтычнай прапаганды, тое, што можа даць слухачу сапраўдную асалоду. Раней жа рэпертуарная камісія купляла літаральна ўсё, што пісалі кампазітары. Кабінеты работнікаў міністэрства ператварыліся ці не ў нотныя архівы. Цяпер крытэрыі ацэнкі больш строгі: набываем тая творы, якія маюць мастацкую вартасць, зацікавіць выканаўцаў і слухачоў.

Думаецца, не толькі «Мінская вясна» мае быць асяродкам гучання беларускай музыкі. У нас ёсць больш сталы фестываль, усесаюзны, — «Беларуская музычная вясень». На жаль (давайце гаварыць праўдзіва), ён апошнім часам губляе свае мастацкія пазіцыі... Што датычыць «Мінскай вясны» — усё было арганізавана быццам і няблага, але... Поўнага задавальнення, поўнага адчування свята не было. І нават у камернай зале пуставала ня мала месцаў, а яе работа, я лічу, мае быць наладжана пад дэвізам: «Праблема «лішняга білета». Гэта засмучае тым больш, што ў нас ёсць вопыт правядзення фестывалю на высокім арганізацыйным узроўні.

Гэтая гаворка — пра вынікі фестывалю «Мінская вясна» і пра некаторыя надзённыя пытанні нашага музычнага жыцця. У ёй удзельнічаюць намеснік міністра культуры БССР У. Скараходаў, начальнік упраўлення тэатраў і музычных устаноў Міністэрства культуры БССР У. Рылатка, мастацкі кіраўнік Беларускай дзяржаўнай філармоніі Ю. Гільдзюк, старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР І. Лучанок, пісьменнік В. Вітка, кампазітары Я. Глебаў, У. Дарохін, В. Помазаў, А. Елісеевіч, музыказнаўцы Б. Смольскі, Т. Шчарбакова, Н. Калесніца, канцэртмайстар Л. Максімава, дырыжор М. Фінберг.

Успомніце прадуманую і пасвятлонамую яркую арганізацыю Дзён Славені ў Беларускай БССР!

Вядома, праблема арганізацыі слухачоў — клопат адміністрацыі канцэртных залаў. Ды не толькі. Многае тут залежыць ад узроўню музыкантаў, ад якасці выкананай музыкі.

Ю. Гільдзюк. Слушная заўвага. Перспектыва такіх фестывалюў шмат у чым залежыць ад арганізацыйнай работы. І

так што ўжо ведаем агульны план будучай «Вясны». Па-другое, паліяшаецца якасны ўзровень выканання праграм. Выканаўшы ўпершыню новы твор паспешліва, нядбайна, можна асудзіць яго на прывал і доўгае забыццё. Ужо сёлета ўдзельнікам фестывалю было адведзена больш часу для рэпетыцый.

На жаль, па розных прычынах не змаглі ўдзельнічаць у гэтай «Вясне» аркестр імя Жыновіча, Мінскі камерны ар-

кестр, харавая капэла імя Шырмы, Дзяржаўны народны хор, тэатр оперы і балета. Не адбыўся канцэрт з твораў кампазітараў для дзяцей. Выдаткі, мусіць, непазбежныя. Але ў будучым спадзяёмся ўзняць «Мінскую вясну» на ўзровень міжрэспубліканскага свята і запрашаць гасцей з суседніх рэспублік.

Б. Смольскі. Мясне парадавала выкананне канцэртаў, задаволіла ігра нашага сімфанічнага аркестра. А тое, што ў зале мала публікі, не заўсёды вінаватая адміністрацыя філармоніі. Ёсць паўсюдная праблема незапоўненых канцэртных і оперных залаў. Мне здаецца, што сёння намаганні нашых кампазітараў скіраваны на павышэнне прафесійнага ўзроўню, ды нельга разумець гэтую надзённую задачу вузка. Прафесіяналізм павінна жыць пачуццё харастава. Многія ж быццам забыліся, што пішуць яны не для сябе, а для слухача.

У. Рылатка. Так, ёсць агульная праблема прапаганды музыкі філарманічных жанраў, пра гэта і «ЛіМ» апошнім часам піша. Далёка не ўсе, хто павінен яе прапагандаваць, займаюцца справай... Ёсць і праблема якасці выканання — не трэба адводзіць вочы і рабіць выгляд, што на фестывалі ўсё было здавальняюча. Мы ўсе жывыя сведкі ўзроўню выканання, ведаем, што многае ў фестывальных канцэртах магло быць сыграно лепш, ды не прагучала як належыць. Наогул у атмасферы нашай філарманічнай залы няма таго, што называецца «нервам», няма прыцягальнай выканаўчай культуры. Зразумела, што сённяшні даведчаны слухач выбера для сябе ў афішы толькі тое, што задавальняе патрабавальны і вытанчаны густ. Так што не трэба запаяняць залы, карыстаючыся арганізацыйнымі, адміністрацыйнымі метадамі, — гэта можа мець толькі адваротны эфект у справе музычна-эстэтычнай прапаганды. Трэба прывабліваць слухача ў залы яркай музыкой, высокай культурай выканання. Да гэтага абавязвае нас і новая пастава партыі і ўрада, скіраваная на паліяшэнне канцэртнай дзейнасці ў краіне.

В. Вітка. Памятаю час, калі беларуская музыка была вельмі залежная ад фальклору, і гэта ў нечым тармазіла развіццё прафесійнай творчасці. А сёння наша музыка, відаць, страчвае нешта, калі яна адыходзіць далёка ад жыватворных вытокаў. Сапраўды, каб не пустава-

лі залы, у музыцы, якая там гучыць, павінна быць эмацыянальная аснова. Нашы кампазітары ўжо маюць дасягненні ў тэхніцы, у прафесійным умельстве. Ці не варта цяпер «алгебру» правярць «гармоніяй», эмоцыяй? Эмоцыя — галоўны крытэрыі музыкі. Інакш я не ўлаўлю хвалю, на якой да мяне дайшла б ваша музыка, і не буду вазьмю актыўным слухачом. У наш век тэхнікі хапае. Не трэба ж рабятываць і музыку — ёй наканавана запаўняць духоўны вакуум у сучасным жыцці!

Радуюць мяне дасягненні нашага выдатнага сімфаніста Я. Глебава. З прыемнасцю яшчэ раз слухаў яго «Казку». Прыемна, што і ў творчасці маладзейшых В. Помазава, В. Войціка адчуваецца крэўныя традыцыі. Але іх новыя творы, «Заслаўская легенда» і Канцэрт для кларнета, для мя-

нае — даходлівыя, грунтоўныя на самабытнай глебе. Твор зачароўвае напачатку, затым — у момант уступу магнітнай стужкі з запісам каларытнага нацыянальнага інструмента, ды кульмінацыйны раздзел падаецца здзіўным. Ён нібы прымушае ўспомніць музыку М. Чуркіна, іншых беларускіх кампазітараў, якія працавалі з нацыянальным тэматызмам на пачатку станаўлення нашай кампазітарскай школы, творчае мысленне якіх было звязана з задачкамі менавіта свайго часу. Сёння — своеасаблівы рэнесанс прастаты, захаплення прыгажосцю простага. Але ж ёсць грань паміж прастатой і праставатацю! Урэшце рэшт, музыка цэнтральнай часткі «Заслаўскай легенды» ўспрымаецца як наіўная і праставата. Мабыць, аўтару варта перагледзець, узбагаціць твор, у якім хацелася б пачуць голас нашага дня, а не рэмінісцэнцыю чагосьці ўчарашняга, папулярнага некалі.

Да вытокаў нацыянальнай культуры звярнуўся А. Мдзівані ў сімфоніі «Памяць зямлі». Твор вядомы ў выкананні Дзяржаўнага народнага аркестра, і ад пераінструментаўкі (адбылася прэм'ера сімфанічнай партытуры), мне здаецца, не выйграў. Каларыт народнага аркестра кампенсавалі недахопы тэматызму, фарбы, тэмбры нацыянальных інструментаў успрымаліся там як істотны элемент зместу.

Аўтар Канцэрта для кларнета В. Войцік інструмент адчувае, і ўсё ж... І ўсё ж, кларнет падаецца аднатонна, у выніку не раскрываюцца і шматбаковыя магчымасці саліста-віртуоза Г. Забары.

Трэцяя сімфонія Д. Смольскага ўспрымаецца як пэўная рэакцыя на прынцып калажнасці ў музыцы (не новы прынцып, вядомы яшчэ з сярэднявечча, ён некалькі гадоў назад зноў быў «модны»). У творы ёсць актуальны аўтарская думка пра грозны, страшнаваты свет вакол крохкай мары, вакол харастава, — і гэта ўспрымае слухач.

Далучаюся да меркавання Васіля Віткі на конт «Размовы з таварышам Леніным» У. Дарохіна. Дзёркі, пасля Г. Свірыдава, зварот да Маякоўскага. Там быў складаны музычны падыход да «няпенсенай» пазіі Маякоўскага. А тут Маякоўскі «распеты» ў рахманінаўскім стылі. Гэта, мяне думаецца, тонкі разлік на слухачкі поспех. А рэмінісцэнцыі рахманінаўскіх

„АЛГЕБРУ“ ПРАВЕРЫЦЬ ПАЧУЦЦЁМ

канечне, ад якасці праграм. Сёлета «Вясна» рыхталася ў больш цесным кантакце філармоніі з Саюзам кампазітараў. Звярталася ўвага на жанравую разнастайнасць: два сімфанічныя канцэрты, два камерныя, харавой музыкі... У пэўным сэнсе гэта быў фестываль прэм'ер (хоць некаторыя творы гучалі не ўпершыню) — і аўтары атрымалі магчымасць правярць, ці будзе гучаць новы твор у далейшым, ці вымагае ён дапрацоўкі, ці ляжа на архіўную паліцу. Хацелася б, каб «Мінская вясна» прываблівала менавіта новай музыкой беларускіх кампазітараў. Што для гэтага робіцца?

Па-першае, як ужо казаў Уладзімір Паўлавіч, стражэй адбіраюцца творы для выканання. Важную ролю тут адыгрывае сістэма дзяржаўных заказаў (многія з прадстаўленых сёлета твораў напісаны па заказах для канкрэтных калектываў). Чакаем ад кампазітараў новых заказаных твораў,

не як бы зліліся ў адно: трэба творцу дбаць і пра сваё індывідуальнае аблічча! Вялікае ўражанне ад сімфоніі А. Мдзівані «Памяць зямлі»: на маю думку, гэты кампазітар ідзе ад добрае навукі і вопыту выдатнага майстра Тактакішвілі. У Трэцяй сімфоніі Д. Смольскага я ўявіў сабе, праз канфлікт фартэпіяна і аркестра, праблему існавання індывідуальнасці ў сучасным асяроддзі. Першая частка Канцэрта для валторны У. Дамарацкага ўспрымалася як практыкаванне, як настройка перад тым асноўным, што выказана ў другой частцы. Кампазітар У. Дарохін, мне падалося, вельмі храбры чалавек. І стратэгічны пралік яго ў тым, што ён... залішне храбры: узяўца напісаць твор на тэкст «Размовы з таварышам Леніным», ведаючы, што ёсць такі сапернік — Свірыдаў, які звярнуўся да творчасці Маякоўскага раней!.. Думаю, сугучную па тэме пазію наш кампазітар мог бы знайсці, звярнуўшыся, напрыклад, да новых вершаў Пімена Панчанкі.

Т. Шчарбакова. Трапна заўважана, што канцэрт пленумаў — рабочае мерапрыемства нашага саюза, а фестываль — гэта свята, іх праграмы трэба найперш арыентаваць на шырокага слухача. Мае быць і адпаведны адбор твораў. Паспрабуем паравяжаць пра сёлета прэм'еры, пра тое, чым жывуць нашы кампазітары сёння і што яны здатны прапанаваць слухачам заўтра. Думаю, тое, што сёння адбываецца ў беларускай музыцы, перагукваецца з няпростымі і ў пэўным сэнсе крызіснымі з'явамі музычнага мастацтва наогул — гэты своеасаблівы пераходны перыяд мы адчулі, пазнаёміўшыся з канцэртнымі праграмамі з'езда кампазітараў у Маскве. Пра нашу «Вясну» сказана ня мала добрага. Цяпер паспрабуем згусіць крытычны ўражанні.

Па якіх крытэрыях мы мяркуем пра твор? Па яго зместунасці, эмацыянальнай вобразнасці, дакладнасці кампазіцыйнай структуры. Гармонія ўсіх гэтых кампанентаў абумоўлівае грамадскае прызнанне твора. Дык вось, такая гармонія ў праслуханных творах амаль не адчуваецца. Ёсць у іх наяўнасць адной-дзвюх якасцей, а чагосьці не стае... Праўда, гэтая дысгарманічнасць адлюстроўвае дыялектыку жыцця ў мастацтве, яе не трэба палюхаць, яе трэба разумець: не могуць кампазітары штогод ствараць шэдэўры, гэта ж натуральна. Але штосьці дае пра-

не як бы зліліся ў адно: трэба творцу дбаць і пра сваё індывідуальнае аблічча! Вялікае ўражанне ад сімфоніі А. Мдзівані «Памяць зямлі»: на маю думку, гэты кампазітар ідзе ад добрае навукі і вопыту выдатнага майстра Тактакішвілі. У Трэцяй сімфоніі Д. Смольскага я ўявіў сабе, праз канфлікт фартэпіяна і аркестра, праблему існавання індывідуальнасці ў сучасным асяроддзі. Першая частка Канцэрта для валторны У. Дамарацкага ўспрымалася як практыкаванне, як настройка перад тым асноўным, што выказана ў другой частцы. Кампазітар У. Дарохін, мне падалося, вельмі храбры чалавек. І стратэгічны пралік яго ў тым, што ён... залішне храбры: узяўца напісаць твор на тэкст «Размовы з таварышам Леніным», ведаючы, што ёсць такі сапернік — Свірыдаў, які звярнуўся да творчасці Маякоўскага раней!.. Думаю, сугучную па тэме пазію наш кампазітар мог бы знайсці, звярнуўшыся, напрыклад, да новых вершаў Пімена Панчанкі.

Па якіх крытэрыях мы мяркуем пра твор? Па яго зместунасці, эмацыянальнай вобразнасці, дакладнасці кампазіцыйнай структуры. Гармонія ўсіх гэтых кампанентаў абумоўлівае грамадскае прызнанне твора. Дык вось, такая гармонія ў праслуханных творах амаль не адчуваецца. Ёсць у іх наяўнасць адной-дзвюх якасцей, а чагосьці не стае... Праўда, гэтая дысгарманічнасць адлюстроўвае дыялектыку жыцця ў мастацтве, яе не трэба палюхаць, яе трэба разумець: не могуць кампазітары штогод ствараць шэдэўры, гэта ж натуральна. Але штосьці дае пра-

Здымкі нашага фотакарэспандэнта Ул. Круна зроблены на канцэртах «Мінскай вясны».

У рамках фестывалю ўпершыню прайшоў аўтарскі вечар лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі В. Іванова: кампазітар (сярод удзельнікаў вечара) дзякуе выканаўцам і слухачам канцэрта.

Галоўны дырыжор Дзяржаўнага народнага аркестра БССР імя І. Жыновіча, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі М. Казінец дэбютаваў на фестывалі за пультам Акадэмічнага сімфанічнага аркестра БССР.

інтанацыі — гэтага мала: твор вымагае карэктыву, выяўлення індывідуальнага аўтарскага аблічча. Есць лагічны супярэчнасці паміж музыкай і тэкстам. Чаму кампазітару спатрэбіўся клавесін, інструмент, з якім асацыююцца рафіраваныя вобразы старадаўняй музыкі? Тэкст — пра хабарнікаў, а ў аркестры чамусьці гучыць кантылена. Незразумела.

Я чула, што многія крытыкуюць анатацыі ў праграмах канцэртаў. Таварышы, масквічы ўжо адмовіліся ад анаціравання выконваемых твораў, на з'ездзе былі толькі лаканічныя звесткі пра кампазітараў. А ў нас працягваецца тыражыраванне панегрычных эпітэтаў пра кампазітараў, слухачам навіязваюцца падрабязныя прафесійныя ацэнкі, густы, пра якія можна спрачацца. Каменгары ў праграмах павінны быць без шматзначных фраз, больш лаканічныя і непрудзятныя.

У. Рылатка. Хоць да рэпертуару сёлета фестывалю ў цэлым прэтэнзій няма, варта заўважыць, што ў многіх творах вобразнасць замяняецца ілюстрацыйнасцю, а гэта — недахоп. І яшчэ: музыка можа прывабіць публіку, калі ўключае ўсе дасягненні выканаўчай культуры, дасягненні кампазітарскай тэхнікі. Не зразумейце гэта як прапанову дэманстрацыі «поўны набор» сродкаў: хачу сказаць, што тэматызм твораў бывае бедны сам па сабе і не набывае драматычнага развіцця.

Можна падзяліць клопат Саюза кампазітараў аб тых творах, што напісаны для музычнай сцэны і не пастаўлены ў нашым тэатры оперы і балета. Але больш трывожыць тое, што не напісана. Нам патрэбна ў оперы нацыянальная драма. Есць патрэба ў музыцы для дзяцей і юнацтва, бо дасюль задавальняліся тым, што адносілі ў рэпертуар ДМШ усё, што не варта выканання на канцэртнай эстрадзе па сваіх досведных прымітыўных вобразных і тэхнічных якасцях. Перакананы: крытэрыі работы кампазітара — выканаўчая практыка і слухачкае прызнанне. На пытанне «што застанецца ў нашай музыцы заўтра?» адказ просты: тое, што ўвойдзе ў практыку выканаўцаў. А музыкантам нашым бракуе сёння ансамблявай музыкі, яркай канцэртнай інструментальнай п'есы, якая выяўляла б магчымасці саліста, а значыць, веданне гэтага інструмента кампазітарам. Апошнім часам распаўсюдзіліся ў рэпертуары скрыпачна «Арня» Л. Абелівіча, транскрыпцыі з «Маленькага прынца» Я. Глебава. Увогуле ж існуе праблема такой канцэртнай п'есы, якую было б не сорам паказаць не толькі на рэспубліканскім фестывалі, а і за мяжой.

Я не згодны з тэрмінам Таісы Аляксееўны «крызісныя з'явы»: у жывым музычным працэсе заўсёды ёсць тое, што насыраджае, і тое, што дае надзею на перспектыву. Наш век — век ініцыятыўнасці. Ад плёну такіх гутарак «за круглым сталом», ад актыўнасці сувязей кампазітараў з паэтамі і драматургамі залежыць будучыня і «Мінскай вясны».

Т. Шчарбакова. Можна, падумаць пра сінтэз мастацтваў на фестывалі? Уключаць у канцэртны выступленні нашых паэтаў, акцёраў з чытаннем урыўкаў беларускай прозы, наладжваць у фазе мастацкіх выстаўкі...

У. Рылатка. Есць такія магчымасці. Паралельна з філарманічнымі канцэртамі варта праводзіць фестываль музычных спектакляў на творах беларускіх аўтараў.

В. Помазаў. Праблема якасці нашых твораў залежыць і ад мікраклімату ў Саюзе кампазітараў. Прэм'еры твор нават пасля рэпетыцыі застаецца для аўтара загадкавай незнаёмкай. Пры першым публічным выкананні выяўляюцца многія агрэсіі, пралікі. І тут чакаеш кры-

тыкі сваіх ад калег. Бо ўлюбенасць ва ўласны твор перашкаджае аўтару прыныпова ацаніць сваю работу. А нам бракуе крытычнасці адно да аднаго. Затое ёсць такое: у адносінах да кампазітараў ва ўзросце за 40—50 год крытыка лічыцца як бы недарэчнай. Калі ж будучы неадкладна выказацца ўражання ад зробленага нам, думаю, будзе ў нас і стражэйшы падыход да твораў у будучым.

М. Фінберг. Фестываль — гэта свята сустрэч не толькі з творамі, але і з выканаўцамі. Ён зноў паказвае праблему беларускіх эстрадных выканаўцаў. Цяжка было іх «выпрошваць» на радыё, у калектыве цырка для фестывальнага канцэрта.

Л. Максімава. Скажу ад імя ўдзельнікаў канцэртаў камернай музыкі. «Мінская вясна» — вялікая агульная справа, а камерныя канцэрты адбыліся дзякуючы амаль толькі энтузіязму выканаўцаў. Чамусьці салістаў оперы, нягледзячы на папярэднюю дамоўленасць, не вызвалілі ад тэатральных спраў, не адпускілі на рэпетыцыі — быццам гэта іх асабістая справа! Складаныя ўзаемаадносіны ў музыкантаў радыё са сваёй адміністрацыяй: не так і проста бывае знайсці вольны час, каб падрыхтаваць творы маладых нашых кампазітараў, а потым яшчэ трэба выпрошваць нейкія даведкі, паперы — дазвол выступіць у канцэрте, сыграць праграму, падрыхтаваную ў вольны час! Адчуваеш сябе ў становішчы гэтых прыгонных музыкантаў, якіх могуць адпусціць, а могуць — і не...

В. Помазаў. Трэба вырашыць праблему каэфіцыента карыснага дзеяння фестывалю. Сёлета ў абстаноўцы напружанай працы было падрыхтавана пяць сімфанічных прэм'ер. Затрачана багата часу, нерваў. А вынік? Аркестр цяпер гэтыя творы не іграе, студыйны запіс на радыё не зроблены. Есць толькі трансляцыйны запіс — а гэта не тая якасць...

М. Фінберг. У рамках «Мінскай вясны» прайшоў, і ўпершыню, аўтарскі вечар В. Іванова, і добра, што ён быў шматжанравы. Радасна, што выканаўцы адгукнуліся, дапамаглі яго правесці, што памаглі Міністэрства культуры, Белдзяржфілармонія, СК БССР. І ўсё ж былі арганізацыйныя цяжкасці. Не хапіла гэтым канцэрту і рэжысуры — а яго ж трэба было прадумаць асабліва ўважліва, бо гэта першы аўтарскі вечар кампазітара. Калі ж ён у дэлым атрымаўся ўдалым (а быў аншлаг, поспех), думаю, што эканамічна нявыгадна асуджаць яго на аднаразовы паказ. Варта падумаць над гэтым, па-дзяржаўнаму распрадажца значнай працай многіх людзей, затрачанай на падрыхтоўку такога канцэрта.

Я. Глебаў. Аднойчы паміж калегамі адбылася такая размова. Чаму, калі ў філармоніі выконваецца твор, аўтар выходзіць на сцэну і доўга кланяецца? Таму, што ён развітваецца са сваім творам: ніколі яго больш не пачуе... Быў бы гэта толькі жарт! Спраўды, існуе праблема прапаганды і выканання твораў. Асабліва маладых кампазітараў. Уявіце сабе: як можа кампазітар разабрацца ў сваіх творах, калі ён гадамі іх не чуе? Застаецца толькі давяраць настаўніку. Нарканы на тое, што прафесіяналізм, маўляў, нават пачынае шкодзіць нашай музыцы, беспадстаўныя. Пра якую прафесію можна гаварыць, калі кампазітар свой твор не чуе, а толькі бачыць на паперы? Тут жа лепш адзі раз пачуць, чым сто разоў пабачыць. Папера — гэта не музыка...

Аўтар мае права на выкананне, першым слухачом павінен быць ён, а не тая публіка, якая, можа быць і такое, выпадкова трапіла ў залу і апладзірвала недарэчы — у паўзах

паміж раздзеламі твора, нават у сярэдзіне часткі. Цяпер маладыя кампазітары заканчваюць нашу кансерваторыю ці асістэнтуру-стажыроўку, не пачуўшы амаль ніводнай ноты з напісанага імі за гады вучобы. А ім жа трэба расці.

Н. Калеснікова. Першым выканаўцам такіх новых твораў, думаю, павінен быць не філарманічны аркестр, а, скажам, сімфанічны аркестр Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Аркестры кансерваторыі Масквы і Ленінграда іграюць творы маладых. На фестывалі ў рэпертуар філарманічных калектываў трэба ўключаць лепшае, правэранае. А дзе правесці? Есць калектывы БДК, музвучылішча, Сярэдняй спецыяльнай музычнай школы — мне здаецца, яны павінны спрыяць выхаванню густаў маладых кампазітараў.

У. Скараходаў. Згодзен, вучэбныя аркестры — сімфанічны, народны, духавы — павінны больш актыўна іграць беларускую музыку. Але гэта не значыць, што павінны іграць усё запар.

М. Фінберг. Дзе і як студэнт можа дамоўцца, каб прайграў ягоны твор? Чаму выканаўчыя калектывы шураюцца маладых аўтараў? Вось каб у Міністэрстве культуры сабралі ўсіх мінскіх дырыжораў — з філармоніі, музычных тэатраў і г. д. — і дамоўліліся пра «замацаванне» студэнтаў-кампазітараў (іх, дарэчы, не так многа) за пэўным аркестрам! Ніхто ад гэтага не стаіць б, а студэнты атрымалі б магчымасць праслухоўваць свае творы.

А. Елісееў. А ў мяне такое пытанне: ці дастаткова доля маладых аўтараў у фестывальных канцэртах? У двух сімфанічных сёлета не прагучала ніводнага твора маладога кампазітара. У двух камерных — два...

Ю. Гільдзюк. Растлумачу: аркестр радыё планаваў канцэрт з твораў маладых. У праве ўдзельнічаць у фестывалі з гэтым канцэртам калектыву было катэгарычна адмоўлена адміністрацыяй радыё.

У. Дарохін. Пэўным чынам гэта кампенсуецца ўвосень, калі будзе праведзены спецыяльны пленум СК БССР, прысвечаны творчасці маладых.

Л. Максімава. На пленуме выявіцца лепшыя творы, якія, напэўна, прагучаць потым на фестывалі...

У. Дарохін. Наша дыскусія закрунула шмат хваляючых пытанняў, якія ўсім нам трэба абдумаць і вырашаць.

У. Скараходаў. Так, гаворка выйшла за межы абмеркавання «Мінскай вясны». І гэта натуральна: мы думаем пра стан Беларускага музычнага мастацтва наогул. Шкада, што пакуль няма сапраўднага творчага кантакту паміж Міністэрствам культуры, СК БССР, музычнымі навучальнымі ўстановамі, іншымі творчымі саюзамі. Адрасваць толькі МК БССР папрок, у тым, што многае з напісанага і вартага ўвагі сёння не гучыць, — няправільна. Прапагандысцкую, арганізатарскую актыўнасць павінен паказваць Саюз кампазітараў. Між іншым, адсутнасць суладдзя, адзінства ў рабоце саюза адчуваецца і ў сённяшняй гаворцы.

У хуткім часе мае адбыцца сумеснае пасяджэнне прэзідыума праўлення СК БССР з прадастаўнікамі МК БССР, музычных тэатраў, філармоніі. Такім чынам можна выпрацаваць «праграму дзеянняў» на бліжэйшыя год-два. Мы павінны працаваць, не направаючы адно аднаго, — працаваць зацікаўлена і разам.

●
Такая размова за «круглым сталом» адбылася ўпершыню. Пытанніў закрута многа. Адказаць на іх можна толькі канкрэтнымі разумнымі справамі.

Матэрыял падрыхтавала
С. БЕРАСЦЕНЬ.

ПЯЮЦЬ МАЛАДЫЯ

Хачу падзяліцца ўражаннямі ад канцэрта, які адбыўся ў зале Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Вакальная кафедра мае цікавы творчы кантакт з кафедрай канцэртмайстарскага майстэрства. Зразумела: на сцэне выступае разам са спеваком у ансамблі і піяніст. У гэтым ансамблі захоўваюцца «тайны» поспеху спевака, і спасцігаць гэтыя «тайны» вучаць дзве кафедры — спеваў і канцэртмайстарскага майстэрства. У зале кансерваторыі адбыўся канцэрт канцэртмайстарскага класа, які вядзе адметны музыкант, кампазітар, добразычлівы і патрабавальны педагог, дацэнт Э. Тырманд. Прагучалі вакальныя цыклы, якія выконваюцца рэдка: «Багацце» М. Чулакі, «Натуральны гісторыі» М. Равеля, «Вечарком» В. Гаўрыліна (дуэт).

Спявалі нашы колішнія выпускнікі, цяпер салісты Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР Н. Руднева, Г. Лукомская

і В. Цішына і выкладчык БДК В. Лук'янок, партыю фартэпіяна выконвалі асістэнты-стакоры В. Бельцоўкова, Л. Кеда і студэнт V курса В. Сідараў. Канцэрт прайшоў на высокім прафесійным узроўні, з сапраўдным артыстызмам. Выканаўцы паказалі сябе тонкімі, праніжымі інтэрпрэтарамі камернай музыкі.

Асаблівы поспех меў цыкл В. Гаўрыліна «Вечарком» (першае выкананне ў Мінску). Дуэт Г. Лукомскай і В. Цішынай і акампанентам В. Сідарава — цікавы ансамбль.

Каб быць канцэртмайстрам на вакальнай кафедре, студэнты праходзяць у нас практыку, а некаторыя займаюцца вакалам факультатывна. Словам, творчы кантакт дзвюх кафедраў дае магчымасць наладжваць цікавыя канцэрты з удзелам адметнай моладзі.

Тамара НІЖНІКАВА,
народная артыстка ССРС,
прафесар.

РАСКАЗВАЮЦЬ ЭКСПАНАТЫ

«Ну, што ж. Так сталася. Я тут вырасла. Сокі гэтай зямлі, куды ўрасло маё карэнне, пераліліся ў сэрца маё і ў думкі маё, і гучаць яны ў песнях маіх...»

Словы гэтыя ўзяты з алегарычнага апавядання Якуба Коласа «Кучаравае дрэва», прысвечанага З. Бядулю. Гонарам Беларускай літаратуры стаў пісьменнік разам з Янкам Купалам і Якубам Коласам, іншымі пачынальнікамі.

Розных гадоў кнігі З. Бядулі на Беларускай і рускай мовах экспануюцца на выстаўцы ў Літаратурным музеі Якуба Ко-

ласа. Тут і фотаздымкі. На адным — пісьменнік-ардэнаносец: Я. Колас, Я. Купала, П. Броўка, З. Бядуля (1939 г.). На другім — удзельнікі Дэкады Беларускай літаратуры і мастацтва сярод рабочых Магчымскага аўтамабільнага завода (1940 г.). У ліку гасцей — з Я. Коласам, Я. Купалам, А. Куляшовым, М. Клімковічам і З. Бядуля. Тут ж і творы Я. Коласа, прысвечаныя З. Бядулю.

Выстаўка прысвечана 100-годдзю з дня нараджэння З. Бядулі.

І. КУРБЕКА.

КАЛГАСНАЯ ГАЛЕРЭЯ

Знамянальная падзея адбылася ў культурным жыцці працаўнікоў калгаса «Дружба» Іванаўскага раёна — тут адкрылася карцінная галерэя, пад экспазіцыю якой адведзены адзін з пакояў Сачыўкаўскага сельскага Дома культуры. На вечнае зберажэнне трыццаць жывапісных і графічных работ беларускіх мастакоў перадаў

калгасу Дзяржаўны мастацкі музей БССР. Адначасова ў Доме культуры адкрыта экспазіцыя музея этнаграфіі і сялянскага быту.

Другую па ліку карцінную галерэю Іванаўскага раёна аддзел культуры плануе ў хуткім часе адкрыць у Доме культуры калгаса імя Машэрава.

М. ГОРСКІ.

КУБАНЦЫ Ў БАЯХ ЗА БЕЛАРУСЬ

У гады Вялікай Айчыннай вайны прыклады мужнасці і гераізму ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі паказалі прадстаўнікі ўсіх народаў Савецкага Саюза. Сярод іх былі ўраджэнцы Краснадарскага краю, а 350 кубанцаў удастоены высокага звання Героя Савецкага Саюза, чацвёра — маршал авіяцыі Я. Савіцкі, генерал У. Аляксееў, У. Калінін і Ц. Хрукін — двойчы.

У 1963 годзе, калі адзначалася 20-годдзе вызвалення краю, Краснадарскае кніжнае выдавецтва выпусціла зборнік «Кубані слаўныя сыны», у якім было расказана пра 93 Герояў Савецкага Саюза, што нарадзіліся ў тутэйшых мясцінах альбо загінулі тут. Летась выйшла другая кніга пад аналагічнай назвай. Аўтары яе А. Касценкаў, К. Абойшычкаў, І. Саўчанка на гэты раз зняўмаць яшчэ з 70 Героямі Савецкага Саюза.

Некалькі кубанцаў былі удастоены гэтай звання ў баях за Беларусь. Сярод іх — А. Бяспятаў, які цяпер працуе начальнікам турысцкай базы Паўночна-Каўказскай ваеннай акругі. З нарыса «Вернасць мары» бачна, як у гады вайны А. Бяспятаў асабліва вызначыўся ў баях пры вызваленні Віцебска, калі камандаваў палком.

Герой нарыса «Гвардзейцы, ні кроку назад!» — былы ка-

мандзір стралковага палка І. Калеснікаў. Пры вызваленні Мазыра ён і яшчэ 22 воіны палка былі ўдастоены звання Героя Савецкага Саюза.

Памятаючы на Беларускай зямлі І. Лазарэнку, імя якога названа адна з вуліц Магілёва, гарадскі сквер, у якім устаноўлена стэла «Герой Савецкага Саюза генерал-маёр Іван Сідараў і Лазарэнка загінуў смерцю героя 25 чэрвеня 1944 года». Старонкі жыцця гэтага цудоўнага чалавека і воіна раскрываюцца ў нарысе «На Беларускай зямлі».

Беларускаму чытачу цікава пазнаёміцца і з біяграфіяй П. Вансечкага, які загінуў пры вызваленні горада Нікалаева. На жаль, звестак пра яго захавалася мала. Па нацыянальнасці беларус, на Чарнаморскім флоце служыў з 1939 года, быў кулямётчыкам 389 асобнага батальёна марской пяхоты, старшыня 2-й стацыі. Родзічаў і блізкіх аўтарам адшукаць не ўдалося. Магчыма, хто-небудзь з чытачоў нешта і паведаміць пра жыццё П. Вансечкага.

На тэрыторыі нашай рэспублікі здзейснілі свае подзвігі І. Маслоўскі («Бой ля вёскі Шчаткава»), П. Назарэнка («Гэта было пад Віцебскам»), Р. Чакмянёў («Дакладным стрэлам») і іншыя ўраджэнцы Кубані.

Г. ВЯРХОТКА.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

Далёкіх дзён цяпло

Вецер, як калыску,
Вецеце разлюляў.
Мне яшчэ не блізка
Да сяла — жылля.

Шумная мяцеліца
Круціць карагод,
Колкім снегам цэліцца,
Сыпле, нібы шрот.

Бачу я: за борам
Свеццяць ліхтары.
Адчуваю, скоро
Буду я ў двары.

Гурбы ля штыкетаў
Ажно да пляча.
— Дзе ты, дружа, дзе ты? —
Хочацца крычаць.

Стукаўся у дзверы.
— Хто ідзе да нас?
Не дае ён веры —
Бездарожны час.

Паціскаем рукі,
Абтрасаю снег,
А ля печы ўнукі
Кланяюцца мне.

— Дружа, ты багаты!
Столькі арлянт!
Бачу, ёсць блізныты,
Сталі ў першы рад.

За акном пагода
Развязала мех,
Скована ўсё лёдам,
Сыпле, круціць снег.

Цягнецца размова
Паміж нас, сяброў,
Успамінаў слова
Нам хвалюе кроў:

— Мне няма цярпення,
Даў асколак боль,
Нібы нехта жменяй
Сыпле ў рану соль.

Дагараюць дровы.
Знікла прэч зіма.
І канца размове
Паміж нас няма.

Ішоў з вайны салдат

Дзе вербы нізка хіляцца,
Сцяжынкай ля прысад
Ішоў баец на мыліцах,
Ішоў з вайны салдат.

Было на сэрцы радасна,
Бо яблыні цвілі,
І думкі, нібы ў ясных снах,
У родны дом вялі.

На горцы па-над рэчкаю
Палын ды лебяды,
За бэзам і парэчкамі
Стаіць стары буден.

Сустрэлі ў гэтым будане
І жонка, і сыны.
Вайне канец канец вайне!
Прышоў салдат з вайны!

Сыны нібы быліначкі
Прыселі навакол,
А хлеба ні скарыначкі,
Пустуе бедны стол.

Здалося, яркае святло
Бліснула ў цёмны склеп,
Бо выняў, палажыў на стол
Салдат жытнёвы хлеб.

Дзе вербы нізка хіляцца,
Сцяжынкай ля прысад
Прышоў салдат на мыліцах,
Прышоў з вайны салдат.

**Вайною дуб
скалечаны**

На водшыбе шашы
Вайною дуб скалечаны.
Снарад яго скрышыў,
Вяршыня цалкам ссечана.

І хоць яму гадоў,
Напэўна, больш паўтысячы,
Яго я прыгадаў,
Бо дні яго не злічаны.

На голлях жалуды,
Аж сонейка любуецца,
З галін, на ўсе лады,
Крык звонкіх соек чуецца.

На водшыбе шашы,
Нібыта дружна раяцца,
Дубочкі-малышы
У вясёлы круг збіраюцца.

Сям'я магутных дрэў
З гадамі ўверх узнімецца,
Птушыны мілы спеў
Ніколі тут не спыніцца.

**Шукаеш дзён былых
сцяжыну**

Калі зазвоняць ранкам капяжы,
Зіма ў паўночную адправіцца дарогу,
Жаўрук стралою вылятае з-пад
мяжы,

Вясне чаканай звоніць пера-
могу.

І на праталіне, паміж густых
кустоў,
На сонца прыглядаюцца блакіт-
ныя пралескі,
А птушкі сотняй мілых галасоў
Вітаюць ціхіх лясы і пералескі.

Усё наўкола робіцца мацней і
маладзей,
Шукаеш пройдзеную, дзён
былых сцяжыну,
І песня вырываецца з тваіх
грудзей,
З куточка невялічкага ўжо
бачыш ўсю айчыну.

Вясна, ты дарагой бываеш і
кароткай!
Даўно крануўся лёд: вада зра-
білася глыбокай.
Мяне чакаюць вёслы і старая
лодка,
І пляць мне хочацца за неба-
схіл, далёка.

Зялёная пяціканцовая зорка на белым фоне—гэта сімвал штучнай мовы эсперанта. Стваральнік мовы Людвіг Заменгоф спадзяваўся, што гэта дапаможная мова стане сродкам сувязі людзей усёй зямлі. Сярод эсперантыстаў існуе некалькі арганізацый. Адна з іх—МЭМ—«Эсперантысты ў барацьбе за мір» («Мондпаца эсперантыста мовадо»).

Сёлета ўвесну ў горадзгероі Валгаградзе (упершыню ў СССР) праходзіла чарговая сустрэча эсперантыстаў—удзельнікаў МЭМ у памяшканні Маладзёжнага цэнтру «Юнацтва» сустрэліся прад-

стаўнікі 54 гарадоў СССР і госці з 15 замежных краін. Беларускіх эсперантыстаў прадстаўлялі старшыня э-клуба Палаца культуры прафсаюзаў Валянцін Баціеўскі, фотакарэспандэнт Валерый Машоўка, артыст народнага опернага тэатра Палаца культуры прафсаюзаў Аляксандр Радчанка, актывісты з Віцебска Надзея Манцэвіч і Фелікс Школьнік.

Для гэтай міжнароднай сустрэчы мы з А. Радчанкам падрыхтавалі творы беларускіх кампазітараў, з якімі выступілі на трох канцэртах у Валгаградзе. Спявак з Беларусі прывабіў слухачоў прыгожым голасам, выразнасцю выканання, дакладнасцю дыкцыі, што вельмі важна для мовы эсперанта.

Беларускія эсперантысты ў Валгаградзе.

**ЭСПЕРАНТА—
МОВА МІРУ**

Музычным прывітаннем ад нашай рэспублікі прагучала песня Ю. Семьянікі (тэкст М. Браўна, пераклад А. Паўлюкаўца) «Беларусь—мая песня». Усхвалявала слухачоў песня Э. Зарыцкага (тэкст Д. Міхлеева, пераклад А. Паўлюкаўца) «Набат цішыні». Быў выкананы таксама раманс П. Чайкоўскага на вершы А. Талстога «Благословляю вас, леса» ў перакладзе Д. Гурэвіч і Л. Сільновай.

Паспяхова выступілі ў канцэртах калектывы з іншых рэспублік: тэатр лялек з Томска, фальклорны ансамбль «Онда» («Хваля») з Львова, ансамблі палітычнай песні з Іванава і Валгаграда, Ленінградскі ансамбль старадаўняй музыкі «Этерна музыка» («Вечная музыка»). Піяністка і спявач-

ка Г. Станешнікава (Масква) выканала старадаўнія рамансы, Алег Піёр (Ноўгарад)—песні савецкіх кампазітараў і арью Лепарэла з оперы В. Моцарта «Дон Жуан», скрыпачка А. Капіцяньска (Львоў)—свае песні... Доўга апладыравалі глядачы гасцям з Валгары—ансамблем «Орбіта». У суправаджэнні акардэона мужчынскі квартэт з Сафіі прадставіў вялікую праграму балгарскіх песень.

Развітальны вечар быў святам дружбы. Музыканты пазнаёміліся і пасябравалі ў Валгаградзе дзякуючы мове эсперанта.

А. ШПАКОУСКАЯ,
канцэртмайстар
Беларускай дзяржаўнай
кансерваторыі.

Фота В. МАЦЮШКОВА.

Часопісы ў маі

«ПОЛЫМЯ»

З вершамі выступаюць С. Панізнік, В. Вітка, П. Прыходзька, М. Янчанка, Н. Тулушава, В. Шніп. Творы В. Незвала пераклаў Х. Жычка.

Змешчаны заканчэнне аповесці В. Быкава «Наргер» і аповесць В. Хомчанкі «Вярнуцца жывымі». У раздзеле «Публіцыстыка» — артыкулы А. Ануліна «Дыялектыка абнаўлення» і У. Семянюка «Пад маскай «свабоднай эміграцыі».

З нарысам «Такая служба» выступае М. Харытонаў. «Прагрэс пачынаецца са спецыяліста» — гутарка У. Наркевіча з рэктарам Беларускага політэхнічнага інстытута, дэлегатам XXVII з'езда КПСС В. Чачыным.

Пра пяцітомны Тлумачальны слоўнік беларускай мовы разважае П. Садоўскі—«Час одуму». «Яшчэ раз пра эпістальны А. Я. Багдановіча» — роздум Н. Ватацы.

Г. Шупенька аналізуе творчасць маладых пісьмнікаў («Сталення цяжкая пара»), Л. Ламека гаворыць слова пра Б. Сачанку ў сувязі з 50-годдзем творцы («Штрыхом, дэталю, лёсам»).

Кнігі рэцэнзуюць М. Тычына, М. Ароўка, Т. Чабан, А. Пятрунінаў.

«МАЛАДОСЦЬ»

Змешчаны пачатак рамана В. Гігевіча «Мелодыі забытых песень», апавяданні Б. Сачанкі, урывак з аповесці В. Трыхманенкі «Вядучы».

Друкуюцца вершы М. Нусян-

кова, А. Бабаеда, Т. Дзмітрэвай, Н. Гігевіча, А. Пісьмянікова, С. Панізніка.

«Урокі Купрэвіча» — заканчэнне дакументальнай аповесці У. Ліпскага.

Пра жыццё сучаснай моладзі разважае Р. Брыгава — «Мае і твае абавязкі».

Нарыс У. Дзюбы «Што ў людзі вывел мяне...» знаёміць з жыццём рабочых «Гомсельмаша».

«Развагі мудраца» — выступленне В. Віткі (да 75-годдзя пісьмніка). Слова пра Б. Сачанку ў сувязі з 50-годдзем творцы гаворыць З. Прыгодзіч — «Дарога да людзей».

«БЕЛАРУСЬ»

«Апошні бой, ён цяжкі самы» — у завяршальныя дні Вялікай Айчыннай вайны вяртае чытача У. Паўлаў.

Паэзія прадстаўлена вершамі М. Калачынскага, П. Прыходзькі, С. Гаўрусёва, Н. Шкіляравай.

Друкуюцца апавяданне «Споведзь» П. Рунца і кароткія апавяданні А. Карпюка.

У нумары — артыкулы Т. Мушынскай «Тэатр Валянціна Елізар'ева», успаміны В. Гурскага «Самалёт...у рэчавых мяшках», нарыс П. Бурака «Школа, у якой пачынаюць з нуля», рэпартаж М. Пратасевіча «У сэрцы і памяці людзей», рэцэнзіі В. Жука «Нічога, апроч праўды» і Е. Бондаравой «Хатыні заклікаюць».

«Стоп-кадр з аўтографам» — новая рубрыка часопіса. Першая сустрэча — з народным пісьмемнікам Беларусі В. Быкавым.

«Кветка на далоні Расіі» — працяг падарожнага нарыса па Савецкай Татарыі М. Зьніковіча.

Пра творчасць В. Віткі, Н. Тарас і Б. Сачанкі ў сувязі з юбілеймі творцаў разважаюць А. Васілевіч, Г. Барысава і М. Мятліцкі.

«НЕМАН»

Паэзія прадстаўлена нізкай вершаў В. Віткі «Вясна-красна» (пер. Н. Кісліна) і урыўкам з паэмы Г. Бубнава «Вешчы камень».

«Як быццам аб розным» — эсэ, успаміны Я. Брыля (аўтарызаваны пераклад В. Тараса і І. Сяргеевай). Прапануюцца урыўкі з гістарычнага рамана Э. Снобелева «Сведна».

У раздзеле «Публіцыстыка і нарысы» выступаюць галоўны інжынер вытворчага аб'яднання Мінскага трактарнага заводу імя У. І. Леніна, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР І. Дземчанка — «Перабудова» і А. Слабодскі «Кафедра — аўдыторыя — завод».

«ФРГ: лабірынты рэваншызму» — артыкул Р. Калчанова. Фільмы вайнаў тэматычна аналізуе Е. Бондарова — «Нам мы — былі».

Слова пра творчасць Б. Сачанкі ў сувязі з 50-годдзем пісьмніка гаворыць Г. Далідовіч — «Наперадзе — новы парог».

Аб маральных аспектах сучаснай беларускай прозы разважае ў артыкуле «Сёння, пасля вайны...» А. Станюта.

А. Марціновіч рэцэнзуе зборнікі «Крывёнае сэрца» і «Вяртанне», А. Хацкевіч — кнігу М. Сташкевіча «Прыгавор рэвалюцыі. Крах антысавецкага руху ў Беларусі, 1917—1925».

Завяршае нумар «Хроніка Немана».

ВЫЗНАЧАНЫ ЗАДАЧЫ

Абласны семінар бібліятэчных работнікаў на тэму «Задачы і змест работы бібліятэч па рэалізацыі рашэнняў XXVII з'езда КПСС і XXX з'езда Кампартыі Беларусі» адбыўся ў Брэсце. Яго ўдзельнікі праслухалі лекцыі і кансультацыі: «Формы і метады работы масавых бібліятэк па прапагандзе рашэнняў XXVII з'езда КПСС», «Бібліятэкі і навукова-тэхнічны прагрэс», «Роля масавых бі-

ліятэк у задавальненні інфармацыйных патрэбнасцей работнікаў савецкага апарата ў святле патрабаванняў XXVII з'езда партыі». «Прапаганда рашэнняў XXVII з'езда КПСС сярод дзяцей і падлеткаў».

Прапагандысты кнігі разгледзілі пытанні перспектывага планавання і перабудовы работы масавых бібліятэк на бягучы год і на дванацатую пяцігодку, намецілі новыя формы

прапаганды грамадска-палітычнай, навукова-тэхнічнай, сельскагаспадарчай і мастацкай літаратуры, якія трэба будзе ўкараніць у дзейнасць гарадскіх, раённых і сельскіх бібліятэк.

Пытанні ўдзелу дзяржаўных бібліятэк у выкананні рашэнняў XXVII з'езда партыі разгледжаны таксама на семінары ў Гродне і Магілёве.

М. РОЗУМ.

„НАМ ЗАСТАЛАСЯ СПАДЧЫНА“

...Я задала кіраўніку «Спадчыны» заслужанаму дзеячу культуры БССР Восіпу Фамічу Сушко пытанне: адкуль у народнай песні столькі сілы і характава, чаму сэрцы, як кветкі раніцай, раскрываюцца ад яе мяккага доўткы, у чым вечнасць песні продкаў?

Восіп Фаміч адказвае проста і сціпла. Але колькі праўды і глыбіні ў яго словах! Сапраўды, песня — гэта нашы карані, наша павязь з былымі пакаленнямі. А чалавек жа, як дрэва, загіне без караня, згасне. Ад эўчанасці з зямлёй наша моц, ад зямлі, ад высоў — нашы песні. Не ўсім дадзена гэта зразумець, асэнсаваць, але душа кожнага з нас ляціць на голас матчынай песні. Менавіта духоўная патрэбнасць далучэння да вечнага народнага мастацтва стала штуршком да стварэння 25 гадоў назад ансамбля «Спадчына». Людзям хацела ся выказаць у песні нешта сваё, запаветнае, і яны ішлі спяваць, як ідуць да крыніцы наталіць смагу.

Тады, у 1960-ым, спачатку была створана танцавальная група з 30 чалавек, і балетмайстар Анатоль Міхайлавіч Кудраўцаў пачаў патхніцца развучваць «Бульбу», «Лявоніху», «Камарынскую», а хор пакуль быў марай. В. Сушко гартаў фальклорныя зборнікі, запісаў пагутыя ў вёсках песні і апрацоўваў іх.

І вось шчодры на апладыменты 1961-ы. Шчыпліва гучыць «Зорка Венера»... Так пачаў складацца свой, адметны па тэматыцы, рэпертуар. Былі хваляванні, няўдачы (творчая сцэжка пакручачая заўжды), былі выступленні ў розных кутках Беларусі. Але, што самае важнае для спевакоў, — было разуменне іх працы. Народ прыняў апрацаваныя песні прыхільна, як свае, родныя. А гэта азначала, што «Спадчына» знайшла шлях да сэрцаў.

Парадаксальна, але па прызнанні В. Сушко, напачатку працаваць было лягчэй. Песня, першародна-чыстая, была ў большасці выпадкаў нікім з прафесійных кампазітараў не чапаная. З цягам часу апрацоўка народных твораў стала моднай, і, здаралася, скарбонку мастацтва ад-

крывалі недалікатна. Узнікла небяспека страціць давер слухача. І зноў аберагала «сушкоўцаў» (як любіўна называюць маладзечанцы ансамбль) тонкае адчуванне душы народа: калектыў выконваў толькі тое, што дасканала вывучана, перажыта. Ад прычыну не парушаць арыгінал, а толькі падкрэсліваць апрацоўкай самае яркае, прыгожае «Спадчына» не адступала ніколі. Пэўна, таму праз два гады пасля заснавання ансамбль ужо атрымаў пачэснае права насіць званне «народны».

Кожны канцэрт ансамбля «Спадчына» паўвяджае, што гэты калектыў сапраўды народны, у самым высокім сэнсе слова. Не, яго рэпертуар не абмежаваны толькі фальклорнымі творами: спявае хор і рускія песні, не цураецца сучасных. Але што б ні выконвала «Спадчына», усё ўспрымаецца як народнае, таму што гучыць спявадальна-шчыра. У гэтага калектыву выпадковых песень няма. У песні яркава адбіваюцца адносіны выканаўцаў да свету, да людзей, да спадчыны.

Яны вельмі розныя, удзельнікі ансамбля, розныя ўзростам, прафесіямі, розны ў іх лёс. Аб'яднала іх мастацтва — вялікая стваральная сіла. Сплываюць гады, прыходзяць на змену старэйшым артыстам хлопцы і дзяўчаты з юначым запалам і энергіяй, а шлях для ўсіх застаецца

адзін — пошукі сябе ў песні, у танцы.

У «Спадчыны», як і павінна быць у таленавітых майстроў, шмат творчых набыткаў, цікавых сустрэч. Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, неаднаразовы лаўрэат усеаюзных і міжнародных фестываляў народнай творчасці народны ансамбль песні і танца горада Маладзечна служыць высокай справе прапаганды беларускага музычнага мастацтва. І дзе б ні слухалі маладзечанскіх артыстаў, у Зорным гарадку ці на ВДНГ, у Крамлёўскім Палацы з'ездаў ці на берагах Балтыкі, аб'яжаква не было. Мабыць, найчасцей непарўнай духоўнай злучнасцю са слухачом і запамінаюцца канцэрты. Не поспехам, як гэта прынята называць, а менавіта пачуццёвай гармоніяй, што нараджае песня. Вось такая аднасць душ паклікала, пэўна, двойчы Героя Саюза Саюза лётчыка-касманauta П. Клімука запрасіць «Спадчыну» ў Зорны гарадок другі раз. І тое выступленне было сапраўдным святам беларускай народнай творчасці, святам, бліжкім і зразумелым кожнаму.

Жыццядзейная крыніца народнага мастацтва выпесціла цудоўны, моцны сваёй справай калектыў. І калі кожны на зямлі павінен знайсці сваё шчасце, то ўдзельнікі народнага ансамбля песні і танца

купальскія, жніўныя песні. Ансамбль зноў яркава сцвердзіў, што назва яго далёка не сімвалічная, назва — яго сутнасць. «Спадчына» ці не першай у рэспубліцы прадставіла на суд масавага слухача абрадавыя цыклы — «Заручыны», «Ой, рана на Івана», «Кірмашовыя замалёўкі». Танцы, песні, жарты — усё гэта з таямніц душы народа, з залатога фонду чалавечай памяці. Празрысты сум купальскай начы, шчаслівая туга заручын, гаманлівая вяселосць кірмашоў...

Я ўглядаюся ў прасветлены твар бабулі, сваёй суседкі ў зале. Яснее пагляд, ажывае, усміхаецца кожная маршчынка. Спрацаваныя, з тугімі вузельчыкамі вен рукі разгублена камечак ражок святочна-белай хусткі. Вусны, абпаленыя подыхам вайны, вусны мала чалаванія, часцей сціснутыя ад болю і нямога плачу, усміхаюцца шчасліва і ўдзячна. Замілаванне, вяртанне ў маладосць, непадудная тлумачэнню растваранасць у гуках — гэта толькі адценні тых пачуццяў, што авалодваюць душой, калі слухаш і глядзіш вакальна-харэаграфічныя кампазіцыі «Спадчыны», па-сапраўднаму шчырыя, традыцыйныя для беларусаў.

«Наш палітычны прапагандыст, — так гаворыць пра «Спадчыну» сакратар Маладзечанскага гаркома партыі Н. Елісеева. — А прапаганда праз сэрцы не меней дзейная, чым праз розум. Ансамблю ўдаецца кранаць сэрцы глядачоў».

Дваццаць пяць — гэта маладосць і сталасць, гэта час прыдзірлівага аналізу зробленага і ўзлёт мары. Для народнага ансамбля песні і танца «Спадчына» гэта ўзыходжанне на новыя вяршыні мастацтва. Званне лаўрэата Усеаюзазнага агляду самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечанага 40-годдзю вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, — самы ганаровы падарунак да юбілею. Залатымі медалямі агляду ўзнагароджаны ўсе ўдзельнікі ансамбля. А гэта абавязвае аддаць служыць мастацтву, спяваць, як спявалі продкі, як дыхае зямля...

Антаніна ХАТЭНКА.

СВЯТА ТЭРПСІХОРЫ

На працягу трох дзён у Палацы культуры і тэхнікі Мінскага аўтазавода ўладарыла чароўная муза Тэртсіхора. Яе абраннікам была аддадзена сцена Палаца, а прыхільнікам — зала.

Тут, у рамках II Усеаюзазнага фестывалю народнай творчасці, праходзіў VIII агляд-конкурс народных харэаграфічных калектываў горада-героя Мінска і Мінскай вобласці.

Кожны з 19 калектываў-удзельнікаў прадставіў насычаную конкурсную праграму — па сутнасці, самастойныя канцэрты.

Мастацтва танца праявілася ва ўсёй яго разнастайнасці — танцы класічныя, бальныя і эстрадныя, танцы народаў СССР і краін свету, розныя харэаграфічныя кампазіцыі.

Лаўрэатамі конкурсу былі прызнаны ансамбль танца «Вясёлка» Палаца культуры Беларуска-Харэаграфічны ансамбль «Чараўніцы» Дома культуры работнікаў гандлю і ансамбль танца «Круціца» Круціцкага ЦДН Мінскага раёна.

Конкурс стаў сапраўдным святам і для яго ўдзельнікаў, і для шматлікіх глядачоў.

Ю. БУЯНІН.

Салістка народнага эстрадна-харэаграфічнага ансамбля «Чараўніцы» Наталля Карчэўская.

Народная студыя класічнага танца Палаца культуры Беларуска-Харэаграфічнага завода.

Народны ансамбль танца «Экспрэс» Палаца культуры і спорту чыгуначнікаў імя Ільіча.

Народны ансамбль танца «Мара» Палаца культуры Мінскага трактарнага завода. Фота С. КАЛТОВІЧА.

3 ГІСТОРЫ РУМЯНЦАЎСКОЙ БІБЛІЯТЭКІ

На правым стромкім беразе Сожа ў Гомелі пасярод цудоўнага парку стаіць велічны будынак. Закладзены ў XVIII стагоддзі палац графа, генерал-фельдмаршала Пятра Аляксандравіча Румянцава-Задунайскага і сёння застаецца адной з архітэктурных дамінантаў горада. Палац мяняў гаспадароў, дабудоваўся, рэканструяваўся, разбураўся і аднаўляўся. Сёння стаіць пытанне аб комплекснай рэстаўрацыі палацава-паркавага ансамбля. У сувязі з гэтым вярта прыгадаць некаторыя старонкі з гісторыі выдатнага помніка.

Палац вядомы далёка за межамі Беларусі не толькі дзякуючы сваім архітэктурным вартасцям. Тут нарадзілася галоўная бібліятэка нашай краіны. Наступным гаспадаром палаца пасля смерці Пятра Румянцава быў яго сын Мікалай, вядомы дзяржаўны дзеяч і дыпламат. Яго імя назаводзілі ўвайшло ў гісторыю рускай культуры. М. П. Румянцаў быў заўзятым калекцыянерам. Ён сабраў і размясціў у сваім гомельскім палацы каштоўныя этнаграфічныя і нумізматычныя калекцыі, творы вядомых мастакоў і скульптараў. Асобнае, ганаровае месца займалі рускія летапісы, а таксама іх копіі. Да таго ж у бібліятэцы былі творы французскіх пісьменнікаў, пэзаў, філосафаў і кнігі, выдадзеныя ў Расіі. Увогуле ў зборы было 28,5 тысячы тамоў. У 1802 годзе калекцыя была перавезена ў Пецярбург, у новы дом М. П. Румянцава. У Пецярбурзе Мікалай Пятровіч памёр 24 гады і перад смерцю завяшчаў свой збор «обществу на благо просвещения». Такім чынам калекцыя стала народным здабыткам. Клімат Пецярбурга не спрыяў яе захаванні. У 1861 годзе калекцыю перавезлі ў Маскву, дзе адкрыўся славыты «Румянцаўскі музей», але рост яго аддзелаў, асабліва бібліятэкі, прывёў да перапаўнення фондаў. Музей быў расфарміраваны, а бібліятэка і аддзел рукапісаў паклалі пачатак вядомай на ўвесь свет Дзяржаўнай бібліятэцы СССР імя У. І. Леніна.

Цікава, што сам Мікалай Пятровіч Румянцаў па ягоным жаданні быў пахаваны ў Гомелі, недалёка ад цэнтральнага ўваходу ў Петрапаўлаўскі сабор (зараз у памяшканні сабора планетарый). Яго брат Сяргей Пятровіч устанавіў на магіле помнік. За прастай агароджай на пастаменце з чорнага мармуру бронзавы паясны бюст і скульптура грэчаскай багіні міру Зірэны. Правай рукою багіня абараняецца на калону, дзе высечаны назвы мірных дагавораў, заключаных Румянцавым. Гэта копія мармуровай скульптуры слаўтага Канова, выкананая В. Дэмут-Маліноўскім. Мабыць, ён з'яўляецца і аўтарам бюста.

Магіла, на жаль, не захавалася, а бюст і скульптура (яна патрабуе рэстаўрацыі) знаходзіцца ў экспазіцыі Гомельскага абласнога краязнаўчага музея.

Імя Мікалая Пятровіча Румянцава, выдатнага дыпламата, дзяржаўнага і культурнага дзеяча, заснавальніка слаўтаў бібліятэкі, варты ўдзячнай памяці нашчадкаў. Пажадана, каб гэта не прайшло міма ўвагі тых, каму даядзецца рабіць рэстаўрацыю і прыстасаванне пад сучасныя патрэбы палацава-паркавага комплексу.

Уладзімір ЛАРЫЕНАУ.

ЗБОР ТВОРАЎ АЛЕСЯ БАЧЫЛЫ

Творы вядомага беларускага паэта, заслужанага дзеяча культуры БССР Алеся Бачылы карыстаюцца папулярнасцю ў чытачоў. Цяпер ёсць мажлівасць больш поўна пазнаёміцца з творчай спадчынай аўтара — выдавецтва «Мастацкая літаратура» ў 1986—1987 гадах выпусілае Збор твораў А. Бачылы ў трох тамах.

Змест першага тома складуць вершы, а таксама пэзмы «Міхась Дубрава», «Шчасце», «Аксана», лібрэта оперы «Яснае світанне», нарыс «Дарогамі Максіма Багдановіча».

У другі том увайдзюць вершы, пэзмы «Вернасць», «Загорская вясень», «Хмары над бухтай», лібрэта оперы «Зорка Венера» і лібрэта аперэты «Паўлінка».

Творы для дзяцей, пэзмы «Калочыя рука», «Паэма вяртанню», даследаванне «Опера пачынаецца з лібрэта» будучы змешчаны ў трэцім томе.

Гэта першае падпісанае выданне Збору твораў А. Бачылы. У 1978 годзе выходзіў двухтомнік. Р. ТОПАР.

ІШЛА ВАЙНА НАРОДНАЯ

ЯК ХУТКА ляціць час. Вось, здаецца, толькі ўчора наша краіна, усё чалавецтва адзначыла саракагоддзе Вялікай Перамогі, а вось надыйшла ўжо сорок першая гадавіна гэтай слаўнай даты. І яшчэ раз узраўніваешся ў тым, што памяць аб пераможным маі 1945 года непадуладна часу.

У гады ваеннага ліхалецця і самых цяжкіх выпрабаванняў не кожны з нас, франтавікоў, спадзяваўся выжыць на вайне. Але кожны верыў у перамогу, у тое, што вораг будзе канчаткова разбіты і над намі ўздыдзе сонца перамогі, сонца міру.

Такія думкі выклікаў у мяне адзін з вершаў майго незабытнага сябра, воіна-фронтавіка і цудоўнага нашага паэта Аляксея Пысіна:

Байцам не сняцца пантэоны,
У іх з маленства клопат быў,
Каб рунно дыхаў дол зялёны,
Каб град калоссе не пабуй.

Вось так, ідучы ў бой, кожны раз мы думалі аб тым, каб працягвалася жыццё, каб на зямлі зноў быў мір і спакой.

На пачатку вайны я быў курсантам, заканчваў Сталінградскае ваянна-палітычнае вучылішча. Калі фашысты занялі Мінск, у якім я да прызыву ў армію быў студэнтам Камуністычнага інстытута журналістыкі, мне не хацелася сядзець у аўдыторыях. Я адрозу ж пасля горкай весткі падаў рапорт на імя начальніка вучылішча палкоўніка Закамскага, каб мяне накіравалі на фронт. Палкоўнік выклікаў мяне і сказаў: «Я разумею вашы пачуцці. Мы можам адпусціць вас на фронт сёння ж. Але не думайце, што ўсе мы тут доўга будзем заседжвацца. Самі ведаеце — праграма вучобы ў нас ідзе па ваенным часе. Тое, што трэба было вывучаць два гады, мы праходзім за паўгода. Сёння вы курсант, а праз тыдзень-два атрымаеце званне палітрука Савецкай Арміі. Краіна не так проста аддае срэды на ваша адукацыю...»

Начальнік вучылішча пераканаў мяне. Праз некалькі тыдняў разам з многімі баявымі

сябрамі я ўжо быў на Бранскім фронце. Мяне прызначылі палітруком роты асобай 134-й курсанцкай брыгады, затым 74-й стралковай дывізіі.

Рота сувязістаў, якой камандаваў лейтэнант Карніенка — нядаўні выпускнік Навачаркаскага політэхнічнага інстытута, і ў якой я служыў, забяспечвала радыёсувязню брыгадных разведчыкаў, якія часта хадзілі ў тыл ворага, выконва-

лі адказныя баявыя аперацыі. У адной з такіх аперацый, якую мне даручана было рыхтаваць, падбіраць самых лепшых салдат і сяржантаў, нас напаккала вялікая няўдача. Перайшоўшы лінію фронту, частка маіх байцоў (помню прозвішчы — Анішчанка, Краснашлыкаў, Зарочанцаў і іншыя) ноччу натрапілі на варожы дзот і заблыталіся ў «павушыне» з дроту, зробленай немцамі перад самым умацаваннем. Першым з нашых воінаў, хто падпоўз да гэтага дзота, быў камсорг маёй роты старшы сяржант Віктар Давыдаў. Смелы, адважны воін, ён яшчэ ў першыя месяцы вайны біў немцаў пад Нарафамінскам. Гэты раз, калі ён застаўся адзін, немцы хацелі яго ўзяць у палон. У яго заставалася адна граната і, падпусціўшы ворагаў блізка, ён узарваў сябе і іх...

Пра яго подзвіг я напісаў у «Комсомольскую правду». Газета змясціла партрэт адважнага воіна, а пад ім мой невялічкі артыкул і верш, прысвечаны памяці героя. Пад матэрыялам стаяла маё прозвішча — палітрук роты Пётр-Прыходзька і

нумар палыявой пошты нашай часці. Можнае сабе ўявіць маю радасць.

Далей пасыпаліся пісьмы з многіх куткоў Савецкага Саюза — з Приволжа, з Урала, Сібіры, Далёкага Усходу на нашу палыявую пошту, у адрас камандзіра, камісара брыгады і на маё імя асабіста. Пісалі нам з глыбокага тылу маці, жанчыны, удовы і дзяўчаты, якія працавалі на заводах, рабілі ўсё

адным з першых туды разам з сапёрамі, я апынуўся сярод воінаў стралковага батальёна, у якім не раз бываў перад гэтым. Салдаты адрозу ж, ступіўшы з пераправы на зямлю, заляглі і пачалі адбіваць контратаку немцаў. У некаторых мясцінах, ля вёскі Дзеражачы, напрыклад, правы бераг вельмі круты. І ўзабрацца на яго не так проста. Мне трэба напісаць сёння ж у нумар дывізіёнкі пра тых,

ДА САМАЎ ЭЛЪБЪ

для фронту. Гэтыя лісты раздаваліся ўсім воінам брыгады. А некалькі з іх я накіраваў у Архангельск — маці Віктара Веры Аляксандраўне Давыдавай, яго нявесце, дзяўчыне-аднакурсніцы па Архангельскім тэхнікуме сувязі Ані Раскумандрыйнай. У нас завязалася шчырая, сардэчная перапіска, якая доўжылася да самага канца вайны. Па хадайніцтве камандавання нашай брыгады ў тым тэхнікуме, дзе вучыўся Віктар Давыдаў перад вайной, была ўстаноўлена мемарыяльная дошка і аднаму з класаў нададзена яго імя...

Перад пачаткам баёў на Курскай дузе летам 1943 года наша брыгада была папоўнена і перафарміравана ў дывізію. А мяне перавялі служыць у суседнюю 81-ю стралковую дывізію, якая знаходзілася побач. Тут я быў у хуткім часе прызначаны адказным сакратаром рэдакцыі дывізіённай газеты «Призыв Родины». Так я ў другой палове вайны стаў вайсковым журналістам і меў ужо званне капітана.

Заняўшы правы бераг Дняпра, мы стаялі на ім, як гаворыцца, сцяной. Пераправіўшыся

хто першым ступіў на беларускую зямлю. Я вельмі шчаслівы, што і я аказаўся сярод іх.

Немцы адкрылі па нас ураганны агонь з мінамётаў і кулямётаў. Пры святле ракеты я заўважыў, што ў агопчыку побач са мною за кулямётам ляжыць камандзір батальёна капітан Мяншун. Адзін, без другога нумара. Я хутка перапоўз да яго і пачаў дапамагаць яму, падаваць кулямётную стужку.

Амаль усю ноч мы адбівалі адну контратаку немцаў за другой. Потым падаспелі іншыя падраздзяленні. А я на самым золку пераправіўся зноў праз Дняпр, вярнуўся ў рэдакцыю і тэрмінова напісаў артыкул пра байцоў з батальёна Мяншуна, якія гэтай ноччу на 30 верасня 1943 года першымі ступілі на беларускую зямлю.

Пазней Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР за адну гэтую ноч у дывізіі атрымаў званне Героя Савецкага Саюза больш як 20 чалавек. Між іх і камбат Мяншун. Я быў узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені. Гэта адна з першых маіх баявых узнагарод.

Пасля фарсіравання Дняпра

У цэнтры Полацка вы можаце зрадку сустрэць сівога чалавеча, вочы якога закрываюць цёмныя акуляры. Гэта быць дырэктар 8-й сярэдняй школы горада, служаны наступнін БССР Сцяпан Антонавіч Клокаў. Палачане ведаюць яго не толькі як настаўніка, але як краязнаўца, які аддаў шмат сіл і часу вывучэнню старажытнай гісторыі Полацка.

На яго долю выпаў нялёгкі лёс, жыццё неаднойчы жорстка выпрабавала яго, і ёсць падставы лічыць, што нарадзіўся ён двойчы. Першы раз у лютым 1909 года на поўнач ад Полацка ў вёсцы Янкавічы, другі — у ліпені 1941 года на поўдзень ад Полацка ў Заснарках. Аб гэтым другім нараджэнні ўспамінаць яму цяжка.

— Як толькі да Ветрына, дзе ён з 1939 года пасля заканчэння Віцебскага педінстытута працаваў дырэктарам сярэдняй школы, дайшла вестка аб пачатку вайны, райком КБ(б)Б стварыў з партыйнага і савецкага актыву знішчальны атрад для барацьбы з гітлераўскімі шпіёнамі і дыверсантамі і для аховы найбольш важных народнагаспадарчых аб'ектаў.

— 4 ліпеня, — успамінае Сцяпан Антонавіч, — паступіла паведамленне аб тым, што дзесяці на ўсходзе нашага Ветрынскага раёна гітлераўцы высадзілі дэсант. Камандаванне атрада накіравала ў разведку некалькі груп. У адной з іх былі я і яшчэ чатыры таварышы (загадчыкі аддзелаў райвыканкома: Т. Ігнаценка, С. Гофман, Л. Снараход і шафёр

Т. Ракомса). Толькі мы наблізіліся да вёскі Заснаркі, у якой ніяк не спадзяваліся напактаць гітлераўцаў, як напароліся на фашысцкую засаду. Нас акружылі з усіх бакоў. Пад дуламі аўтаматаў мы вылезлі з машыны. Затым нас прывялі на невялікую плошчу каля касцёла і пачалі допыт. Па дарозе мы дамовіліся маўчаць. І колькі нас потым ні білі, — ніхто не смязаў ні слова. Пасля пабояў і здэнаў па загадзе афіцэра гітлераўскага салдаты вывелі нас за рэчку Ушачу, прывялі на ўскраіну лесу і паставілі ў рад уздоўж канавы. Стала зразумела: рыхтуюцца расстраляць...

Праз перакладчыка афіцэр зноў спытаў, куды і з якой мэтай яны ехалі. Усе сталі моўчкі. Афіцэр нешта ірыкнуў салдатам, і тыя, усмінуўшы зброю, адкрылі па групе агонь.

Адчуўшы моцны, пякучы удар у нагу, Сцяпан Клокаў зваліўся ў канаву разам з іншымі. Ляжаў нерухома і чуў, як нехта з забойцаў падшоў да краю канавы і яшчэ некалькі разоў стрэліў: напэўна, хтосьці падаваў прыкметы жыцця.

У гэты час аднекуль з боку лесу пачуліся стрэлы. Фашысты закрывалі, затупацелі — пэўна, кінуліся наўцёкі. Нярэмна балеа нага. Счакаўшы некаторы час, Клокаў вылаўз з канавы. Адпоўз да кустоў, парваў нашулю і, як умеў, перавязаў рану. Але праз павязку сачылася кроў. Прайшло яшчэ некалькі гадзін. Раптам Сцяпан пачуў: нехта ідзе. Толькі памкнуўся адпаўзіць у кусты, як знаёмы голас спытаў:

рам партызанскага атрада, у настрычкі 1942 года ён стаў членам партыі. Пасля злучэння з Чырвой Арміяй і вызвалення Расонскага раёна ад гітлераўскіх акупантаў яго зацвердзілі загадчыкам аддзела прапаганды і агітацыі райкома КП(б)Б. З 1949 года ён на такой жа пасадзе ў Ветрынскім раёне. А пасля, больш за дваццаць гадоў, працаваў дырэктарам сярэдняй школы ў Полацку.

Сцяпан Антонавіч — чалавек, улюбёны ў родны край, у яго мінулае і сучаснае. Многія гады ён аддаў вывучэнню і прапагандзе яго гераічнай гісторыі і культурнай спадчыны. Ён аказаў немалую дапамогу ў даследчай рабоце, якую вялі ў Полацку такія вядомыя вучоныя Ленінграда і Мінска, як М. Каргер, А. Мітрафанав і Г. Штыхаў. З дапамогай апошняга склаў спіс і ўзяў на ўлік усе археалагічныя помнікі Расонскага раёна. Ён падрыхтаваў, а затым многія гады паспяхова чытаў лекцыі аб помніках археалогіі роднага краю, аб старажытных помніках Полацка. Надрукаваў пра гэта некалькі артыкулаў.

Затым яго захапілі падзеі, якія мелі месца на Полаччыне ў часы Айчыннай вайны 1912 года і героі гэтых падзей. І ён траціць многія гады на здшунванне архіўных і іншых крыніц. Вынікам сталі цікавыя лекцыі аб партызанстве рускага народа ў Айчыннай вайне 1812 года і вялікая работа аб адным з герояў гэтай вайны Я. П. Кульнева, які ў часе бою загінуў на Полаччыне.

А потым пачаліся шматгадовы пошукі матэрыялу пра героя грамадзянскай вайны, нашага земляка У. М. Азіна. Былі знойдзены многія дакументы, запісаны ўспаміны першага настаўніка Уладзіміра Мартынавіча, яго баявыя папелінікі і землякі. Разам з настаўнікамі восьмой школы, дзе С. Клокаў працаваў тады дырэктарам, ён стварыў школьны музей У. М. Азіна. Цяпер сабраны ў той час матэрыялы складаюць аснову музея У. М. Азіна пры школе № 10 горада, якая носіць імя нашага слаўтага земляка.

Плённа, беснарныслова працуе ветэран Айчыннай вайны і працы, кавалер ордэна Чырвонай Зоркі і многіх медалёў, заслужаны настаўнік БССР, краязнавец С. Клокаў. Добры след застаецца пасля яго на зямлі.

М. МАНІС,
заслужаны настаўнік БССР.

Сцяпан Хусейнавіч АЛЕКСАНДРОВІЧ

1 мая 1986 года на 65-м годзе жыцця пасля цяжкай працяглай хваробы памёр вядомы беларускі пісьменнік, заслужаны работнік культуры БССР, член праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар Сцяпан Хусейнавіч Александровіч.

С. Х. Александровіч нарадзіўся 15 снежня 1921 года ў г. п. Капыль Мінскай вобласці ў сям'і рабочага. У 1939 годзе

паступіў на філалагічны факультэт БДУ імя У. І. Леніна, а затым быў прызваны ў Чырвоную Армію. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, ваяваў на Крымскім фронце. У канцы мая 1942 года, будучы цяжка параненым, трапіў у палон, з якога праз тры месяцы ўцёк. 3 мая 1943 года — сувязны партызанскага атрада імя Чапаева (Капыльскі раён).

Пасля вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў С. Х. Александровіч працаваў выкладчыкам беларускай мовы і літаратуры ў школах на Міншчыне і Гродзеншчыне, у Мінскім бібліятэчным тэхнікуме. У 1950 годзе завочна скончыў філалагічны факультэт БДУ імя У. І. Леніна. З 1958 года — старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР, з 1963г. — дацэнт, з 1974 г. — прафесар кафедры беларускай літаратуры БДУ імя У. І. Леніна.

Літаратурную працу С. Х. Александровіч пачаў у 1946 годзе. Яго п'яру належаць

кнігі нарысаў «Незабыўнымі сцэжкамi», «Па слядах пэтычнай легенды», «Тут зямля такая», «Вальнадумца з-пад Нясвіжа Аляксандр Незабытоўскі», зборнікі крытычных артыкулаў «Старонкі братняй дружбы», «Гісторыя і сучаснасць», «Кнігі і людзі», навуковая манаграфія «Пуцявіны роднага слова». Ён адзін з аўтараў «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры», складальнік некалькіх вучэбных дапаможнікаў і гісторыка-літаратурных зборнікаў. Прымаў актыўны ўдзел у падрыхтоўцы да выдання творчай спадчыны класікаў беларускай літаратуры.

Шмат гадоў С. Х. Александровіч аддаў даследаванню жыцця і творчасці народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. Гэтай тэме прысвечаны яго аповесці «Ад роднае зямлі...», «На шырокі прастор» і «Крыжавыя дарогі». Аб падзеях Вя-

лікай Айчыннай вайны ён расказаў у аповесці «Далёкія зарніцы».

С. Х. Александровіч быў руплівым даследчыкам гісторыі беларускай літаратуры, адкрыў многія забытыя яе старонкі, плённа працаваў як крытык, пастаянна клапаціўся пра выхаванне маладых педагогічных і журналісцкіх кадраў рэспублікі.

Баявыя і працоўныя заслугі С. Х. Александровіча перад Радзімай адзначаны ордэнамі Славы III ступені, Айчыннай вайны II ступені, іншымі ўзнагародамі.

Светлая памяць пра таленавітага літаратара і педагога, нястомнага вучонага-даследчыка, чалавека шчодрай і шчырай душы Сцяпана Хусейнавіча Александровіча назаўсёды застанецца ў сэрцах усіх, хто яго ведаў.

САЮЗ ПІСЬМЕНнікаў БССР
МІНІСТЭРСТВА ВІШэйшай і СЯРЭДНЯЙ
СПЕЦІАЛЬНАЙ АДКАЦІІ БССР.

НЯСТОМНЫ ДАСЛЕДЧЫК СЛОВА РОДНАГА

Не стала Сцяпана Александровіча... Бязлітасныя, балючыя да слёз словы: «Не стала!» І, можа, якраз пагэтану, што яны такія бялітасна балючыя, ледзь вымавіўшы іх, як часта мы, нібы за выратавальную саломіну ці за сучаснае сцяблінку, хапаемся за словы аб тым, што засталася: «Спадчына... Пройдзены шлях...»

Дык ужо не аб табе, дарогі Сцяпане, словы, — аб спадчыне тваёй, шляху тваім: спадчыне спраўды багатай, шляху як адным з вельмі нялёгкіх — шляху былога война, настаўніка, журналіста, літаратара, якога ўсе мы глыбока паважалі, прафесара...

Горны стражак на Каўказе, паранены ты быў у баях за Крым; паранены, трапіў у палон; уцёк з яго, каб стаць сувязным партызанскага атрада, падпольшчыкам. І ў літаратуры ты ўваходзіў не без бою, бо адмаўляючы дагматычныя схемы вуглярных сацыялагаў. Ды з настаўніка сельскай школы і педтэхнікума ты вырас у доктара філалагічных навук і зас-

лужанага работніка культуры БССР, з правінцыяльнага журналіста — у высокага класа беллетрыста, у празаіка, ваенную аповесць якога высока ацаніў Васіль Быкаў. А ўсё перш-наперш таму, што ты выйшаў з народа, са старажытнага беларускага мястэчка Капыля, радзімы аднаго з вядомых песняроў нашай дакастрычніцкай літаратуры — Цішка Гартнага, з тых мясцін Беларусі, што далі ёй Кузьму Чорнага. І ты стаў найперш даследчыкам жыццёвага і творчага шляху сваіх вялікіх землякоў-папярэднікаў — Цішка Гартнага і Кузьмы Чорнага, з іх пашыраючы кола сваіх інтарсаў на ўсю нашу беларускую літаратуру — пачатку XX стагоддзя, XIX стагоддзя, старабеларускую, на ўсю беларускую савецкую літаратуру. Быў Цішка Гартны папечнікам Янкі Купалы і Якуба Коласа, і ты ўзяў накірунак на фундаментальнае вывучэнне жыцця і творчасці нашых народных паэтаў, у выніку пакаўнаўшы нам сваю выдатную, асабліва першай часткай, тры-

логію пра жыццёвы шлях Якуба Коласа і свае шматлікія працы пра Янку Купалу — перакладчыка, пра яго сувязь з украінскай, польскай, літоўскай, латышскай літаратурамі. Быў Цішка Гартны актыўным супрацоўнікам «Нашай Нівы», і ты выйшаў на фундаментальнае вывучэнне першых беларускіх газет XX стагоддзя, на вывучэнне беларускай публіцыстыкі XIX — пачатку XX стагоддзя ўвогуле, — пры сцвярдзенні навуковага гістарызму ў разуменні не толькі газеты «Наша Ніва», але і спадчыны П. Багрыма, В. Дуціна-Марцінкевіча, К. Кацінскога, гоманцаў, Ф. Багушэвіча. Даследчыцае ж, крытычнае слова тваё ў асэнсаванні спадчыны было асабліва важным, бо часта яно было першым, палемічна — супраць вульгарных сацыялагаў — завостраным. Яно гучала 40 год, і, можна сказаць, правязначыла пафас крытычнай думкі і самі даследчыцкія дарогі тых, што ўваходзілі ў нашу крытыку і літаратуразнаўства ў канцы 50-х, 60-я гады, а гэта значыць, такіх крытыкаў, як А. Мальдзіс, Г. Кісялёў, М. Мухомар. Ды абсяг творчых інтарсаў тваіх быў настолькі шырокі, што ўпоравен з табой

як першапраходцам на шмат якіх дзялянках, і асабліва ў вывучэнні жыццёвага шляху Францыска Скарыны, у нас яшчэ ніхто не ўзяўся. І менавіта разуменне ўсяго гэтага большыць боль ад страты, якую наша літаратура панесла, боль ад ростані з сапраўды нястомным працаўніком, які быў не толькі ж пісьменнікам, крытыкам, гісторыкам літаратуры, але яшчэ і выдатным настаўнікам, шчырым працаўніком вышэйшай школы, 23 гады запар аддаўшы Беларускаму дзяржаўнаму ўніверсітэту імя У. І. Леніна, філалагічнаму факультэту, кафедры беларускай літаратуры...

Неўміручаму роднаму слову — клопатам пра даследаванне гістарычных пуцявін яго на скрыжалях прыгожага пісьменства прысвядзіў Сцяпан Хусейнавіч Александровіч усё сваё творчае жыццё. Неўміручым няхай жа застанеца і яго слова, унесенае ім у скарбонку нацыянальнай культуры ў глыбокім усведамленні, што слова ўвогуле — багацце, слова роднае — тым болей і асабліва тое, якое ва ўслуге ў перадавых ідэй розных стагоддзяў, розных эпохі...

Алег ЛОЙКА.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці ўдзельніка Вялікай Айчыннай вайны, заслужанага работніка культуры БССР, доктара філалагічных навук, прафесара Беларускага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, пісьменніка АЛЕКСАНДРОВІЧА Сцяпана Хусейнавіча і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

ЛІСТ У РЕДАКЦЫЮ

КЛОПАТ АБ БУДУЧЫМ

Заўсёды цяжка казаць пра тое, што любіш, пра тое, з чым жыўся з самага маленства...

Я люблю мой горад — горад, які з вялікай шчырасцю разгортае перад вачыма дапытлівых старонкі сваёй багатай тысячагадовай гісторыі, горад, дзе жыве наша памяць — у музеех, у калекцыях аматараў, проста на вуліцах, дзе амаль кожны стары будынак — каштоўнасць. Каштоўнасць — гэта не толькі матэрыяльныя помнікі, гэта і чалавечыя ўяўленні пра дарогое і прыгожое, гэта — павага да свайго мінулага...

На нашых плячах цяпер ляжыць цяжар адказнасці за гэты скарб перад нашымі дзецьмі і ўнукамі; мы павінны перадаць ім сваю культурную эстафету — тое, што сёння ўравае нас і, вядома, усхваляе заўтра іх.

Цяжка гаварыць пра нягоды, якія перажыў мой горад у розныя часы. Колькі разоў ён гарэў, колькі разоў ворагі руйнавалі яго дашчэнтку, колькі разоў ён ізноў уставаў над Дэвізой — такі ж прыгожы, такі ж непаўторны! І, калі цяжка гаварыць, дапамагае памяць: можна моўчкі блукаць па знаёмых вуліцах, падысці да Вечнага агню, прыгадаць нешта дарогое, пра што колісь даведаўся ад родных і блізкіх. Успамінаць можна бясконца: горад сам расказае пра ўсё, варта толькі прыслухацца. Тут кожны крок — гісторыя.

І міжволі пачынаеш тут пытацца ў сябе: як жа зразумець тое, што, паводле падлікаў віцебскіх краязнаўцаў, за апошнія дзесяць гадоў у нашым горадзе было знесена каля трох дзесяткаў гістарыч-

ных будынкаў?! Іх разбурыла не вайна, не варожая навала — іх знішчылі ў мірны час. Некаторыя з гэтых будынкаў даўно былі вядомыя як каштоўныя гістарычныя помнікі, некаторыя не былі яшчэ ўнесены ў спіс «падажоўных» — але ўсе апынуліся безабароннымі перад людскою абыхаўнасцю і невуцтвам. Кожны з разбураных будынкаў па-свойму так ці інакш вызначаў гістарычнае аблічча старажытнага беларускага горада, быў ягонай арганічнай часткай. Між іншым, Віцебск быў летась уключаны ў схему турыстычных маршрутаў — і гэта ўспрымаецца ў сувязі з тымі балючымі фактамі... ці не як насмешка.

Пра грубыя парушэнні законаў аб ахове помнікаў гісторыі і культуры ў горадзе Віцебску ў рэспубліканскім друку пісалася ўжо не адзін раз (гл., напрыклад, артыкул «Выбух» у «Ліме» ад 13.04.83 г., артыкул «Што застанеца нашчадкамі?» у «Звяздзе» ад 20.03.86 г. і інш.). Сапраўды, як можна маўчаць, калі на нашых вачах архітэктура старажытнага горада нясе непаўторныя страды? Сярод людзей неабякавых да гістарычнай і культурнай спадчыны свайго народа гэтыя факты ўспрымаюцца з горыччу і забурэннем; пра гэта ідзе гаворка ў сяброўскіх размовах... Вядома, адных разоў тут мала. Шмат хто з жыхароў горада гатовы дапамагчы ці ўжо дапамагае справава аднаўляць гістарычнае аблічча Віцебска. Нядаўнім часам студэнты нашага філалагічнага факультэта Віцебскага педінстытута імя С. М. Кірава выступілі з ініцыятывай правядзення рэгулярных суботні-

каў, сродкі ад якіх пайшлі б на рэстаўрацыю і захаванне архітэктурных і гістарычных помнікаў нашага горада. Мы шчыра хочам рабіць усё магчымае, каб калі-небудзь убачыць канкрэтныя вынікі нашай працы. Ужо колькі разоў пісалася, што ў Віцебску дагэтуль няма ні канцэртнай, ні выставачнай залы, што так і не быў створаны археалагічны музей — дый ці мала што яшчэ магло б змясціцца ў адноўленых, вернутых да жыцця старых будынках нашага горада. Нам, ягоным жыхарам, гэта ўсё патрэбна.

Ініцыятыва студэнтаў педінстытута была ўжо, дарэчы, падтрымана створаным сёлета грамадскім клубам аматараў гісторыі і старажытнасці «Узгор'е». З задавальненнем і вялікай надзеяй працывалі мы нядаўнім часам у «Літаратурнай газеце» і пра тое, што ў нашай краіне створаны спецыяльны культурны фонд, які ставіць сваёй мэтай «...саздзейнічаць найбольш поўнаму, глыбокаму засваенню працоўнымі набыткаў айчыннай і сусветнай культуры, эстэтычнаму і інтэлектуальнаму выхаванню савецкіх людзей, перш за ўсё моладзі». Што тычыцца нашага горада, дык тут пакуль што прыходзіцца гаварыць толькі пра тое, каб такія набыткі захаваліся.

Махліва, хтосьці, прачытаўшы гэта, будзе мець уражанне, што я наймушна выбіраю толькі «чорныя», адмоўныя факты, а сучасная архітэктура Віцебска багатая на новыя шэдэўры? На жаль, казаць, што гэта так, не выпадае. Надта ўжо нешматлікія тыя архітэк-

турныя ансамблі, якія вылучаюцца сваім рашэннем: адзіны адметны з іх — гэта, бадай, плошча Перамогі. А што датычыць плошчы Свабоды і плошчы 1000-годдзя Віцебска, дык чамусьці ледзь не паўсюль аздобаю гістарычнай часткі горада робяцца добра знаёмія віцязьбічам «зялёныя лужкі»!

Зразумела, можна спаслацца на нястачу неабходных сродкаў на рэстаўрацыю. Ды ў гэтым варта разабрацца больш уважліва: можа, тут мы маем яшчэ адзін горкі прыклад таго, як «немалява, зрэшты, сродкі, прызначаныя дзяржавай на аднаўленне помнікаў старажытнасці, выдаткуюцца без належнага кантролю з боку адпаведных фінансавых органаў?

Наш агульны клопат — стварэнне ўмоў, у якіх захоўваліся б, раслі і памнажаліся скарбы беларускай культуры. Ад кожнага з нас залежыць, пісаў у кнізе «Земля родная» акадэмік Д. С. Ліхачоў, каб нашы дзеці былі людзі «інтэлектуальна багатыя і інтэлектуальна здаровыя». Трэба, каб і нашчадкі, даследчыкі наша жыццё, таксама усведамлялі, што памяць — гэта не толькі клопат пра мінуўшчыну, але насамперш — клопат пра будучыню.

Няхай усіх маіх землякоў аднолькава ўсцешваюць і рыватанні новабудоваў, і рэстаўрацыйныя рыштванні на пабудовах, якімі ганарыліся нашы продкі і ганарыцца якімі павінны мець магчымасць нашчадкі!

Алена ТАНАНА,

студэнтка 4-га курса Віцебскага педінстытута імя С. М. Кірава.

наша дывізія прымала ўдзел у вызваленні Мазыра, Калінкавіч, Хойнікаў і многіх іншых гарадоў і вёсак беларускага Палесся. У канцы 1943 года дывізія было прысвоена найменаванне — Калінкавіцкая ордэна Суворова чырванасцяжная 81-я стралковая дывізія. Пад такой назвай яна прайшла далей па беларускай і ўкраінскай зямлі, прымала ўдзел у вызваленні Польшчы, Чэхаславакіі, ва ўзяцці Берліна і вызваленні Прагі. Многа яшчэ было смяротных схватак з ворагам. На Сандамірскім плацдарме, напрыклад, загінулі новы камандзір дывізіі палкоўнік Хорыкаў, начальнік палітдзела палкоўнік Вараб'еў, некаторыя камандзіры палкоў, батальёнаў. А колькі палегла салдат, сяржантаў, якія некалькі тыдняў утрымлівалі плацдарм, пакуль не прыйшла на змену другая дывізія і ўзяла над Віслай «непрыступныя» вышыні. Прызначана, на тым плацдарме і мяне некаторы момант лічылі забітым, бо пры страшэнным налёце артылерыі па-над самай Віслай я быў разрываам снарада засыпаны зямлёй у акопе.

А потым мы ішлі праз Дуклінскі перавал, да Рудных гор. Шлях наш ляжаў яшчэ да самой Эльбы... Пра гэта ўсё пазней напишуча вершы, паэмы. У адной з паэм пра Сандамірскі плацдарм будуць такія радкі:

Па траншэі паўзе аддзяленне
Перад самай крутой вышыняй.
Раптам выбух. Нібы ў сутарэнне
Я трапляю, засыпан зямлёй.

І сябры тут у яме са зброяй.
Жвірам вушы набіты, раты.
Раны соцацца гразнай крывёю
І не знойдзеш — дзе тыя бінты.

Трэба ўстаць з гэтай ямы,
з акопа,
Узняць зямлю, нібы
века труны...

Можа, хутка пачуе Еўропа,
Як пакара патухае вайны?

Мы шнадуем, што пісьмы
ў кішэнях, —
Не паспеў адаслаць ні адзін...
Хай жа нашы сябры
ў наступленні

Пойдуць разам далей, на Берлін!

Пятро ПРЫХОДЗЬКА.

ПАМЯЦЬ ПАЛАЮЧЫХ ГАДОЎ

У першую чаргу выкладчыкам літаратуры адрасуецца кніжка С. Жураўлёва «Памяць палаючых гадоў», выпушчаная выдавецтвам «Просвещение». Паколькі падрабязна аналізуе сучасную савецкую прозу аб Вялікай Айчыннай вайне. Але няма сумнення, што з гэтым выданнем з цікавасцю пазнаёміцца і самы шырокі чытач, бо аўтар выкарыстоўвае багаты фактычны матэрыял, звяртаючыся да творчасці многіх вядучых савецкіх пісьменнікаў.

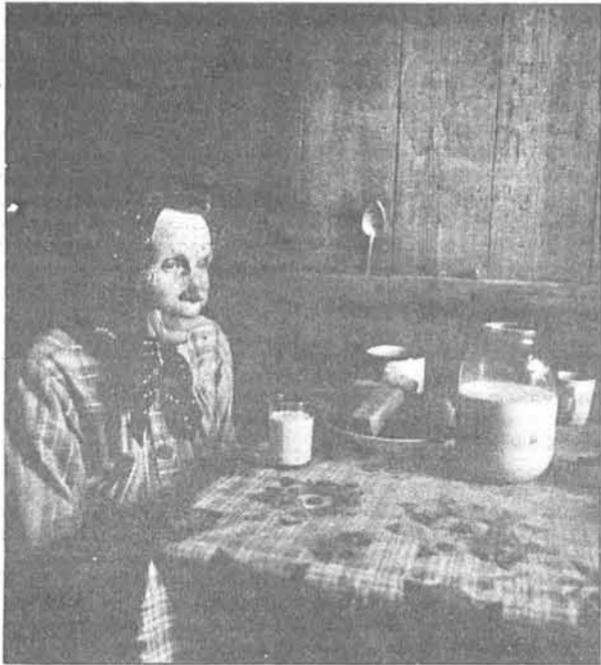
Нарыс «Маральнасць падзвігу» — заглыбленне ў неабсяжны свет творчасці народнага пісьменніка Беларусі В. Быкава. Здавалася б, пра гэтага майстра савецкай вайнавай прозы напісана вельмі шмат і што-небудзь новае сказаць пра яго творчасць проста немагчыма. Аднак, да гонару С. Жураўлёва, ён знаходзіць павароты ў асэнсаванні мастацтва сучаснага вядомага пісьменніка. Адметнасць даследчыцкага погляду адчуваецца і тады, калі разглядаецца аповесць «Знак бяды», і калі аўтар звяртаецца да ранейшых твораў В. Быкава, у прыватнасці, аповесці «Круглянскі мост».

Е. ДРОМІН.

«ІМЯНЫ НА ПАВЕРЦЫ»

Бібліятэчка кніжак пад такой назвай, якую выпускае выдавецтва «Молодая гвардыя», даўно знайшла свайго чытача. Асабліва папулярнай яна стала пасля таго, як у 1982 годзе ў ёй выйшаў калектыўны зборнік «Апошняя вышыня», змест якога склалі творы некалькіх паэтаў, якія загінулі на франтах Вялікай Айчыннай вайны. У гэтыя дні адбылася чарговая сустрэча з «Апошняй вышыняй» — у «Молодой гвардыі» пабачыў свет другі выпуск зборніка. І на гэты раз складалі яго і аўтар прадмовы І. Бурсаў. Шэсць аўтараў прыйшлі да ўсесаознага чытача, двое сярод якіх — беларусы. Змешчаны творы І. Дзенісенкі, які пісаў па-руску, а таксама вершы А. Коршана, перакладзеныя І. Бурсавым.

К. ЛОСІК.

НАРАЧАНСКІЯ ЎДОВЫ

Ёсць у фатаграфіі адна адметнасць, якая істотна адрознівае яе ад іншых відаў мастацтва. Цікавая адметнасць, нават парадаксальная. Мы звыкла гаворым: «Фота нагадала», — калі выява на кавалку шчыльнай паперы вяртае нас да падзей, што адбыліся ўчора, год ці некалькі дзесяцігоддзяў назад. Але ж у відасукальнай фотакамеры — заўжды толькі «сёння». Фотамастаку, нават самаму таленавітаму, не дадзена сягаць па абодва бакі гэтай адзнакі. Напрыклад, цяпер немагчыма зрабіць здымак закладкі Мінскага метрапалітэна, немагчыма і прыспышыць тое, што чакае нас заўтра... Факт, дзеянне, падзея — аснова фатаграфіі. Яе сіла і слабасць адначасова.

Здавалася б, такая «сённяшнасць» павінна тэматычна абмяжоўваць фатаграфію. Але і яна не хоча быць «абдзеленай» магчымасцю звяртацца да жыватворных для нашых літаратуры і мастацтва падзей саракагадовай даўніны.

Здымкі, якія вы сёння бачыце, — пра вайну.

...Калі пачалася Вялікая Айчынная, Анатоль Дудкін быў васьмігадовым хлопчуком. Вайна забрала бацькоў, абарвала дзяцінства. Адно з самых моцных тагачасных уражанняў — абпаленыя, пабітыя «тыгры» і «трыццацьчвёркі» ў палях пад Прохараўкай. Хіба мог ён думаць, што некалі прый-

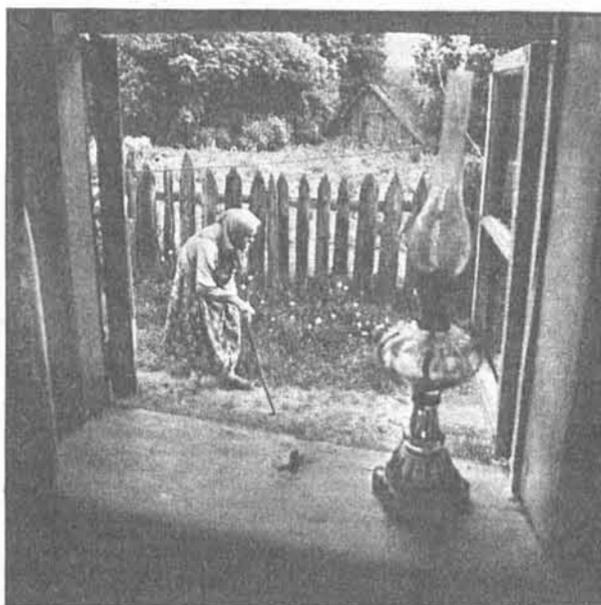
дзе ягоны час казаць пра вайну?

А час гэты — прыйшоў. Як і калі ўпершыню Анатоль Дудкін, сталы ўдзельнік народнага фотаклуба «Мінск», узяў у рукі фотаапарат — тэма асобнай гаворкі. Важна цяпер іншае: тут, на Беларусі, дзе вайна пакінула надзвычай глыбокі след, нарадзілася ў фотамайстра творчая задума, ажыццяўленне якой зрабілася для яго абавязкам перад сваім ваенным дзяцінствам. Так нарадзілася вялікая серыя А. Дудкіна «Нарачанскія ўдовы».

...Дыхтоўныя хаты з палісадамі сярод веснавой квецені... Няхітры, ды спрадвеку прадуманы сялянскі побыт... Даматканыя абрусы на сталах... Што ж замінае назваць усё гэта «вясковай ідыліяй»? След мінулага ліхалецця.

Угледзьцеся ў абліччы паважнага веку жанчын. Гэта сёння іх клічуць «бабулямі», а былі ж яны — маладымі, калі вайна назаўжды разлучыла іх з мужамі. Колькі нядолі выпала ім! Усё стрывалі, вынеслі... Зірніце ім у вочы: нібы ў нарачанскім прадонні — і душэўны спакой у іх за сумленна пражытыя гады, і клопат пра дзень сённяшні, і глыбокі смутак па нечым далёкім, няспраўджаным...

Юрый ВАСІЛЬЕУ,
старшыня народнага фотаклуба «Мінск».

з 12 па 18 мая

12 мая, 20.15

**ДРУГІ УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ
НАРОДНАЯ ТВОРЧАСЦІ.**

Выступае камерны хор выкладчыкаў Гродзенскага педвучылішча. У праграме творы Лучанка, Мдзівані, Свірыдава, Фаліна, Сен-Санса.

13 мая, 20.10

**КАНЦЭРТ ФАЛЬКЛОРНАГА
АНСАМБЛЯ «МЕДУНІЦА»
МІНСКАГА МУЗЫЧНАГА
ВУЧЫЛІШЧА ІМЯ ГЛІНкі.**

Прагучаць рускія і беларускія народныя песні.

Мастацкі кіраўнік — А. Кашпур.

15 мая, 18.45

«СУГУЧЧА».

Перадача знаёміць з новымі перакладамі В. Нікіфаровіча твораў балгарскіх пісьменнікаў.

Вядучая — паэтэса Л. Філімонава.

15 мая, 20.15

«ТВОРЧАСЦЬ МАЛАДЫХ».

У выкананні лаўрэата ўсесаюзнага міжнароднага конкурсу Марыі Гулегінай прагучаць арыі з опер Раціні, Вердзі, Пучыні, Панксілі.

17 мая, 11.15

«І СЛОВАМ І СПРАВАЙ».

Абудзецца сустрэча пісьменнікаў П. Макаля, А. Карпюка, Ю. Голуба і Г. Дамітрыева з калектывам Гродзенскага камбіната будаўнічых матэрыялаў.

17 мая, 12.25

«ПРА МУЗЫКУ І МУЗЫКАНТАУ».

Успамін пра Рахманінава. Будучы выкананы фартэпіяльны і вакальны творы кампазітара.

Вядучая — музыкант Л. Барадзіна.

17 мая, 15.05

«НАШЫ ГОСЦІ».

Знаёмства з калектывам Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра Літоўскай ССР.

Вядучы — галоўны рэжысёр тэатра, народны артыст Літоўскай ССР І. Пятроў.

17 мая, 17.00

ТЭЛЕСТУДЫЯ «ЛІРА».

Сустрэча з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР Б. Сачанкам.

17 мая, 22.50

**«СУСТРЭНЕМЯ ПАСЛЯ
АДЗІНАЦЦАЦІ».**

Эстрадная музычная праграма з удзелам ВІА «Эоліка» з Латвіі.

18 мая, 13.05

«ЗАВІНЕЛА СЛОВА ПЕСНЯЯ».

Гутарку з лаўрэатам прэміі Ленінскага камсамола Беларусі У. Буднікам вядзе паэт І. Скурко.

18 мая, 15.45

К. КРАПІВА «НА ВАСТРЫІ».

Прэ'ера спектакля Беларускага тэлебачання.

Рэжысёр У. Станкевіч. У ролях: лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі СССР заслужаныя артысты рэспублікі А. Дзянісаў, В. Філатаў, заслужаныя артысты БССР П. Дубашынскі, У. Кудравіч, артысты М. Зінкевіч, Г. Кухальская, М. Громава, Т. Вінаградава.

У «КНІГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

З. БЯДУЛЯ, Сярэбраная табакерка. Мініяцоры, замалёўкі, апавяданні, апавесць, казка. Пераклад з беларускай. М., «Художественная литература», 1986. — 2 р. 10 к.

Л. ВАКУЛОУСКАЯ, І сняцца беляя снягі. Апавяданні і апавесці. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 1 р. 80 к.

Л. ГАУРЫЛКІН, Матчына хата. Раман-хроніка, Пераклад з беларускай. М., «Советский писатель», 1985. — 1 р. 40 к.

Л. ДАЙНЕКА, Футбол на заміраным полі. Раман, Пераклад з беларускай. М., «Советский писатель», 1986. — 1 р. 30 к.

КНІГА БЕЛАРУСІ, 1517—1917. Зводны каталог. Мн., «Беларуская савецкая энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі, 1986. — 3 р. 80 к.

У «Кнігарню пісьменніка» паступіў тэматычны план выдавецтва «Мастацкая літаратура» на 1987 год. Прымаюцца папярэднія заказы.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856
АТ 05701

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Рэдакцыйная калегія:

Зяір АЗГУР, Аляксандр АСІПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Аляксандр ЖУК, Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАІНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.